

Nipashe

ISSN 0856 • Na. 0581707

www.ipppmedia.com

MWANGA WA JAMII

The Nipashe Digital

nipasheTZ

nipashedigital

UKURASA WA 3

**RC ALIYETENGULIWA
SIMIYU MBARONI
TUHUMA KULAWITI**

JESHI la Polisi mkoani Mwanza linamshikilia aliyeokuwa Mkuu wa Mkoa Simiyu, Dk. Yahaya...

UKURASA WA 3

**BAJETI ZANZIBAR
KUJIKITA KATIKA
UBIA SEKTA BINAFSI,
AJIRA MPYA 21,800**

SERIKALI ya Mapinduzi ya Zanzibar (SMZ) imewasilisha...

UKURASA WA 5

**MSHTUKO UKUAJI
UCHUMI KUTOGUSA
WANANCHI WENGI**

MWENENDO wa uchumi wa Tanzania unashua: Pamoja na mwelekeo mzuri wa ukujaji...

UKURASA 22

**KOMPANY
AMTAKA
GOMEZ
BAYERN**

KIKOKOTOO CHA MAFAO

Kilio kimesikika

**Kodi urembo, vileo,
vinywaji, kamari
kugharamia Bima
ya Afya**

**VAR kodi
sifuri
kunogesha
soka**

**Kikokotoo
mafao ya
wastaafu
kuongezwa**

**Fungu
nono ajira
mpya**

**Vita rasmi
mikopo
umiza**

UKURASA 2,3,4,11-27,31 NA 32

Waziri wa Fedha, Dk. Mwigulu Nchemba akionyesha mkoba wenye hotuba ya Bajeti Kuu ya Serikali ya mwaka 2024/25, baada ya kuwasili katika viwanja vya Bunge, jijini Dodoma jana. **PICHA: IBRAHIM JOSEPH**

MICHEZO

MANGUNGU AYALA 'MATAPISHI' YAKE UK.32

KATUNI UK.6

Kilio cha kikokotoo cha mafao kimesikika

Na Waandishi Wetu

KILIO cha kikokotoo cha mafao ya wastaafu kimesikika, serikali imetangaza kuongeza mafao ya mkupuo baada ya kustaafu.

Watumishi ambao ni wana-chama wa Mfuko wa Hifadhi ya Jamii (PSSSF) sasa watapata mafao ya mkupuo kwa kikokotoo cha asilimia 40 badala ya asilimia 33 iliyoibua malalamiko.

Wenzao wa sekta binafsi walio kwa Shirika la Hifadhi ya Jamii (NSSF) nao wanatarajiwa kushuhudia ongezeko la mafao ya mkupuo, wakiwa na kikokotoo kipy cha asilimia 35 badala ya asilimia 33 iliyoibua kisheria hivi sasa.

Kusudio la kuwa na kikokotoo hicho kipy cha mafao ya wastaafu lilitangazwa jana na Waziri wa Fedha, Dk. Mwigulu Nchemba alipowasilisha bungeni mapendekezo ya Bajeti ya Serikali kwa mwaka ujao wa fedha, huku Rais Samia Suluhu akifuatilia mubashara.

Waziri wa Mwigulu alisema kumekuwa na kilio kikubwa kutoka kwa wastaafu kuhusu kikokotoo cha sasa cha asilimia 33 kwa mifuko yote miwili - PSSSF na NSSF.

Kabla ya kikokotoo cha asilimia 33 kuanza kutumika mwaka jana, watumishi wa umma walikuwa na kikokotoo cha asilimia 50 na wale wa sekta binafsi walikuwa na chao cha asilimia 25.

"Kama asemavyo Naibu Waziri wa Fedha, (Hamad Hassan) Chande, kuwa mara zote 'mtoto akilia mama hujua kwa sauti kuwa hapo mtoto analilia nini.

"Akilia anasema hapo ameshiba, akilia anasema hapo ana usingizi, akilia anasema hapo nguo zimembana au akilia anasema apelekwe hospitalini," alisema.

Waziri Mwigulu alisema seri-

kali ni siki, imesikia kilio hicho na imekifanya kazi kwa maslahi mapana ya wastaafu na wanaorajiwa kustaafu.

"Mheshimiwa Rais Samia ameelekeza kuongezwa malipo ya mkupuo kutoa asilimia 33 iliopo hivi sasa hadi asilimia 40. Hili ndio kundi kubwa la watumishi wanaofanya kazi nzuri sana kwa taifa letu wakiwapo walimu, kada ya afya, polisi, magereza, uhamiaji, zimamoto na makundi mengine yaliyoko Serikali Kuu na Mamlaka za Serikali za Mitaa," alisema.

Kwa kundi ambalo awali lilikuwa linapokea asilimia 25 (NSSF), serikali inapendekeza kuhundishwa kwenda asilimia 35 kuanzia mwaka ujao wa fedha.

"Watumishi walioathirika na mabadiliko haya watazingatiwa katika mabadiliko haya. Serikali itaendelea kuangalia maslahi ya wastaafu kwa kuzingatia tathmini ya uhai na uendelevu wa mifuko," alisema.

Dk. Mwigulu pia alisema serikali imeneedlea kuhakikisha malimbikizo ya kimshahara na yasiyo ya kimshahara ya watumishi wa umma yanalipwa kwa wakati. Kwa miaka mitatu, Sh. bilioni 98.63 zimelipwa kama malimbikizo ya watumishi wa umma.

SURA YA BAJETI

Waziri Mwigulu alisema kuwa kwa mwaka 2024/25, serikali inatarajia kukusanya na kutumia jumla ya Sh. trilioni 49.35, sawa na ongezeko la asilimia 11.2 kulunganishwa na bajeti ya mwaka 2023/24.

Ongezeko la bajeti kwa kiasi kikubwa limetokana na kugharama: Deni la Serikali ambalo limeongezeka kutokana na kushuka kwa thamani ya shilingi, kuongezeka kwa viwango vya riba na kuiva kwa mikopo ya

Rais Samia Suluhu Hassan akifuatilia Bunge la Bajeti Kuu ya Serikali ya mwaka 2024/25, kwa njia ya runinga nyumbani kwake, Chamwino mkoani Dodoma jana. **PICHA: IKULU**

zamani; ajira mpya; ulipaji wa hati za madai; Uchaguzi wa Serikali za Mitaa wa Mwaka 2024; maandalizi ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2025; na maandalizi ya michuano ya Mataifa ya Afrika (AFCON) ya mwaka 2027 ikiwamo ujenzi na ukarabati wa viwanja.

Alisema mapato ya ndani - Serikali Kuu yanatarajiwa kuwa Sh. trilioni 33.254, misaada na mikopo nafuu kutoka washirika wa maendeleo Sh. trilioni 5.131 na mikopo ya kibiashara ndani na nje Sh. trilioni 9.604.

Kati ya Sh. trilioni 49.35 zina-zotarajiwa kukusanya na kutumika, matumizi ya kawaada yanatarajiwa kuwa trilioni 34.590 na matumizi ya maendeleo Sh. trilioni 14.755.

MAONI YA WADAU

Wasomi, wanaharakati na wananchi wamekuwa na maoni tofauti kuhusu mapendekezo ya bajeti hiyo, wakisema ongezeko la kikokotoo litaongeza morali ya kazi, huku wakiwa na angalizo la kutegemea mikopo ya nje,

kukosa mkazo wa kuwajengea wananchi uwezo wa kuzalisha na mwelekeo wa kijinsia.

Mhadhiri wa Chuo Kikuu cha Ushirika Moshi, Dk. Damian Sambo, alisema jana kuwa uamuza wa serikali kusikiliza kilio cha wastaafu kuhusu malipo ya mkupuo ya kiuu mgongo utarejesha upya matumaini ya Watanzania katika uwajibikaji.

Alisema hatua hiyo inaleta mwanga mpya kwa watumishi wa umma na sekta binafsi. Ni kete kwa serikali kujengi morali ya watumishi wake.

Mhadhiri wa Chuo Kikuu cha Mtakatifu Augustino (SAUT) Kampasi ya Dar es Salaam, Padri Dk. Francis Ngatingwa, alisema mwelekeo wa bajeti ya 2024/25, ni mzuri, lakini kuna shida anayoonaa ya kutegemea mikopo kutoa nje.

"Mwelekeo wa bajeti ni mzuri lakini suala la utekelezaji ni jambo jingine na wananchi tilitegemea ileezee mikakati wa namna ya kujenga barabara susani za vijijini, ili wananchi waweze kupata unaafuu kusa-

firisha mazao yao kupeleka sokoni," alisema.

Dk. Ngatingwa alisema zaidi ya Sh. trilioni 15 zilizotengwa kwa ajili ya kulipa madeni ni fedha nyingi na itakuwa tatizo kama nchi itaendelea kukopa katika mwaka ujao wa fedha.

Mfanyabiashara Mohamed Kaburu alisema bajeti ya mwaka huu ni nzuri kutokana na kuweka utaratibu mzuri wa namna ya kubabiliana na tatizo la upungufu wa sukari nchini.

Mwenyekiti wa Soko Kuu la Singida Mjini, Hassan Mboroo alisema ili kubabiliana na upungufu wa dola kuwekwe utaratibu wa kuuza bidhaa za nchini kwa fedha ya Tanzania badala ya fedha za kigeni ambazo zinababisha kupunguza thamani ya Shilingi ya Tanzania.

Gema Akilimali Mwenyekiti wa Mtaadolao wa Jinsia Tanzania (TGNP) umesema mapendekezo ya bajeti hayana mtazamo wa kijinsia kwa kuwa hayajaonesha kwa uwazi mikakati ya kubabiliana na changamoto zinazokumba wanawake na watoto nchini.

Kaimu Mkuu wa Idara ya Mafunzo wa TGNP, Anna Sangai, alisema walitegemea kusikia bajeti ikizungumzia uboreshwaji eneo la kilimo kwa ajili ya kumkomboa wakulima ambao wengi ni wanawake kwa kuboresha teknolojia ya kisasa ya matrekta ili kuwaitua kiuchumi.

Alishauri wabunge wanaorajiwa bajeti hiyo waitake serikali kuangalia namna itakavyowezesha wakulima wanawake vifaa vya kisasa vya kilimo ili kupambana changamoto zinazodhorotesha uzalishaji chakula.

***Imeandikwa na Romana Mallya (DAR), Godfrey Mushi (MOSHI), Thobias Mwanakatwe (SINGIDA) na Jennifer Gilla (DAR).**

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA WIZARA YA UJENZI, NA UCHUKUZI

Simu: +255 26 2324455
Fax: +255 26 2323233
Barua Pepe: ps@mow.go.tz
Tovuti: www.mwtc.go.tz

Mtaa wa Mtumba,
S.L.P. 2888,
40470 DODOMA,
14.06.2024

TAARIFA KWA UMMA

- Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi (Sekta Ujenzi) inapenda kuutaarifu umma kuwa siku ya Jumamosi tarehe 15-06-2024 hadi 20-06-2024 kampuni ya Mainline Carriers Ltd itasafirisha Mzigo wenye vipimo vikubwa kutoka Dar-Es-Salaam Port kuelekea North Mara kuititia Dodoma, gari hiyo ina namba ya usajili:

T 458 DYG / T 150 CHN

Gari hilo lina vipimo yifuatavyo:

Urefu - mita 25.00
Upana - mita 4.30
Kimo - mita 5.20

- Njia itakayotumika: Dar-Es-Salaam, hadi North Mara kuititia Dodoma, gari itasafirisha muda wa mchana tu (Kuanzia saa 12:30 Asubuhi mpaka saa 12:00 Jioni)

Tunaomba radhi kwa usumbufu utakaojitokeza

UNITED REPUBLIC OF TANZANIA
MINISTRY OF HOME AFFAIRS
IMMIGRATION DEPARTMENT

APPLICATION FOR TANZANIA CITIZENSHIP
NOTICE IS HEREBY GIVEN
NEHA MANISH TOSHI
P.O.BOX 3545

Whose photograph provided above is applying to the minister of home affairs for Tanzania citizenship. Her nationality at present is INDIAN country of origin INDIAN employment HOUSE WIFE Employer address is P.O.BOX 3545. She has been living in Tanzania since 2006.
Anyone who knows any reason why citizenship should not be granted to the applicant should send us written and signed statement of facts to the commissioner General of Immigration P.O.BOX 1354, Zanzibar.

KUPOTEKA KWA CHETI NA TRANSCRIPT YA CHUO

EMIL HAMISI NDABILA Kupotea cheti cha matokeo ya chuo kikuu (CONSOLIDATED STATEMENT OF GRADES) chenyehusiji namba L11521372 kili cholewa na ST. JOSEPH UNIVERSITY IN TANZANIA mwaka 2017. Kwa yeyote atakaekiona atoe taarifa kituo chotchoche cha polisi. POLISI TAARIFA: PHO/DAR/UBU/116646/2024

HABARI KITAIFA

Aliyekuwa RC Simiyu akamatwa tuhuma za kulawiti mwanachuo

Na Rose Jacob, MWANZA

JESHI la Polisi mkoani Mwanza linamshikilia aliyelekuwa Mkuu wa Mkoa wa Simiyu, Dk. Yahaya Nawanda (46), kwa tuhuma za kulawiti binti mwenye umri wa miaka (21).

Inadaiwa Dk. Nawanda mniamo Juni 2, mwaka huu, majira ya usiku, katika eneo la baa ya The CASK iliyoko viwanja vya jengo la Rock City Mall, jijini Mwanza, alilawiti binti huyo, mwanafunzi wa chuo cha mkoani Mwanza.

Akithibitisha kukamatwa kwa mtuhumiwa huyo, Kamanda wa Polisi Mkoa wa Mwanza, Wilboard Mutafungwa, alisema walimakama jana saa sita mchana.

"Mtuhumiwa tumemkamatia jijini Mwanza kwa tuhuma kumwingilia kinyume cha maumbile binti ambaye jina limehifadhiwa, katika eneo la maegesho ya magari ya baa ya The CASK.

"Mahojiano yanaendelea kwa kushirikisha taasisi zingine. Yakkamilika yatapelekwa Ofisi ya Mashtaka ya Taifa kwa ajili ya kulisoma jalada hilo ili kuandaa mashata dhidi ya mtuhumiwa," alisema.

Kamanda Mutafungwa alifanua kuwa katika kushugulikia suala hilo, mtuhumiwa huyo atashtakiwa na Jamhuri na mlalamikaji ni shahidi katika kesi hiyo, huku akikanusha nyaraka zinazosambaa mitandaoni kuhusiana na suala hilo kwamba si sehemu ya uchunguzi wao.

Alisema gari linalodaiwa kutumika katika ukatili unaodaiwa kutendwa na Dk. Nawanda nalo linashikiliwa na Jeshi la Polisi mkoani Simiyu litapelekwa Mwanza.

Alionya wanaosamabaza taarifa kuhusiana na tukio hilo bila kujali utu wa binti huyo, watambue wako kinyume cha sheria ya kulinda utu wa mtu.

Kwa mujibu Sheria ya Kanuni za Adhabu, Sura ya 16, Kifungu cha 154(1), mta anayepatikana na hatia ya kulawiti, adhabu yake ni kifungo cha miaka 30 gerezani au kifungo cha maisha kama ametenda kitendo hicho kwa mta mwenye umri wa chini ya miaka 10.

BAJETI ZANZIBAR

Kujielekeza katika ubia na sekta binafsi, ajira mpya 21,800

Na Rahma Suleiman, ZANZIBAR

SERIKALI ya Mapinduzi ya Zanzibar (SMZ) imewasilisha mapendekezo ya bajeti yake kwa mwaka ujao wa fedha, iki-jielekeza zaidi katika ubia na sekta binafsi inayopewa kipaumbele cha kuendesha uchumi wa nchi.

Vilevile, serikali imetangaza kujielekeza zaidi katika kufungua milango ya ajira mpya 21,808 katika mwaka huo wa fedha sambamba na uwekezaji katika miundombinu kama barabara, huku mikakati hiyo ikiwa na ubia wa karibu na utetezi wa mazingira na mabadiliko ya tabanchi.

Akiwasilisha mapendekezo hayo katika kikao cha Baraza la Wawakilishi, Chukwani jana, Waziri wa Fedha na Mipango, Dk Saada Salum Mkuya, alisema Zanzibar ni sehemu ya Jumuia ya Afrika Mashariki (EAC), hiyo ina wajibu wa kutekeleza mikakati ya kimataifa na ya kikanda.

UKUJU UCHUMI

Alisema malengo ya shabaha ya ukuaji wa uchumi kwa mwaka 2024/2025 ni ju-muiishi ikiwamo ukuaji wa pato halisi la taifa kufikia asilimia 7.2 mwaka 2024, mfumko wa bei kubaki kwenye wigo wa tarakimu moja ya kiwango cha asilimia tano kama ilivyo shabaha iliyowekwa kwa nchi za Jumuia ya Afrika Mashariki na uwiano wa mapato ya ndani kufikia asilimia 39.1 ya Pato la Taifa mwaka 2024/25 kutoka matarajio ya asilimia 26 mwaka 2024.

Waziri huyo alifanua uwiano wa mapato ya kodi utafikia asilimia 33 ya Pato la Taifa mwaka 2024 kutoka matarajio ya asilimia 22.4 mwaka 2023.

Uwiano wa deni na Pato la Taifa kufikia asilimia 15 mwaka 2024 kutoka asilimia 13 mwaka 2023, nakisi ya bajeti (ikijumisha misaada) kuwa chini ya asilimia 3.0 ya Pato la Taifa mwaka 2024 na kuwa na akiba ya fedha za kigeni kwa kiwango cha kukidhi mahitaji ya uagizaji wa bidhaa na huduma kipindi kisichopungua miezi minne na nusu.

Malengo mengi alisema ni kuendelea kutoa fursa kwa sekta binafsi kushiriki katika utekelezaji mpango wa maendeleo kupitia taratibu za ushirikiano na sekta ya umma na binafsi, utaratibu wa EPC+F na taratibu nyingine zilizopo na upatikanaji ajira kufikia 21,808.

MAPATO YA SERIKALI

Mapato ya Serikali kwa mwaka 2024/2025 yanakadiria kufikia Sh. trilioni 5.18 ikiwa ni ongezeko la Sh. trilioni 2.3 sawa na asilimia 54.81 ikilinganishwa na Bajeti ya Mwaka 2023/2024 ya Sh. trilioni 2.8 ikiwa ni ukuaji wa asilimia 82.44.

Dk. Mkuya alisema miongoni mwa sababu za kuongezeka kwa mapato hayo ni pamoa na kuzijumuisha taasisi zinazojitegemea katika bajeti ya serikali kwa Sh. bilioni 2026.1, awali hazikuwa zikijumuishwa katika Bajeti Kuu ya Serikali.

Alisema pia kuongeza kiwango cha mkopo wa ndani kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo kutoka Sh. bilioni 717.21 hadi kufikia Sh. bilioni 1,712.00 sawa na ongezeko la asilimia 138.7 kwa mwaka uliopita na kuongezeka kwa utoaji wa fedha kwa washirika wa maendeleo

Waziri wa Fedha na Mipango Zanzibar, Dk. Saada Salum Mkuya akiwa na mkoba wenye hotuba ya Bajeti Kuu ya Serikali ya Mapinduzi Zanzibar kwa mwaka 2024/2025, baada ya kuwasili katika viwanja vya Baraza la Wawakilishi, Chukwani, jana. **PICHA: RAHMA SULEIMAN**

kutoka Sh. bilioni 686.61 hadi kufikia Sh. bilioni 1,516.52 sawa na ongezeko la asilimia 120.87 kutoka mwaka uliopita.

Alisema sababu nyingine ni kuongezeka kwa mapato ya ndani kutokana na sera na hatua za kuimarisha mapato zilizopendekewa kwa mwaka wa fedha 2024/2025.

VIPAUMBELE

Vipaumbele vya serikali katika bajeti hiyo ni kutumia fursa za uchumi wa buluu, mazingira wezeshi na kuimarisha miundombinu, kuimarisha mageuzi ya kiuchumi, rasili-mali watu na huduma za kijamii na utawala bora na uhimivu.

Baraza la Wawakilishi limeombwa lii-dhinishe makadirio ya mapato ya serikali ya kukusanya Sh. 5,182,889,000.000 kati ya hizo, Sh. trilioni 4.9 ni makusanyo ya Serikali Kuu yakiwamo mapato ya ndani ni Sh. trilioni 1.7.

ONGEZEO WATALII

Akizungumzia mwelekeo wa uchumi, alisema kwa mwaka 2024, Zanzibar inakadiria kukua kwa wastani wa asilimia 7.2 kutoka ukuaji wa asilimia 7.4 mwaka 2023.

Alisema matarajio ya ukuaji huo utatokana na kuongezeka kwa uingiaji wa watalii watakatotembelea Zanzibar kwa asilimia 30 kutoka watalii 638,498 kwa mwaka 2023 hadi watalii 829,929 kwa mwaka 2024 kwa wageni wa kimataifa (international tourists)

na kuongezeka kwa watalii wa ndani kwa asilimia 64.5 kutoka watalii 164,084 mwaka 2023 hadi kufikia watalii 270,000.

Alisema kuendelea kutekeleza kwa mifadi mikubwa ya kimkakati ya maendeleo na miradi mengine ya ujenzi wa miundombinu itakayochangia ukuaji wa uchumi na huduma za jamii ikiwamo miundombinu ya afya, elimu, majisafi na salama na kuendelea na hatua za kudhibiti kasi ya mfumuko wa bei ili ubaki katika tarakimu moja.

Alisema pia kuongezeka kwa uhamsishaji wa ukusanyaji wa mapato pamoja na usimamizi wa matumizi ya serikali, kuimarisha mazingira ya biashara na uwekezaji ili kuongeza thamani na miradi ya uwekezaji kwa wawekaji wa ndani na nje ya nchi, kuongezeka kwa uzalishaji katika sekta za uchumi wa buluu kama vile kuimarisha matumizi endelevu ya bahari.

Alisema kuwawezesha wajasiriamali kwa kuwapatia elimu, uelewa na ufahamu zaidi ili kukuza ubunifu, uwezo wa kupata zana za ujasiriamali, uongezaji wa thamani wa mazao ya baharini, upatikanaji wa mitaji na masoko, pamoa na kuchangia katika sekta ya uvuvi, mazao ya baharini, mwani, biashara za baharini, utalii, mafuta na gesi asilia na nishati mbadala.

Pia, alisema kuongezeka kwa mchango wa sekta binafsi kutokana na jitihada za serikali za kukuza uwekezaji, uwezeshaji wananchi kiuchumi na kuongeza ajira.

BAJETI 2024/25

Sehemu ya Mabalozi wa nazoziwakili-sha nchi zao hapa nchini, wakifutilia kwa makini uwasilishwaji wa hotuba ya Bajeti Kuu ya Serikali.

PICHA: IBRA-HIM JOSEPH

BAJETI 2024/25

Bima ya afya kwa wote kunufaika

Na Romana Mallya

SERIKALI imesema inatarajia kufanya marekebisho Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, Sura 147 ili kuelekeza asilimia mbili ya mapato ya ushuru wa bidhaa yanayokusanya kutoka kwenye bidhaa za urembo, vinywaji laini na vileo (bia na pombe kali) kwenye Bima ya Afya kwa Wote.

Hayo yamo katika mapendekezo ya mpango wa bajeti ya serikali kwa mwaka wa fedha 2024/25 iliowasilishwa jana bungeni, jijini Dodoma na Waziri wa Fedha, Dk. Mwigulu Nchemba.

Dk. Nchemba alisema lengo la hatua hiyo ni kuongeza fedha zitakazotumika kugharamia bima ya afya kwa watu wasio na uwezo na makundi maalum hususan wanawake wajawazito na watto wa umri chini ya miaka mitano. Hatua hii inatarajia kupeleka kiasi cha shilingi milioni 29,522 katika mfuko huo," alisema. Waziri alisema takwa hilo litakwenda sambamba na ukaguzi utakaokuwa uki-fanyika mara kwa mara ili kuhakikisha bidhaa zote zinazosalishwa zinawekwa stempu za kielektroniki na kulipiwa skodi stahiki.

wango cha asilimia 10 kwenye thamani ya dau la kamari (value of the stake on betting) kwenye Michezo ya Kubahati-sa na Bahati Nasibu ya Taifa.

"Mapato yatakayokusanya kutoka chanzo hiki ni kwa ajili ya kugharamia bima ya afya kwa watu wasio na uwezo na makundi maalum hususan wanawake wajawazito na watto wa umri chini ya miaka mitano. Hatua hii inatarajia kupeleka kiasi cha shilingi milioni 29,522 katika mfuko huo," alisema. Waziri alisema takwa hilo litakwenda sambamba na ukaguzi utakaokuwa uki-fanyika mara kwa mara ili kuhakikisha bidhaa zote zinazosalishwa zinawekwa stempu za kielektroniki na kulipiwa skodi stahiki.

Dk. Nchemba alisema lengo la hatua hiyo ni kulinda vi-wanda vya ndani dhidi ya bishara ya bidhaa feki sokoni, kuboresha usimamizi wa ukusanyaji wa ushuru wa bidhaa na kuzuia upotevu wa mapato ya serikali.

Alisema hatua hizo za ushuru wa bidhaa kwa ujumla wake zinatarajiwa kuongeza mapato ya serikali kwa kiasi cha Sh.milioni 196,142.

"Lengo ni kuongeza kiwango cha 'currency points' kuto-ka Sh. 15,000 hadi Sh. 20,000. Lengo la hatua hii ni kuakisi mabadiliko ya thamani ya mapato ya serikali kwa kuwa

utozaji wa currency point kwa kutumia kiwango maalum usiporekeblishwa hypoteza thamani ya fedha na hivyo ku-punguza mapato ya serikali.

"Njia bora inayotumika kuondoa upungufu huo ni kurekebisha kiwango hicho ilii kuendana na thamani ya fedha; na kufanya marekebishi kwenye Kifungu cha 86(1) cha Sheria ya Usimamizi wa Kodi kwa kuweka ukomo wa faini ya juu ya kosa la kuto-kota risiti wa kiasi cha 'curren-tary points' 1000 (sawa na Sh. milioni 15). Lengo la hatua hii ni kuleta unaafu kwa walipakodi na kuchochaea ulipajikodi kwa hiari," alisema. Kadhalika alisema ushuru wa bidhaa utatotozwa kwa kiwango cha Sh. 300 kwa kilo ya 'tomato sauce' na 'tomato ketchup' (HS Code 2103.20.00), pamoja na 'chili sauce' na chili ketchup (HS Code 2103.90.00) zile zinazotoka nje ya nchi.

Mapendekezo mengine ya kufanya marekebishi Waziri huyo aliyataja ni kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Sh. 963.90 kwa lita ya bia isiyochujwa, yaani opaque ya mfano wa Kibuku (HS Code 2206.00.20) zinazoingizwa kutoka nje ya nchi, na Shilingi 2,959.74 kwa lita ya pombe zenye mchanganyiko wa matunda (HS Code 2206.00.90) zinazotoka nje ya nchi.

Alisema lengo la hatua hiyo ni kuleta usawa katika utozaji kodi, hatua ambayo inatarajia kuongeza mapato ya serikali kwa kiasi cha Sh. milioni 327.

"Kupunguza Ushuru wa Bidhaa kutoka Sh. 63.80 kwa lita hadi Sh. 56 kwa lita ya maji ya kunywa yaliyosindikwa kwenye chupa yanayozalishwa nchini. "Maji hayo yanatambulika kwa HS Code 2201.10.00 na 2201.90.00.

"Lengo la hatua hii ni kuchochaea ukuaji wa viwanda vidogo vinavyozalisha maji nchini, kupunguza gharama kwa walaji na kuchochaea matumizi ya maji safi na sala-ma," alisema.

kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 2,433," alisema.

Mapendekezo mengine ya kufanya marekebishi Waziri huyo aliyataja ni kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Sh. 963.90 kwa lita ya bia isiyochujwa, yaani opaque ya mfano wa Kibuku (HS Code 2206.00.20) zinazoingizwa kutoka nje ya nchi, na Shilingi 2,959.74 kwa lita ya pombe zenye mchanganyiko wa matunda (HS Code 2206.00.90) zinazotoka nje ya nchi.

Alisema lengo la hatua hiyo ni kuleta usawa katika utozaji kodi, hatua ambayo inatarajia kuongeza mapato ya serikali kwa kiasi cha Sh. milioni 327.

"Kupunguza Ushuru wa Bidhaa kutoka Sh. 63.80 kwa lita hadi Sh. 56 kwa lita ya maji ya kunywa yaliyosindikwa kwenye chupa yanayozalishwa nchini. "Maji hayo yanatambulika kwa HS Code 2201.10.00 na 2201.90.00.

"Lengo la hatua hii ni kuchochaea ukuaji wa viwanda vidogo vinavyozalisha maji nchini, kupunguza gharama kwa walaji na kuchochaea matumizi ya maji safi na sala-ma," alisema.

Ajali za barabarani zaua 7,639, zajeruhi 12,663 miaka mitano

Na Gwamaka Alipipi

KATIKA kipindi cha mwaka 2019 hadi 2024, ajali za barabarani zilizotoka zilikuwa 10,093 na kusababisha vifo 7,639 na majeruhi 12,663.

Waziri wa Fedha, Dk. Mwigulu Nchemba, alisema hayo jana bungeni wakati akiwasilishwa mapendekezo ya serikali kuhusu makadirio ya mapato na matumizi kwa mwaka 2024/25.

Alisema katika takwimu hizo, magari binafsi yalisababisha ajali 3,250 na watu 2,090 walifariki dunia na ku-jeruhi 3,177 huku mabasi yakisababisha ajali 790 na kugharimu maisha ya watu 782 na kujeruhi 2,508. Ajali za daladala zilikuwa 820 ambazo zilisababisha vifo 777 na majeruhi 1,810.

Pia alisema teksi ajali zilikuwa 93 na zilisababisha vifo 97 na majeruhi 173 huku magari ya kukodi kwa ajili ya sherehe, misiba na shughuli maalum yakisababisha ajali 326, vifo 263 na majeruhi 302.

"Idadi hii kubwa ya majeruhi na vifo vya watu kutozana na ajali inatisha, utadhani nchi iko kwenye vita vya wenye kwa wenye. Tunavunja sana sheria za barabarani. Hata magari ya serikali hivyo hivyo na wakati mwingine tunawagonga waenda kwa miguu," alisema.

Waziri Nchemba alisema kutokana na wimbi la ajali hizo, ni wakati sasa jambo hilo likaazimiwa na Watanzania kwa kuweka mtazamo wa kuchukia ajali kwamba taifa haliwezi kuendelea kushuhudia nguvu kazi ikipukutika kirahisi kama nyumbu anavyouawa mbugani. Dk. Nchemba aliwataka askari wa barabarani wasiwe na huruma dhidi ya madereva wazembe wana-okiuka sheria hata kama gari ina usajili wa namba za serikali.

"Kama sheria zetu ni rafiki sana, tuyaondoe makosa yote ya ajali barabarani kwenye inayoitwa 'traffic case', tupeleke kwenye makosa makubwa zaidi ikiwezekana huu uwe ni uuaji kama uuaji mwingine kwa maana mtu anayekufatulia risasi kwa kuku-sidia ana uhakika kuwa atakujeruhi au kukuua na hata anayefanya uzembe na vyombo vya moto ana uhakika wa kujeruhi au kuua kwa makusudi kabisa," alisema.

KUPOTEA KWA CHETI

SAMWEL ARTHUR MGONGO anatangaza kupotea kwa cheti cha Matokeo ya Digrif chenyeh index namba 14771053129 kilichotolewa na chuo kikuu cha ST. JOSEPH UNIVERSITY IN TANZANIA mwaka 2018. Kwa yeyote atakyeiona atoe taarifa kituo chohote cha polisi.

POLISI TAARIFA: PHO/DAR/KIN/101755/2024

IN THE DISTRICT COURT OF DODOMA
AT DODOMA

PROBATE AND ADMINISTRATION CAUSE NO. 19899 OF 2024
In the matter of the Estate of the late
SELESTINA AUGUSTINO KUHOGA
Of Dodoma Municipal - Dodoma City

AND
IN THE MATTER OF AN APPLICATION FOR LETTERS OF
ADMINISTRATION
BY VENERANDO LEONIDAS GERVAS

GENERAL CITATION
(Rule 75 of Probate Rules Gn.369 of 1963)

ALL PERSONS claiming to have any interest in the estate of the above named deceased are hereby cited to come and see the proceedings if they think fit before the grant of letters of Administration is made to the above- named Petitioner thereof.

Objections to the grant should be filed on or before the 15th Day of JULY, 2024

Dated at Dodoma this 11TH Day of JUNE, 2024.

RESIDENT MAGISTRATE
DODOMA DISTRICT

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
MAHAKAMA YA TANZANIA

Katika mahakama ya Mwanza ya Wilaya ya DODOMA MJINI.

Kituo cha CHAMWINO MJINI Mkoani DODOMA.

Usimamizi wa mirathi Na 22 /2024.

KATIKA SHAURI LA MIRATHI YA

MAREHEMU ATHUMAN SAID PUMP WA CHANG'OMBE

KATIKA SHAURI LA MAOBMI YA KUMTEUA MSIMAMIZI

YALIYOLETWA NA HAWA OTHUMAN SAID

TANGAZO

(Kanuni ya 5(2) ya kanuni za Usimamizi wa Mirathi ya

Mahakama za Mwanza)

Watu wote wanaodaiwa kuwa na uhusiano wowote/maslahi

yoyote na Mirathi ya Marehemu tajwa hapo juu, wanaalikwa

kuja na kuhuduria katika shauri hili endapo wakitaka kufanya

hivyo mnamo tarehe 04 Mwezi 07 mwaka 2024 klabu huyo

mombaji hajateliwa kuwa msimamizi wa Mirathi hivo

Zingatia;

Endapo kuna yejote mwenye wosia wa Marehemu anaweza

kuleta Mahakamani kukaguliuwa.

Imetolewa leo tarehe 13 Mwezi 08 mwaka 2024.

HAKIMU

KUPOTEA KWA KADI YA GARI

SOUDY SALIM NKYA ANATANGAZA

KUPOTEA KWA KADI YA GARI AINA

YA TOYOTA CORONA PREMIO YENYE

JINA LA UMILIKI UNIVERSAL G&G

CO LTD YENYE USAJILI NAMBA T

431 BYE, CHASSIS NAMBA:

AT2110083555 NA ENGINE NAMBA:

7AH0977554. KWA YEYOTE

ATAKAEIONA ATOE TAARIFA KITUO

CHOCHOTE CHA POLISI.

POLISI TAARIFA:

PHO/DAR/KIN/81932/2024

TANGAZO LA AJIRA

ANATAFUTWA FUNDI

SEREMALA

(CARPENTER) ENEO LA

KAZI MSASANI, DAR ES

SALAAM. KWA

MAWASILIANO ZAIDI

PIGA SIMU NAMBA:

+255 625 215 124

HABARI KITAIFA

HALI YA UCHUMI 2023

Mshtuko ukuaji uchumi kutogusa wengi

Na Paul Mabeja, DODOMA

MWENENDO wa uchumi wa Tanzania unashua: Pamoja na mwelekeo mzuri wa ukuaji wake katika kipindi cha miongo miwili iliyopita, mambo matano yameonesha kuwapo tafizo kiuchumi nchini.

Waziri wa Nchi Ofisi ya Rais - Mipango na Uwekezaji, Prof. Kitila Mkumbo ndiye aliyeorodhesha mambo hayo jana bungeni alipowasilisha Taarifa ya Hali ya Uchumi kwa Mwaka 2023 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa Mwaka 2024/25.

Alitaja mambo hayo matano ni pamoja na ukuaji uchumi umekuwa ukilusisha sektu chache na ambazo hazi-ajiri watu wengi kutoka kaya maskini.

Prof. Mkumbo alisema sektu zilizoongoza kwa ukuaji kwa mwaka 2023 ni pamoja na sanaa (asilimia 17.7), fedha na bima (asilimia 12.2), madini (asilimia 11.3) na malazi na chakula (asilimia 8.3).

"Sekta ambazo zilitarajiwa kuajiri watu wengi zilikua kwa kasi ndogo. Sekta hizi ni pamoja na kilimo (asilimia 4.2), viwanda (asilimia 4.3) na biashara (asilimia 4.2).

"Matokeo ya hali hii ni kwamba ukuaji uchumi umekuwa hauendani na kasi ya kupunguza umaskini kwa kiwango cha kuridhisha," alise-

ma Waziri Mkumbo.

Dira ya Maendeleo ya Taifa ya 2025 inaelekeza serikali kupunguza nusu ya watu wanaoishi katika umaskini na kuwafanya waishi katika uchumi wa kati kufikia 2025, yaani mwakani.

Alitaja jambo la pili ni ukuaji uchumi nchini umekuwa unategemea uwekezaji wa umma katika miundombinu huku sektu binafsi hajaonekana kuchukua nafasi yake kikamilifu katika kuchochaea ukuaji uchumi kama ilivyotrajiwa. Uwekezaji kupitia sektu binafsi ndio unaotrajiwa kuchochaea ajira na uzalishaji.

Prog. Mkumbo alitaja jambo la tatu ni mauzo ya bidhaa nje ya nchi yameendelea kutegemea bidhaa ambazo hazijaongezwa thamani.

"Kwa mfano, wakati uzalishaji viwandani ultarajiwa kuchangia asilimia 24 ya mauzo ya bidhaa za Tanzania nje ya nchi ifikapo mwaka 2025, mchango wa sektu hiyo kwa wastani wa miaka mitano (2019-2023) ulikuwa asilimia 17.1 pekee (kulinganisha na asilimia 16.9 mwaka 2019/20). Hii inamaanisha kuwa mauzo haya hayajachangia vya kutosha katika kuzalisha ajira," alisema.

Waziri huyo alitaja jambo lingine ni Tanzania inanunua zaidi kutoka nje kuliko kiwango inachouza. Hivyo, bado kuna urari mkubwa katika

Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Mipango na Uwekezaji, Prof. Kitila Mkumbo akiwasilisha taarifa ya hali ya uchumi kwa mwaka 2023 na mpango wa maendeleo wa mwaka 2024/2025, Bungeni jijini Dodoma jana.

PICHA: IBRAHIM JOSEPH

biashara.

"Kwa mfano, thamani ya mauzo ya bidhaa za Tanzania nje ya nchi kwa mwaka 2023 ilikuwa Dola za Marekani bilioni 8.2 kulinganisha na thamani ya ununusi wa bidhaa ambazo Tanzania iliagiza kutoka nje ya nchi ya Dola bilioni 13.7. Hii ndiyo kusema nchi yetu bado inatunia fedha nydingi za kigeni kuagiza bidhaa ambazo zingeweza kuzalishwa nchini," alisema. Waziri Mkumbo alitaja jambo la tano ni uchumi umekuwa ukikua kwa kasi zaidi katika maeneo ya mijini kuliko vijiji.

Alisema kuwa ili kuhakikisha kuwa ukuaji uchumi unakuwa na athari chanya katika kuinua kiwango cha maisha ya watu na kupunguza umaskini, mipango ya muda mfupi na mrefu ijayo itajikita katika kuhakikisha ukuaji uchumi unakuwa jumuishi, unapunguza umaskini, unazalisha ajira nydingi, unaleta ustawi na unachochaea mauzo ya bidhaa zilizoongezwa thamani nje ya nchi.

DENI LA SERIKALI

Prof. Mkumbo pia aligusia Deni la Serikali, akibainisha kuwa hadi kufikia Machi 2024, lilikuwa Sh. bilioni 91,708.3 Kati yake, deni la ndani lilikuwa Sh. bilioni 30,753.8 na deni la nje lilikuwa Sh. bilioni 60,954.5.

"Ongezeko la deni lilitokana na serikali kuendelea kupokea fedha za mikopo ya zamani na mipyu kutoka vyanzo mbalimbali kwa ajili ya kugharamia miradi ya maendeleo, ikiwamo ujenzi wa miundombinu ya barabara, reli, viwanja vya ndege, umeme na maji."

Ubalozi huo umesitisiza kuwa huduma hiyo itatoleta kwa siku za mapumziko ya sikukuu kwa wanaotaka Visa na yeti vya dharura vinavyohitajika kwenda nchini India.

Aidha, taarifa imesema watakaohitaji huduma hiyo watatakiwa kulipia

hutegemea mabadiliko ya hali ya soko," alisema.

VIFO MAMA, MTOTO

Waziri Mkumbo pia alisema vifo ya watoto wenye umri wa chini ya miaka mitano vimepungua kwa asilimia 36 kutoka vifo 67 kwa vizazi hai 1,000 mwaka 2015/2016 hadi kufikia vifo 43 kwa vizazi hai 1,000 mwaka 2022.

Alisema vifo vitokanavyo na uzazi pia vimepungua kutoka vifo 556 kwa kila vizazi hai 100,000 mwaka 2014/15 hadi vifo 104 kila vizazi hai 100,000 mwaka 2022.

SHABAHA 2024

Waziri Mkumbo alitaja shabaha za ukuaji uchumi ni pamoja na kuongeza kasi ya ukuaji Pato Halisi la Taifa kufikia asilimia 5.4 mwaka 2024 kutoka ukuaji halisi wa asilimia 5.1 mwaka 2023 na kuendelea kudhibiti mfumuko wa bei na kuhakikisha kuwa unabaki kwenye wigo wa tarakimu moja ya wastani wa asilimia katy ya 3.0 - 5.0 katika muda wa kati.

Alisema shabaha nyingine ni mapato ya ndani kufikia asilimia 15.8 ya Pato la Taifa mwaka 2024/25, mapato ya kodi kufikia asilimia 12.9 ya Pato la Taifa mwaka 2024/25 na kuwa na akiba ya fedha za kigeni kwa kiwango cha kukidhi mahitaji ya uagizaji bidhaa na huduma kutoka nje kwa kipindi kisichopungua miezi minne.

MPANGO 2024/25

Alitaja malengo ya jumla ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2024/25 kuwa ni pamoja na kuendelea kulinda mafanikio yaliyopatikana katika utekelezaji Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano iliyopita.

Prof. Mkumbo alisema kuwa

wataendelea na juhudi za ku-jitosheleza kwa mahitaji ya chakula nchini kwa kuendelea kuongeza matumizi ya mbolea, mbegu bora na kilimo cha umwagiliaji pamoja na kuongeza uzalishaji na uuzaaji bidhaa na huduma nje ya nchi kupitia sektu za kilimo, ufugaji, uvuvi, misitu na madini.

Alisema wataweka inkazo wa pekee katika kuongeza thamani katika mazao yanayozalishwa kupitia sektu za kilimo, ufugaji, uvuvi, misitu na madini pamoja na kuendelea kuongeza, kuboresha na kuimarishta ubora wa huduma za jamii, ikiwi ni pamoja na elimu, afya, maji na umeme.

Alitaja malengo mengine ni kuendeleta kupanua na kuimarishta miundombinu ya usafiri wa barabara, reli, anga, na majini na utunzaji endelevu wa mazingira, pia kufungua fursa katika sektu za madini ya kimakat, uvuvi wa bahari kuu, uchumi wa kijani na uchumi wa kidigit.

"Tutaendelea kuchukua hatua stahiki katika kukabiliana na changamoto za mabadiliko ya tabianchi, ikiwamo kutekeleza mkakati wa miaka 10 wa matumizi ya nishati safi ya kupikia na kukamilishi maandalizi ya Dira ya Taifa ya Maendeleo 2050." alisema Prof. Mkumbo.

Waziri alisema Mpango wa Maendeleo wa Taifa 2024/25 utajumisha kupunguza na kuzua kabisa kusafirisha malighafi zilizopo nchini badala yake ziongezwe thamani ili kuongeza ajira na kukuza uchumi.

Alisema msisitizo wa serikali kwa sasa ni kulinda malighafi zinazovunwa nchini kama ardhi, misitu na maji ya Tanzania kwa kuweka mazingira ya kisera na kisheria yatakayohakikisha zinachakatwa na kuongeza thamani nchini kabla ya kusafirishwa nje ya nchi.

Ubalozi wa India kufanyakazi Jumamosi, Jumapili

Na Mwandishi Wetu

UBALOZI wa India nchini umetangaza kuwa-hudumia watu wenye dharura siku za mwisho wa wiki na za sikukuu kuanzia Juni 15, mwaka huu.

Taarifa iliyotolewa na ubalozi huo, ilisema kuwa huduma hiyo itatoleta Jumamosi na Jumapili na siku za mapumziko ya sikukuu kwa wanaotaka Visa na yeti vya dharura vinavyohitajika kwenda nchini India.

Aidha, taarifa imesema watakaohitaji huduma hiyo watatakiwa kulipia

ada ya huduma ya dharura.

"Kwa muktadha huu inashauriwa kuwa kabla ya kuja ubalozi nchini kwa huduma ya dharura, mwombaji atatakiwa kuwasiliana na ubalozi kwa namba ya dharura 0783 344 840," ilisema taarifa hiyo.

Pia, mwombaji atatakiwa kuwa na vielelezo vyeote vinavyohitajika kwa huduma hiyo ili aweze kushughulikwa siku hiyo.

Ubalozi huo umesitisiza kuwa huduma hiyo itatoleta kwa siku za mapumziko ya sikukuu kwa wanaotaka Visa na yeti vya dharura vinavyohitajika kwenda nchini India.

Matumizi nishati safi kwa taasisi ni muhimu

KAMA taasisi zote za umma zitahamia kwenye matumizi ya nishati safi ya gesi, umeme na makaa ya mawe, uharibifu wa mazingira utapungua kwa kiasi kikubwa ncini.

Matumizi ya kuni na mkaa huchangia uharibifu wa hali ya hewa.

Moshi unaovutwa kutoka kwenye kuni na mkaa husababisha athari kubwa kwa magonjwa yanayosababishwa na hewa chafu.

Ulinzi wa afya ya mama, familia, mazingira na taifa dhidi ya mabadiliko ya tabianchi ni lazima uanzie jikoni.

Juzi wakati Waziri Mkuu akifungua Mkutano Mkuu wa Maboresho ya Serikali za Mitaa (TOA), ameeleza kuhusu tamanio la serikali kufikia asilimia 80 ya Watanzania wote kutumia nishati safi ifikapo mwaka 2034.

Rais Samia Suluhu Hassan, amekuwa kinara wa kutangaza matumizi ya nishati safi ya kupikia na lazima taifa lianze sasa kubadilisha nishati inayotumiwa kupikia.

Mara kwa mara anapokuwa kwenye majukwaa mbalimbali ya matumizi ya nishati safi ya kupikia, Rais anasema huwezi kumaliza au kupunguza ukataji miti unaoangamiza misitu kama hutaligusa jiko.

Kampeni ya Rais imefanya mengi, Watanzania wameelezwaa umuhimu wa matumizi ya teknolojia za kupikia zinazopunguza madhara kiafya, athari kwa mazingira na kijamii.

Na sasa Rais amelikisha taifa kwenye kutekeleza Mkakati wa Nishati Safi ya Kupikia 2024 - 2034.

Analenga kaya zenye 'jiko safi na salama', ambayo asilimia 80 ya Watanzania watakuwa wanatumia jiko lenye nishati safi ya kupikia ifikapo 2034.

Pamoja na kuwaondoa kinamama katika matumizi ya kuni na mkaa na kutumia nishati safi, pia taasisi kubwa ambazo zinahudumia watu wengi kupata chakula, zinahimizwa kuhama kwenye matumizi ya kuni na mkaa na kuhamia kwenye nishati safi ili kupunguza uharibifu wa hewa na athari za mabadiliko ya tabianchi.

Hata hivyo, ili kufanikiwa katika matumizi ya nishati safi ipo haja ya kuwa uhamashishaji wa kutumia majiko yanayotumiwa nishati safi na yapatikane kwa urahisi ili wanayoyahitaji wasipate vikwazo kwa kuyapata.

Ofisi ya Takwimu ya Taifa (NBS) inaeleza kuwa Tanzania Bara ina takribani kaya milioni 13.9.

Kufikia azma hiyo kaya zenye jiko safi na wakuu wa mikoa na wilaya wasimamie matumizi ya nishati safi ya kupikia na pia wizara na taasisi za umma kadhalika na sekta binafsi kuzingatia matumizi ya nishati safi ya kupikia ili kulinda mazingira na kuepusha athari nydingi zinazotokana na kutumia nishati zisizo safi.

Mwaka jana Ofisi ya Makamu wa Rais-Mazingira iliagiza taasisi zote zinazohudumia watu zaidi ya 100, ifikapo Januari, mwaka huu, ziache kutumia kuni na mkaa kupikia.

Ofisi ya Makamu wa Rais, katika mikakati yake inaeleza kuwa hilo limefanyika na taasisi nydingi zikiwamo za umma kuanzia Magereza, kambi za jeshi, shule za sekondari, vyuo vya ualimu na vikuu vimeanza kutumia nishati safi ya kupikia.

Pia, juhudu zinafanywa na kila taasisi inayohusika na nishati na katika mbio za Mwenge wa Uhuru, mwaka huu, ujumbe mkubwa unaobebwa ni uhamashishaji wa matumizi ya nishati safi kupikia.

Uhamashishaji huo utasaidia kwa kiasi kikubwa kupunguza matumizi ya kuni na mkaa na kuepusha athari zinazosababishwa na hewa chafu inayotokana na kuvuta moshi mchafu.

Nipashe hutolewa na kuchapishwa na:

THE GUARDIAN LIMITED

Mhariri Mtendaji : Beatrice Bandawe

Meneja Usambazaji na Masoko: Dennis Naita, 0713 578 284

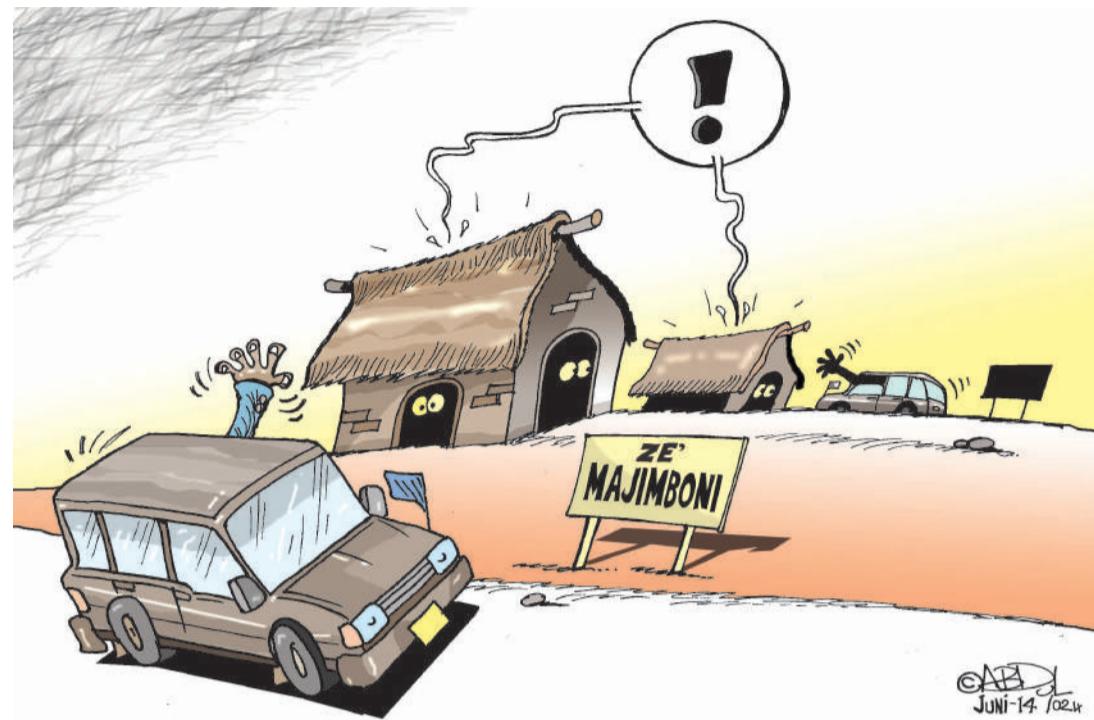
Mapokezi: 0745 700710

Matangazo: 0677-020701

Baruapepe: advertise@guardian.co.tz

Website: www.ipppmedia.com

www.epaper.ipppmedia.com

© Abdallah Juma
JUNI-14. 2024

Muungwana Lazima Nilonge

Wazazi tujitambue, malezi sawa kwa jinsi zote muhimu, tusibague

Na Amri
Lugungulo

WAZEE wamesema mtoto umleavyo ndivyo akuavyo. Msemo huu unanikumbusha madai kuwa baadhi ya kaya hufanya ubaguzi baina ya watoto kiume na wa kike katika kuwalea.

Ubaguzi huo hufanyika baada ya mtoto wa kiume kupewa nafasi kubwa ya kusoma na mtoto wa kike kupata nafasi ndogo. Mtoto wa kike hupewa nafasi kubwa ya kuandaliwa kuolewa.

Dhana ambayo inadaiwa kuwa ni potofu.

Dhana hiyo imezidi kuzua mjadala pale ambaa kupigwa vita na vyombo mbalimbali, vikiwamo taasisi na asasi za kira zisizokuwa za kiserikali za kutaka haki sawa kwa watoto wa jinsi zote mbili za kike na kiume.

Tatizo hilo la ubaguzi linaendelea hadi sasa katika kulea watoto hao jinsi mbili hadi majumbani.

Katika malezi majumbani, baadhi ya walezi ama wazazi huwalea kibaguzi kwa kuwafundishaa tabia ambazo inawadumisha watoto kuona jambo fulani ni la kike na lingine ni la kiume.

Utaratibu huo unasababisha pasiwepo na maelewano katika jamii jambo linaleta madhara.

Kuna baadhi ya wazazi na walezi huwanunulia vifaa nya kuchezea viwiwamo midoli na matoi katika hali ya kuwatuliza na kuendelea na kazi zao lakini wakati huo huo wapate kujifunza kupidia huo madoli ama vifaa nya kuchezea.

Lakini sasa, wazazi walezi hao huamua kuwanunulia watoto wa kiume vifaa hivyo viwiwamo magari, ndege, magari moshi na meli wakati watoto wa kike wanawanunulia wanasesele, ambayo hubeba sura za watoto hivyo huyabeba na kuyalea kama watoto.

Jambo hili huwafanya watoto kuwa na maarifa ya kulea watoto wakati watoto wa kiume hupata maarifa ya kiufundi ya kuendesa magari, watoto.

ndege, meli au magari moshi hali ambayo inawafanya watofautiane kimaarifa hayo ya kiufundi jinsi hizo mbili.

Tofauti hiyo inawafanya jinsi hizo mbili kuwa na mtazamo tofauti matokeo yake kunazuka migogoro kati ya mwanamke na mwanamae ya maslahi hususani kwenye ajira za kiufundi.

Tofauti hii, inaashiria kuwa jinsi hizi mbili kuona kuwa moja haistahili kujifunza mambo hayo ya kiufundi na mwingine anastahili hatimaye kuleta mgogoro baadaye, kwamba malalamiko mengi yanatolewa kwamba jinsi ya kike inakandamizwa.

Mtoto wa kiume ana mazoea ya kujishughulisha na kazi za kiufundi na kamwe hastahili kubeba watoto. Kwani anajiona, si mtu kwa hivyo mtoto wa kike ndiye anayestahili kubeba mtoto kwani tangu utoto kwake alijifunza kubeba mwanausesele.

Hivyo, ikitokea fursa ya kazi ya kiufundi kama kuendesha gari, gari moshi, meli, ama ndege anapewa mtoto wa kiume ambaye tarayi na maarifa ya kuendesa na hata kwa uzoefu alioupata hususani darasani.

Hali hiyo huwa mbaya zaidi pale ambapo mtoto wa kike ambaye ni mwanafunzi akiwa darasani hushindwa kufutilia masomo ya sayansi shule, kwa kuwa hana uchangamfu wa masuala ya sayansi na hivyo kuachwa nyuma kimasomo na kimaendeleo.

Matokeo yake hivi sasa kumezuka malalamiko mbalimbali kiasi cha baadhi ya wanawake kudai haki za usawa, baina ya wanaume na nawake.

Ikibidi walezi na wazazi wabadi-like, kuacha tabia hiyo ya ubaguzi, ili kuwapa fursa watoto wote wapate malezi bora sawa, kwani kufanya itawafanya watoto kuwa sawa hadi utu uzima.

HABARI KITAIFA

Simbachawene: Kukopa si kujidhalilisha

Na Lusungu Helela, KARATU

WAZIRI wa Nchi, Ofisi ya Rais Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora, George Simbachawene, amesema mikopo ni moja ya vyanzo vya mapato ya serikali yoyote duniani na kwa Tanzania si aibu wala kujidhalilisha.

Alisema hayo juzi kwenye harambee ya kuchangia fedha kwa ajili ya kubadilisha paa la Kanisa Katoliki Parokia ya Mtakatifu Yuda Tadei, Mang'ola Chini, Karatu mkoani Arusha.

Simbachawene alisema, vyanzo vya mapato vya kanisa ni pamoja na sada-kaka, zaka, misaada na harambee huku akitaja vyanzo vya mapato vya serikali kuwa ni kodi, tozo, misaada na mkopo, na kwamba kukopa ni chanzo cha mapato ya serikali.

Pia, alisema kama ingetokea Tanzania haiwezi kukopesheka, hiyo ndiyo ingekuwa aibu, lakini kukopesheka ni heshima kubwa kwa Watanzania ili kutekeleza miradi ya maendeleo.

Alisema isipofanya hivyo ingesababisha nchi kupata madhara makubwa kiumchumi.

Aidha, alifanua kuwa nchi zote duniani, zikiwamo Marekani na China, zina-kopa na zinadaiwa na kodi inayokusanya-wa nchini haina uwezo wa kutekeleza miradi hiyo na kama serikali ingekuwa inategemea kodi pekee, ni dhahiri ingetumia zaidi ya miaka 40 ili kukamilisha miradi hiyo.

Kutokana na mahitaji makubwa ya nchi, alisema suala la kukopa haliepuki-ki, akitoa mfano ujenzi wa Bwawa la Umeme la Mwalimu Julius Nyerere ambalo gharama yake ni zaidi ya Shilingi trilioni sita huku bajeti ya serikali ya mwaka mzima unaomalizika sasa ikiwa ni Sh. tirioni 43.

"Zaidi ya asilimia 70 ya fedha hizo zinatumi kwa ajili ya uendeshaji wa nchi na asilimia 30 ndizo hupelekwa kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo. Hivi tungetaka kujenga reli ya SGR kwa kodi yetu tungejenga kwa miaka mingapi?" Alipoji.

"Hivi tungesema tujenge kwa miaka 100 itakuwa na tija kweli? Tukiamua tunawenza kujenga kwa miaka 50 au 60 na hapo tutaacha kulinapa mishahara, kusomesha watoto na kutibu wagonjwa.

"Mbali na utekelezaji wa miradi hiyo ya kimkakati, serikali ya sasa imendelea na ujenzi wa madarasa ili kumaliza upungufu wa madarasa uliopo. Sasa kama zisipokopwa changamoto hiyo itatuliwa ndani ya kipindi cha zaidi ya miaka 25 ijayo huku idadi ya watu ikizidi kuongezeka," alisema.

Simbachawene alisema nchi inayoweza kukopesheka ni yenyeheshima kama iliyivo Tanzania kwa kuwa mashirika makubwa ya fedha duniani ikiwamo Benki ya Dunia (WB) na Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF), yameweka vigezo vya nchi kukopesheka na Tanzanina imekidhi vigezo hivyo.

Hata hivyo, Simbachawene alisema kwa mujibu wa kanuni za fedha duniani zinaipa Tanzania wigo wa ukomo wa kukopa na kama nchi bado ina sifa ya kukopa kwa sababu bado hajifafika kikomo hicho.

Mtambo ujenzi wa kampuni ya Southen Link, ukichonga barabara iliyopo Kitunda jijini Dar es Salaam kwa ajili ya ujenzi wa kiwango cha lami mita miatano juzi. **PICHA: JUMANNE JUMA**

TRC yataja mifumo ukataji tiketi SGR, kuingia na chakula marufuku

Na Pilly Kigome

SHIRIKA la Reli Tanzania (TRC), limetangaza mifumo minne itakayotumika kukata tiketi za safari za treni za kisasa (SGR) zinazotarajiwa kuanza leo kwa safari ya awali kutoka Dar es Salaam hadi Morogoro.

Mifumo hiyo ni ya kukata tiketi kwa pesa taslimu katika madirisha, kupitia malipo ya serikali na Mtandao wa Wakala wa Tiketi kwa Mashine (TVM).

Akizungumza katika uzinduzi wa kampeni ya kuelekea safari ya kwanza, Mkurugenzi wa TRC, Masanja Kadogosa, alisema mifumo hiyo itatumika kwa madaraja yote.

Alisema kila abiria anatakawa apangilie safari zake kwa kukata tiketi wiki moja au siku tatu kabla ili kuondoa msongamano wa abiria na kurahisisha safari.

Aidha, aliwatoa hofu Watanzania kwa kuwashakishia usalama wa abiria na mizigo utakuwapo kwa saa 24 kuanzia mwanzo hadi mwisho wa safari ndani na nje ya treni kwa kuwa ulinzi umeimarishwa katika vituo vyote kwa kuweka ulinzi na usalama na doria katika safari hizo.

"Wapo waliodhishaki usafiri huu kuwa hautatimia, wapo waliosema hautaanza kwa wakati, wapo ambaio pia wata-taka watujaribu ili kutuchafusa, hivyo nawahakikishia Watanzania tuko macho kwa saa 24 na hakutakuwa na uhalifu," alisema.

Alifanua kwa daraja la kawaada nauli ya sasa iliyopangwa na Mamlaka ya Usafiri wa Nchi kavu (LATRA), kutoka Dar es Salaam hadi Morogoro itakuwa Sh. 13,000 na zingine kulingana na umbali.

Ofisa Biashara kutoka TRC,

Lilian Msele, alitoa baadhi ya masharti yatakayotumika katika safari hizo ikiwamo abiria kutoruhusiwa kuingia na chakula katika treni hizo isipokuwa wazazi watakaokuwa na watoto chini ya miezi sita ambaio wataruhusiwa kuingia na uji na maziwa na wata-patiwa mwongozo.

Mizigo iliyofungashwa kwa plastiki na vifurushi hatariishi (vitu ya ncha kali) havitaruhusiwa kuingia ndani ya treni na katika daraja la juu mizigo itakayoruhusiwa ni iliyochini ya kilo 30 na kwa daraja la kawaada ni chini ya kilo 20.

"Lengo la kufanya hivi ni kuhakikisha usafiri huu mpya wa kihistoria utadumu kwa muda mrefu na kurithisha vizazi na vizazi," alifanua Msele.

Naye Mkurugenzi Mkuu Benki ya Biashara Tanzania (TCB), Adam Mihayo, alisema serikali imedhamiria kubore-

sha maisha ya Watanzania kwa kufungua ukurasa mpya wa kuanza kwa safari hizo na wanaeleka kuwa na uhakika wa usafiri kwa nyakati zote.

Alisema reli hiyo inaakisi mahitaji ya Watanzania kwa kuwaleeta maendeleo ya kiumchumi kwa ushirikiano wa TCB na TRC kwa kipindi cha miaka minane sasa kwa kuleta mabadiliko hayo hadi kufikia sasa.

Alisema benki hiyo kwa ushirikiano na TRC ndio iliweza kuleta vichwa na mabehewa kutoka nchini Ujerumania na mambo mengi ya TRC yakiwamo matumizi yanapitia katika benki hiyo na mifumo ya tiketi iliyotangazwa.

"Tumekuja kufanikisha matarajio ya Watanzania na nchi kwa ujumla ikiwamo kufungua nchi katika uchumi wa juu kwa kupitia usafiri huu," alisema.

KABWELA

Na Fadhili Mohammed

HABARI KITAIFA

Mbunge Shogo Mlozi wa EALA afariki dunia

Na Godfrey Mushi, ARUSHA

MBUNGE wa Bunge la Afrika ya Mashariki (EALA), Dk. Shogo Mlozi, amefariki dunia alfajiri ya Juni 13 katika Hospitali ya Rufani ya Mount Meru ya Mkoa Arusha, wakati akipatiwa matibabu.

Mume wake, Prof. Eliamani Sedoyeka, ambaye ni Mkuu wa Chuo cha Uhasibu Arusha (IAA), amethibitisha mkewe kupoteza mai-sa kuptitia tangazo la chuo hicho.

"Uongozi wa IAA unatoa pole kwa familia, Spika wa Bunge la Afrika ya Mashariki, Wabunge, jamaa na marafiki na wana jumuiya ya IAA," imeeleza taarifa hiyo iliyo-tolewa na Ofisa Uhusiano wa IAA, Sara Goroi.

Wakati wa uhai wake, Dk. Shogo, alikuwa Mwenyekiti wa Kamati Ndogo ya Kilimo, Utalii, Maliasili na Usimamizi wa Wanyamapori ya EALA.

Katika kipindi chake, alikuwa akisitisiza atatumia nafasi yake ku-hakikisha Wabunge wa Jumuiya ya Afrika ya Mashariki, wanaendelea

kutangaza vivutio katika nchi zote wanachama ili kuongeza idadi ya watalii na kuwaletea tija zaidi wana EAC katika sekta ya utalii na sekta nyingine zinazoshikana na utalii.

Mikakati yake ilikuwa inalenga kuongeza idadi ya watalii wanachama wa EAC. Enzi za uhai wake, alitamani zaidi kuona shughuli za uhifadhi, mafanikio na changamoto zilizoko nchini Tanzania, zinatumika kutoa uzoefu na ushauri wa kisera EAC.

Septemba 22 mwaka 2022, Dk. Shogo Mlozi na wenzake wanane walichaguliwa na Bunge la Tanzania kuwa Wabunge wapya wa Bunge la Afrika ya Mashariki (EALA).

Jana, Spika wa Bunge, Dk. Tulia Ackson, alilitangazia Bunge kuwa, amepoeka taarifa ya kifo cha mbunge huyo.

"Waheshimiwa Wabunge leo as-ubuhu tumepokea taarifa kwamba Mheshimiwa Dk. Shogo Mlozi, ambaye tulimchagua kuwa Mbunge wa Bunge la Afrika ya Mashariki,

hatunaye tena. Hii ni taarifa ya awali, tutakopata taarifa za ziada tutawataarifu," alisema Dk. Tulia.

Katika ukurasa wake wa X, Mbunge wa Mbunge wa Jimbo la Nzega (CCM), Dk. Hamisi Kigwan-galla aliandika "Dk. Shogo Mlozi, mke wa Prof. Sedoyeka, alikuwa Msaidizi wangu pale Wizara ya Maliasili na Utalii, akiwa Mkuu wa Chuo Cha Utalii. Nilimteua mimi kutokana na CV yake, sikuwa hata namfahamu! Siku moja tu Maja Generali Millanzi, Katibu Mkuu wetu, alikuja na CV, akaniambia Mhe. tumteue huyu atusaidie, nikatazama CV yake imeshiba, ni-kasema 'why not?', nikakubali,"

"Leo ameitwa kwa bwana, kuto-kana na uzazi! Ni msiba unaoumiza sana. Unajua uzazi inapaswa kuwa tukio la furaha kwenye familia, siyo la majonzi. Pamoja na ndoto zangu za kuwa mbunge siku moja, kilichofanya niingie ubunge mapema ilikuwa mradi wa mama na mtoto, uliokuwa ukitekelezwa na taasisi ya Wanawake na Maen-

deleo (WAMA) mkoani Tabora, na mimi nikiwa Mtaalamu Mshauri (consultant) wao,"

"Kiwango cha 'maternal death' (vifo ya uzazi) kilikuwa juu sana mkoani kwetu kiasi kwamba nilio-na kama viongozi waliopo hawako serious (makini) hivi. Nikasema acha niingie kupambana kusaidia kuokoa maisha ya wamama wa kwetu,"

"Leo hii tunapolia msiba wa dada yetu, mwenye 'access' (kuzifika) ya huduma bora kabisa hapa nchini, pamoja na mafanikio makubwa kwenye sekta ya afya, bado naona kuna kazi kubwa zaidi ya kufanya kuwaokoa wazazi wa kule Ibelafinga, Mwandugwidako, Wanuwasoga, Wampembe na kwingineko.

"Kwangu haki za wanawake ziko moyoni sana, na ndiyo maana ukigusa eneo hili utasikia nishasimama kuongea. Hata uwe rafiki yangu wa karibu namna gani, hili ni eneo ukivurunda tu, tutatofautiana," aliandika King-wangalla.

TASAC yataja sababu kutoa gawio bil. 19/-

Na Romana Mallya

SHIRIKA la Uwakala wa Meli Tanzania (TASAC), limesema serikali imechagiza usafiri majini na matokeo ya ukusanyaji wa mapato umeli-wezesha kutoa gawio la Sh. bilioni 19.1 kwa Mfuko wa Hazina ya Taifa.

Kaimu Mkurugenzi Mkuu wa TASAC, Nahson Sigalla, aki-zungumza juzi baada ya shirika hilo kutoa gawio, alisema fedha zilizopokewa na Rais Samia Suluhu Hassan, ni kuto-ka na uongozi mzuri serika-lini kuptitia sekta ya uchukuzi.

Gawio hilo liliwasilishwa na Mwenyekiti wa Bodi ya Waku-rugenzi wa TASAC, Mussa Mandia, akishirikiana na Sigalla.

Msajili wa Hazina, Nehemiah Mchechu, alithibitisha TASAC kutoa gawio hilo kwa mwaka unaoishia Juni 2024, huku akitoa shukrani kwa utendaji wao mzuri wa kazi.

Katika hafla hiyo, Rais Samia alisema hatakulali mtu ye-yote amkwamishe kwenye azma yake ya kuleta mageuzi ya kiuchumi anayoendelea nayo na kila mmoja akafanye mageuzi ili kuongeza tija ka-tika kukuza uchumi.

"Hivi karibuni tumeingia tena kwenye kundi la uchumi wa kati kama ambavyo im-eainishwa na wenzetu wa Benki ya Dunia (WB), sasa ili uend-elee kubakia katika kundi hilo ni lazima kuwe na mageuzi makubwa katika uchumi ili kuendelea kuaminika zaidi," alisitisita.

Rais Samia alisitisita agizo lake la kutaka mifumo ya seriki-ka kusomana ifikapo mwezi Desemba, mwaka huu, bila kuwa na kisingizio chochote.

A TUME NA WAANDISHII WA UHUSU UBORESHAJI WA KUDUMU LA WAPIGA KURA

Mwenyekiti wa Tume Huru ya Taifa ya Uchaguzi (INEC), Jaji Jacobs Mwambegele (katikati), akijadiliana jambo na Makamu Mwenyekiti wa Tume hiyo, Mbarouk Salim Mbarouk wakati wa mktano na waandishi wa habari kuhusu uboreshaji wa daftari la kudumu la wapi-gakura, Dar es Salaam jana. Kulia ni Mkurugenzi wa Uchaguzi, Ramadhan Kailima. **PICHA: JOHN BADI**

TET yanoa walimu wakuu wa shule za msingi mitaala mipy

Na Mwandishi Wetu

TAASISI ya Elimu Tanzania (TET), imewanoa walimu wakuu 20,661 wa shule za msingi za serikali na binafsi kwa ajili ya ku-waongezea mitaala ya elimu ya awali na msingi iliyo-boreshwa mwaka 2023.

Akizungumza wakati wa kuhitishi-msha mafunzo hayo, Mkurugenzi Mkuu wa TET, Dk. Aneth Komba, alisema lengo la mafunzo ni kuwa-jengea uelewa wa pamoja kuhusu mabadiliko ya mtaala wa elimu ya awali na msingi wa mwaka 2023.

kwa ajili ya kusimamia kutekeleza na kufanya ufuatilaji kwa ufamisi.

Alisema mafunzo hayo yata-wawezesha kujuu mbinu mbalimbali za ufundishaji na ujifunzaji zinazozingatia ujenzi wa umahiri kwa wanafunzi.

Aidha, alisema uchopekaji wa masuala mtambuka na TEHAMA katika ufundishaji na ujifunzaji, mbinu za ushauri na unasihi, upimaji na tathmini, mbinu za ufundishaji wa darasa kubwa, salama na changamshi na uanda-aji wa azimio la kazi na andalio la somo kulingana na msisitizo

wa mtaala wa mwaka 2023 katika kukuza ubunifu, fikra tunduizi, ma-wasiliano na ushirikiano.

Vile vile, alisema kwa kuwa baadhi ya walimu wakuu hao ni watekeleza/jwalimu wa masomo husika, watafundisha ipasavyo kulingana na mabadiliko ya mtaala katika masomo yao.

Kwa mujibu wa Dk. Aneth, walimu waliopatiwa mafunzo hayo wamejengewa uwezo wa kutoa msaada kwa mwali mu wa somo pale inapohitajika (mentorship and support) katika maeneo ma-balimbali kama vile uandaaji wa

somo, azimio la kazi na namna bora ya kutumia mbinu shirikishi zinazozingatia ujenzi wa umahiri.

"Walimu watakuwa na uwezo wa kusimamia na kuendesha vi-pindi ya jumuiya za ujifunzaji ka-tika ngazi ya shule, kujengwa ulelewa kwa wazazi wa watoto kuhusu mabadiliko ya mtaala ulioboreshwa 2023 kupitia vikao vya kamati za shule na wazazi," alisema.

Alisema mafunzo hayo yame-fanywa na Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia na Ofisi ya Rais-TAMISEMI kupitia Taasisi ya Elimu Tanzania, ambayo imeifiki mikoa

26 Tanzania Bara.

Aliitaja mikoa na idadi ya walimu kwenye mabano ni Mara (973), Mwanza (1,115), Shinyanga (710), Simiyu (627), Kagera (1,080), Geita (790), Kigoma (751), Katavi (292), Rukwa (410), Tabora (960), Mbeya (882), Njombe (569) na Ruvuma (864).

Mikoa mingine ni Songwe (530), Mtwara (721), Lindi (582), Pwani (802), Dar es Salaam (977), Morogoro (1,044), Iringa (579), Man-yara (730), Dodoma (896), Singida (689), Arusha (904), Tanga (1,151) na Kilimanjaro (1,033).

HABARI KASKAZINI

Tahadhari kilimo cha sasa

-Mtaalamu asema si rafiki kwa afya ya binadamu

Na Cynthia Mwirolezi,
ARUSHA

MTAALAM wa kilimo ikolojia, Fredrick Ochieng ametahadharisha kuwa kilimo cha sasa cha mazao ya chakula katika nchi za Afrika ya Mashariki kinachangia magonjwa ya binadamu.

Ochieng, Mratibu wa Program wa Taasisi ya Biovision Africa Trust (Tanzania) alitoa tahadhari hiyo wakati akizungumzia umuhimu wa kilimo ikolojia (kilimo hai) baada ya kukutana na wadau wa kilimo hicho.

"Kilimo ikolojia kimeweza

kuboresha maisha ya wakulima wengi kwa kupata faida ya mazao yao na lishe bora. Ni vyema sasa tukahamasisha kujikita kwenye uzalishaji wa aina hiyo badala ya hiki kilimo cha sasa," alisitiza.

Alisema kilimo hicho cha sasa pamoja na kutohuwa rafiki kwa afya za binadamu, kinadhoofisha ubora wa ardhi na kuwa tegemezi.

Meneja Mradi wa Mkulima Mbunifi, Erica Rugabandana, alisema huduma za mkulima mbunifi zimepanuka na kuwafikia zaidi ya wakulima 100,000 kupitia majarida na mawasiliano ya simu.

Tumekuwa tukipokea ujumbe wa simu na kupokea ujumbe kutoka kwa wakulima wengi, ambao wanasona majarida ambayo yanatolewa bure "alisema."

Baadhi ya wadau wa kilimo hicho, akiwamo Penina Nnko kutoka Halmashauri ya Meru, mkoani Arusha, alisema kimekuwa na manufaa makubwa kwao kwa sababu wamekuwa wakinufaika na elimu.

Ofisa Kilimo Mkuu wa Mkoa wa Arusha, Rose Massawe, aliwashauri wakulima nchini, kuanza kutumia mbegu za asili katika kilimo ili kukabiliana na athari za mabadiliko ya tabi-

anchi kwa kuwa yanapunguza uzalishaji wa mazao.

Aliwataka kutodharau maelekezo ya wataalamu wa kilimo na kushirikiana na watafiti wa kilimo ili kuwasaidia kutumia mbegu bora za asili ambazo ni rafiki kwa mazingira.

Alisema ni muhimu wakulima kupata taarifa sahihi za kilimo ikolojia ikiwepo matumizi ya mbegu bora za asili ambazo ni rafiki kwa mazingira.

Mkurugenzi wa Shirika la Kilimo Endelevu Tanzania (SAT), Janet Maro, alisema warsha hiyo ni muhimu kwa wakulima na wadau wa Kilimo Ikolojia nchini.

Mwenyekiti wa Chama cha Mapinduzi (CCM) Wilaya ya Babati mkoani Manyara, Elizabeth Malley (kulia) na Mwenyekiti wa UVCCM wa wilaya hiyo, Magdalena Uronu (wapili kulia), wakifurahia wimbo wa hamasa na vijana wa Kijiji cha Imbilili, walipokuwa katika ziara ya kukagua uhai wa chama, juzi. **PICHA: GIFT THADEY**

Maofisa Tume ya Madini waonywa

Na Mwandishi Wetu, TANGA

TUME ya Madini Tanzania imewaonya maofisa wake wa mikoa watakaokula njama ya kuihujumu serikali na kuikoseshwa mapato watachukuliwa hatua.

Katibu Mtendaji wa Tume hiyo, Yahya Samamba alitoa onyo hilo juzi wakati akifungua Kikao cha Menejimenti ya Tume ya Madini kilichofanyika Hal-mashauri ya Jiji la Tanga.

Kikao hicho pamoja na

mambo mengine kinafanya tathmini ya utekelezaji wa majukumu ya tume hiyo kwa mwaka 2023/24 na kuweka mikakati ya utekelezaji kwa mwaka ujao wa 2024/25.

"Maofisa madini wakazi wa mikoa kuweni wakali na mzibe mianya yote inayokwamisha ukusanyaji mapato ili shida inapotokea kwenye mikoa wako usiye kuwajibishwa kwa kushindwa kusimamia vyema ukusanyaji wa mapato," alisema.

Kwa mujibu wa Katibu huyo,

kwa kipindi cha Julai mwaka 2023 hadi Juni 12 mwaka huu, tume hiyo imefanikiwa kuku-sanya Sh. bilioni 703.94, sawa na asilimia 79.80 ya lengo walilowekewa la kukusanya kwa mwaka mpya wa fedha 2023/24 Sh. bilioni 882.12.

Aliigiza menejimenti ya tume hiyo kufanya kazi kwa weledi, umoja na mshikamano ili kufikia lengo la serikali la kukusanya Sh. trilioni 1 katika sekta hiyo kwa mwaka ujao wa fedha 2024/25."

"Kwa mwaka wa fedha unaisha tumeenda vizuri kwenye makusanyo, hajjawahi kutoke. Tunapaswa kukaza msuli zaidi ili kufikia lengo la makusanyo ya serikali tulipopangiwa kwa mwaka mpya wa fedha unaanza Ju-lai 2024/25."

Mapema wiki hii, Waziri wa Madini, Anthony Mavunde alizindua timu itakayoandaa andiko la maudhui ya malengo ya 2030, inayoongozwa na kauli mbiu 'Madini ni Maisha na Utajiri.'

Wakulima walialhajia gharama pembejeo

Na Godfrey Mushi,
MWANGA

BAADHI ya wakazi wa Kata ya Lembeni wilayani hapa Mkoa wa Kilimanjaro wamesema kushuka wa ari ya uzalishaji wa mazao ya chakula na biashara katika mae-neo yao kumatokana na wakulima kushindwa kumudu gharama za kununua dawa na mbolea kwa ajili ya kustawisha mazao.

Badala yake, wanaona kilimo ikolojia (kilimo hai) kinawea-za kuwa msaada mkubwa kwa wakulima kama serikali na wadau wa wa sekta ya kilimo wata-wapa elimu wakulima kubadili aina ya uzalishaji wa mazao ya chakula.

Mkazi wa Lembeni, Janeth Mshana, akizungumza jana na NIPASHE katika mahojiano maalum kuhusiana na mpango wao wa kujikita zaidi kwenye kilimo ikolojia, alisema nguvu kubwa inayotumika kuhudumia mashamba kuua wadudu na magonjwa kwenye mazao yao kwa kutumia kemikali ni mzigoto wakulima wengi.

"Tunatumia kilimo cha kisa-sa, ambacho kinatuletea mabadiliko ya tabianchi ambayo yanababishwa na kutumia dawa za kemikali katika kilimo kwenye mazao; kitu ambacho kinachangia ardhi kupoteza rutuba yake," alisema.

Paulo Msangi, alisema iko haja kwa serikali na wadau wa kilimo hai nchini kuweka katika mipango yao mbegu stahimilivu kwa uhakika wa chakula lishe na kuongeza kipato.

Tayari Mtandao wa Jinsia Tanzania (TGNP) kwa kushirikiana na Shirika la PELUM Tanzania, warmeanzisha kampeni ya kuongeza uelewa wa jamii kuhusu kilimo ikolojia katika Kata hiyo na za Maore na Vumari Wilaya ya Same.

Mkurugenzi Mtendaji wa TGNP, Lilian Lundi, alisema eneo la kilimo ikolojia linahitaji msukumo wa wadau ili kuhamasisha wanawake kushirikiana katika kilimo hicho na kukipa uzito katika jamii.

Alisema kilimo hicho kina tija kubwa licha ya kuwa ni cha asilia kwa sababu hakitumii dawa za kemikali.

Alisema serikali imetambua umuhimu wa kilimo hicho na kwa sasa kuna juhudhi ambazo zimekuwa zikifanyika ili ku-hakikisha wakulima wanapata tija.

Alitoa mfano kuwa serikali im-eanzisha idara ya kilimo ikolojia katika Wizara ya Kilimo na dawati mahsus kwa ajili ya kuhamasi-sha kilimo hicho.

Wataka benki kuhifadhi taulo za kike sekondari

Na Rose Jacob, MWANZA

SERIKALI imeombwa kujenga chumba kitakachotumika kama benki ya kuhifadhi taulo za kike kwa shule za sekondari nchini ili kuwasaidia kujisitiri wanafunzi wasichana wakati wa hedhi.

Ombi hilo lilitolewa na walimu na wanafunzi katika shule za sekondari Kayenze na Sangabuye zilizopo Halmashauri ya Manispaa ya Ilemela mkoani Mwanza.

Ni baada ya waandishi wa habari na wadau wengine kuzipatia msaada wa taulo hizo kwa ajili ya wanafunzi hao wasichana.

Msaada huo umetolewa na Taasisi ya Desk and Chair Foundation, Meeneja wa Mamlaka ya Nishati na Maji (EWURA) Kanda ya Ziwa, Mkurugenzi wa Eagle Entertainment, Peter Temu na Mohamed Seif kwa takribani wanafunzi hao 350.

Mwalimu wa Shule ya Sekondari Sangabuye, Elizabeth Richard, alisema wana wanafunzi wasichana zaidi ya 400 na upatikanaji wa vifaa vya kujisitiri wakati wa hedhi ni tatizo kwa sababu wengi wao wanatoka familia zenye mazingira magumu kutokana na kipato duni.

Alisema endapo chumba hicho kitajengwa na kutumika kama benki ya kuhifadhi taulo hizo zinazotolewa kwa msaada na wadau mbalimbali.

Alliomba serikali na wadau kuanigalia suala la taulo za kike kwa jicho la tatu ili zipatikane wakati wote shulenii sababu ni hitaji la msingi kwa wanafunzi wasichana.

Mmoja wa wanafunzi wa shule hiyo ya Sangabuye, Jesca Alfred, alishukuru kwa msaada huo kwani utawasaidia kutimiza ndoto zao.

Mwanafunzi mwininge wa shule hiyo, Amina Haruna, alisema mzazi anapomnyima fedha kwa ajili ya kunnuna taulo hizo anaweza kusababisha mtoto wake kujingiza katika mambo ya hatari hususani uhusiano wa mapenzi akiwa na umri mdogo ili aweze kupata fedha kwa ajili ya kujisitiri.

Mwanafunzi wa Shule ya Sekondari Kayenze, Vannesa Elias, aliiomba serikali kupunguza bei ya taulo za kike ili wanafunzi wanaotoka familia duni wamumudu gharama.

Mwandishi wa habari wa gazeti la Majira, Judith Ferdinand, amewaomba wadau wengine kuendelea kuiunga mkono serikali kwa kuhakikisha wanawasaidia wanafunzi wasichana ili waeze kuhudhuria masomo

"Tumetembelea Shule ya Sekondari Sangabuye na Kayenze tukiwa tumeungana waandishi wa habari na wadau wengine kuwapatia wanafunzi taulo za kike kuitipa kauli mbiu yetu ya Tuwavishe watimize ndoto zao, matamano yetu ni kuona wanapokuwa shulenii, hawakutani na adha ya ukosefu wa taulo za kike," alisema Juddith.

Daktari, muuguzi wahudumia wanakijiji 3,800

Na Rose Jacob, SERENGETI

WAKAZI wa Kijiji cha Rigicha wilayani hapa Mkoa wa Mara wamesema zahanati yao ina watumishi wawili na kuwa kikwazo cha kupata huduma bora za matibabu na kuhatarisha maisha yao.

Wakizungumza kijijini hapo, wakati wakiwasilisha kero zao kwa Mkuu wa Mkoa wa Mara, Evans Mtambi walidai wafanyakazi hao, mganga na muuguzi hawamudu kutoa huduma kulingana na idadi yao ya wakazi zaidi ya 3,800.

Waliiomba serikali kuongeza idadi ya watumishi katika za-

hanati hiyo ili kukidhi mahitaji na kupata huduma za uhakiki.

"Tuna daktari mmoja na muuguzi mmoja, bahati mbaya daktari anaishi nje ya zahanati, likitoeka tatizo usiku au wote wawili wameugua.

Mfano yule nesi (muuguzi) anapata wakati mgumu kuwa-hudumia wagonjwa," alisema Jumapili Athumanii

na kuongeza kuwa:" Tunaiomba serikali ituongezee watumishi." Athumanii, alisema muuguzi huyo ndiye ana-hangaika kutoa huduma kwa watoto, wajawazito wanaojifungua na wagonjwa wengine.

"Kuna muda ukifika kwe-nye zahanati hii unamkuta amechoka kweli hadi tuna

mhurumia, tunaomba uta-ratibu ufanyike ili watumishi waongezeke huduma iridhishe," alisema Kisega Nyam-beho. Ghati Werungu, alisema kuna hatari ya zahanati hiyo kufungwa pindi watumishi hao wakienda likizo na ku-sababisha usumbufu kwa wag-onjwa na madhara.

Baada ya kusikiliza malala-miko hayo, Mtambi, alimuagiza Mkurugenzi wa Halmashauri ya Wilaya ya Serengeti kulifatutia ufumbuzi tatizo hilo.

"Kuna dharura inaweza kutokea, mfano usiku na hali ya barabara zilivyo sasa inaweza kuwa hatari sana angalieni namna ya kufanya penye watumishi wengi hebu

punguzeni waleteni hapa ili hawa wananchi wapate huduma bora," alisema.

Alisema serikali inajitahidi kuboresha huduma za jamii ikiwemo afya, itakuwa ajabu kama gharama kubwa zilizotumika kwa ujenzi wa zahanati na vifaa tiba kukosa matokeo chanya.

"Naambiwa zahanati ina mahitaji mengine yote ya muhimu, hii zahanati haitokuwa na maana kama wanana-chi hawatapata huduma bora pindi wanapohitaji, kuwa na watumishi wawili litakuwa ni kikwazo kwa upatikanaji wa huduma kama ilivyokusudiwa na serikali," alisema mkuu huyo wa mkoa.

Mwenyekiti wa Chama cha Wachimbaji wadogo mkoa wa Shinyanga(SHIREMA) Hamza Tandiko akizungumza na wachimbaji wadogo na wafanyakashara wa madini wakati wa warsha ya elimu ya dhamana ya mikopo iliyoandalishi na Benki kuu ya Tanzania(BoT) na Shirika la Madini Tanzania(Stamico) iliyofanyika Wilayani Kahama mkoani Shinyanga jana. **PICHA: SHABAN NJIA.**

Serikali yapiga jeki ujenzi wa zahanati

Na Marco Maduhu, SHINYANGA

WAKAZI wa Kijiji cha Mwamagunguli Kata ya Kolan-doto Manispaa ya Shinyanga, wameishukuru Serikali kwa kutoa kiasi cha Sh.milioni 50 kwa ajili ya kukamilisha ujenzi wa zahanati na kuwarahisishia kupata matibabu.

Wakizungumza na Nipashe kijijini hapo walisema kuwa wanaishukuru serikali kwa kutoa kiasi hicho na kukamilisha ujenzi huo ulioanza kwa

nguvu zao tangu mwaka 2010

Walisema wanaishukuru Serikali kwa kusikia kilio chao cha muda mrefu na kuwaon-dolea adha ya kutembea um-bali mrefu kufuata huduma za matibabu kwenye kata ny-ingine zenye vituo vya afya.

Salome Ndaki, alisema kukamiliika kwa zahanati hiyo kutawasaidia wajawazito kupata huduma karibu, elimu ya afya ya uzazi na kujifungua.

Zahanati hii itakuwa msaada hapa kijijini, hasa sisi

wanawake ambao hua tuna mahitaji mengi ya huduma za afya, tunatumaini tatizo la wajawazito kujifungulia njiani litaisha," alisema Salome.

Mwenyekiti wa Kijiji cha Mwamagunguli, Makoye Shin-dayi, alisema walipokea Sh. milioni 50 kutoka Ofisi ya Mkurugenzi wa Halmashauri ya Manispaa ya Shinyanga

Aprilii mwaka huu, kwa ajili ya kumalizia ujenzi wa zahanati hiyo amba kwa sasa ujenzi unaendelea. Mkurugenzi wa Halmashau-

ri hiyo, Alexius Kagunze, alisema katika mwaka wa fedha 2023/24, serikali ilitoa kiasi cha fedha ili kukamilisha ujenzi wa zahanati hiyo.

Hata hivyo, alisema fedha hizo haziwezi kuikamilisha ujenzi wa zahanati hiyo na kuanza kutoa huduma kwa wananchi.

Alisema watakachokifanya ni kutungea kiasi kingine cha fedha kutoka mapato ya ndani ya halmashauri hiyo ili ikamili-like na kuanza kuhudumia wananchi.

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

**HOTUBA YA WAZIRI WA FEDHA, MHESHIMIWA DKT. MWIGULU
LAMECK NCHEMBA MADELU (MB), AKIWASILISHA BUNGENI
MAPENDEKEZO YA SERIKALI KUHUSU MAKADIRIO YA
MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA 2024 / 25**

13 JUNI 2024

DODOMA

HOTUBA YA WAZIRI WA FEDHA, MHESHIMIWA DKT. MWIGULU LAMECK NCHEMBA MADELU (MB), AKIWASILISHA BUNGENI MAPENDEKEZO YA SERIKALI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA 2024/25 13 JUNI 2024 DODOMA

A. UTANGULIZI

- Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu lipokee, lijadili na kukubali kuitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali kwa mwaka 2024/25. Bajeti hii inawasilishwa kwa mujibu wa Ibara ya 137 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977, ikisomwa pamoja na Kifungu cha 23 (3) cha Sheria ya Bajeti, Sura 439 na Kifungu cha 124 (4) cha Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari 2023.
- Mheshimiwa Spika, pamoja na hotuba hii ninawasilishwa vitabu vinne vinyavolezeza kwa kina makadirio ya Bajeti ya Serikali. Kitabu cha Kwanza ni Makadirio ya Mapato; Kitabu cha Pili ni Makadirio ya Matumizi ya Kawaada kwa Wizara, Idara Zinazojitegemea na Wakala wa Serikali; Kitabu cha Tatu ni Makadirio ya Matumizi ya Kawaada kwa Sekretarieti za Mamlaka za Serikali za Mitaa; na Kitabu cha Nne ni Makadirio ya Matumizi ya Maendeleo kwa Wizara, Idara Zinazojitegemea, Wakala wa Serikali, Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa. Aidha, Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2024 pamoja na Muswada wa Sheria ya Matumizi ya Serikali wa Mwaka 2024 kwa pamoja ni sehemu ya bajeti hii.
- Mheshimiwa Spika, niruhusu kwa moyo wa simanzi nitoe pole kwa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, waheshimiwa wabunge pamoja na watananzia kwa ujumla kwa kuondokewa na wapendwa wetu Hayati Alhaj Ali Hassan Mwinyi, aliyekuwa Rais wa Awamu ya Pili wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania pamoja na Hayati Edward Ngoyai Lowassa, aliyewahi kuwa Mbunge wa Jimbo la Monduli na Waziri Mkuu Mstaafu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Aidha, natao pole kwa kuondokewa na Mheshimiwa Francis Leonard Mtega, aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Mbarali, na Mheshimiwa Ahmed Yahya Abdulwakil, aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Kwhanani, pamoja na Viongozi wengine wa Serikali waliofariki katika mwaka huu wa fedha. Mwenyezi Mungu azilaze roho zao mahala pema peponi. Amina!
- Mheshimiwa Spika, niruhusu pia nitumie fursa hii kutoa pole kwa wananchi wote walioathiriwa na majanga mbalimbali ikiwemo ajali na mafuriko yaliyotoka maeneo mbalimbali nchini kutokana na mvua za El-Nino. Majanga haya yamesababisha athari mbalimbali ikiwemo vifo, majeruhi pamoja na uharibifu wa mali na miundombini. Nawapa pole wananchi wote walipoteza ndugu, jamaa na marafiki pamoja na mali zao kutokana na majanga hayo na nawaombea kwa Mwenyezi Mungu majeruhi wote wapone haraka na kurejea katika majukumu yao na awajale marehemu wote pumziko jema la milele. Amina!

II. BAJETI YA MWAKA 2024/25

- Mheshimiwa Spika, baada ya maeleo hayo, naomba niwasilishwa makadirio ya Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2024/25 ambayo imeandaliwa kwa kuzingatia: Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025; Ilani ya Uchaguzi ya Chama Cha Mapinduzi ya Mwaka 2020; Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2021/22 - 2025/26); Dira ya Maendeleo ya Jumuiya ya Afrika Mashariki 2050; Ajenda ya Maendeleo ya Afrika 2063; Malengo ya Maendeleo Endeleku 2030; pamoja na nyaraka, miongozo na makubaliano mengine ya kikanda na kimataifa ambayo Tanzania imeridhia.
- Mheshimiwa Spika, Bajeti ya Serikali ya Mwaka 2024/25 ni ya nne katika utekelezaji ya Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2021/22 - 2025/26), wenyewe dhima ya Kujenga Uchumi Shindani na Viwanda kwa Maendeleo ya Watu. Aidha, dhima kuu ya Bajeti ya Mwaka 2024/25 kama iliyokubaliwa na nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki ni "Mageuzi Endeleku ya Kiuchumi kuitia Uimarishaji wa Sera za Kibajeti na Uwekezaji katika Kuhimili na Kukabiliana na Mabadiliko ya Tabianchi kwa Maendeleo ya Wananchi".

Shabaha za Uchumi Jumla

- Mheshimiwa Spika, kutokana na nyaraka na miongozo

iliyozingatiwa katika uandaaji wa Bajeti hii, shabaha za uchumi jumla ni kama ifuatavyo:

- Kuongeza kasi ya ukuaji wa Pato la Taifa kufikia asilimia 5.4 mwaka 2024 kutoka ukuaji wa asilimia 5.1 mwaka 2023;
- Kuendelea kudhibiti kasi ya mfumuko wa bei na kuhakikisha kuwa unabaki kwenye wigo wa tarakimu moja ya wastani wa asilimia kati ya 3.0 - 5.0 katika muda wa kati;
- Mapato ya ndani kufikia asilimia 15.8 ya Pato la Taifa mwaka 2024/25 ikilinganishwa na matarajio ya asilimia 15.4 mwaka 2023/24;
- Mapato ya kodi kufikia asilimia 12.9 ya Pato la Taifa mwaka 2024/25 kutoka matarajio ya asilimia 12.6 mwaka 2023/24;
- Kuwa na nakisi ya bajeti (ikijumuisha misaada) isiyozidi asilimia 3.0 ya Pato la Taifa;
- Kuwa na akiba ya fedha za kigeni kwa kiwango cha kukidhi mahitaji ya uagizaji wa bidhaa na huduma kutoka nje kwa kipindi kisichopungua miezi minne (4).

Misingi ya Bajeti

- Mheshimiwa Spika, uandaaji wa shabaha za uchumi jumla kwa mwaka 2024/25 umezingatia misingi (assumptions) ifuatayo:
 - Kuongezeka kwa ushiriki wa sekta binafsi kwenye shughuli za uwekezaji na biashara;
 - Kuendelea kuhimili athari za majanga ya asili na yasiyo ya asili ikiwemo ukame, vita, magonjwa ya mlipuko, mafuriko; Kuimarka kwa uchumi wa dunia na utulivu wa bei katika masoko ya fedha na bidhaa;
 - Kuendelea kuimarka kwa upatikanaji na usalama wa chakula nchini; na
 - Uwepo wa amani, usalama, umoja na utulivu wa ndani na nchi jirani.

Maeneo ya Vipaumbele kwa Mwaka 2024/25

- Mheshimiwa Spika, bajeti ya Serikali ya mwaka 2024/25 imelenga utekeleza vipaumbele iliyoyozingatia maeneo yaliyainishwa kwenye Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2021/22 - 2025/26 wenye dhima ya "Kujenga Uchumi Shindani na Viwanda kwa Maendeleo ya Watu" pamoja na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa mwaka 2024/25. Maeneo ya vipaumbele yaliyoinishwa katika Mpango ni pamoja na: kuchochea uchumi shindani na shirikishi; kuimarkisha uwezo wa uzalishaji viwandani na utoaji huduma; kukuza biashara na uwekezaji; kuchochea maendeleo ya watu; na kuendeleza rasilimali watu.
- Mheshimiwa Spika, baadhi ya maeneo mahsus yatakayopewa kipaumbele ni pamoja na: kukamilisha miradi ya KIELELEZO na ile ya KIMKAKATI; kuimarkisha sekta za UZALISHAJI; kuimarkisha rasilimali watu hususani katika sekta za HUDUMA ZA JAMII; kuongeza matumizi ya TEHAMA; na kuboresha mazingira ya ufanyaji biashara na uwekezaji wa sekta binafsi. Aidha, maeneo mengine ya muhimu katika utekelezaji wa bajeti ya mwaka 2024/25 ni kughamaria: mishahara ya watumishi wa umma; deni la serikali; Uchaguzi wa Serikali za Mitaa wa Mwaka 2024; maandalizi ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2025; maandalizi ya Dira ya Taifa ya Maendeleo 2050; na maandalizi ya michuanu ya mpira wa miguu ya mataifa ya Afrika (AFCON) ya mwaka 2027 ikiwa ni pamoja na ujenzi na ukarabati wa viwanja.
- Mheshimiwa Spika, miradi mahsus katika maeneo ya kipaumbele ambayo Serikali itatekeleza kupitia Bajeti ya mwaka 2024/25 imeainishwa kwa kina katika hotuba iliyowasilishwa leo asubuhi na Mheshimiwa Prof. Kitila Alexander Mkumbo (Mb), Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais - Mpango na Uwekezaji, alipokuwa akiwasilishwa taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa kwa Mwaka 2023 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2024/25.

Usimamizi wa Matumizi ya Fedha za Umma

- Mheshimiwa Spika, Serikali imefanya uwekezaji mkubwa kwenye mifumo ya uendeshaji wa shughuli zake ili kudhibiti matumizi ya fedha za umma. Hata hiyo, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali amekuwa akitoa hoja zinazohusu matumizi ya fedha za umma. Nipende kulihakikisha Bunge lako Tukufu na watananzia wote kuwa, Serikali makini ya Chama Cha Mapinduzi itaendelea kusimamia nidhamu ya matumizi ya fedha za umma kwa kuzingatia Sheria ya Bajeti, Sura 439; Sheria ya Fedha za Umma, Sura 348; Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa, Sura 290; Sheria ya Ununuzi wa

Umma, Sura 410; na Sheria ya Matumizi ya Fedha za Umma ya Mwaka 2024. Aidha, Serikali itaendelea kuhakikisha Sheria hizo zinasimamiwa na kutekelezwa ipasavyo ikiwa ni pamoja na kujibu hoja zilizotolewa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali na hoja za wakaguzi wa ndani. Na endapo itabainika Afisa Masuuli wa Fungu husika ameshindwa kutekeleza matakwa ya Sheria hizo, hatua kali za kinidhamu zitachukuliwa.

- Mheshimiwa Spika, niendelee kuwasisitiza Maafisa Masuuli kuzingatia Waraka wa Mkuu wa Utumishi wa Umma Na. 2 wa mwaka 2021 kuhusu utaratibu wa kutumia magari, aina na stahili za magari kwa viongozi katika utumishi wa umma kwa lengo la kupunguza matumizi. Aidha, hatua nyingine zitakazochukuliwa ni pamoja na kupunguza safari za ndani na nje na kupunguza ukubwa wa uwakilishi kwenye mikutano ya ndani na nje ya nchi. Vilevile, niendelee kuwasisitiza Maafisa Masuuli wote kuendelea kufanya vikao/mikutano kwa njia ya mtandao na kupunguza matumizi ya karatasi.
- Mheshimiwa Spika, Serikali inaendelea kuchukua hatua kwa taasisi za Serikali zinazokiu taratibu za ununuzi ikiwemo kufanya ununuzi bila kupata ridhaa ya bodi za zabuni. Nitoe wito kwa taasisi zote za Serikali kufuata taratibu za ununuzi wa umma na kuhakikisha kuwa ununuzi wote unaidhinishwa na Bodi za Zabuni. Hii itaongeza uwazi na uwajibikaji katika mchakato wa ununuzi na hivyo, kudhibiti matumizi mabaya ya rasilimali za umma. Aidha, nawaekeza Maafisa Masuuli kuendelea kutumia Mfumo wa Kielektroniki wa Ununuzi wa Umma katika ununuzi wa bidhaa, huduma na kandarasi pamoja na kuzingatia bei ya soko wakati wa ununuzi.
- Mheshimiwa Spika, Serikali inaendelea kuchukua hatua kwa taasisi za Serikali zinazokiu taratibu za ununuzi ikiwemo kufanya ununuzi bila kupata ridhaa ya bodi za zabuni. Nitoe wito kwa taasisi zote za Serikali kufuata taratibu za ununuzi wa umma na kuhakikisha kuwa ununuzi wote unaidhinishwa na Bodi za Zabuni. Hii itaongeza uwazi na uwajibikaji katika mchakato wa ununuzi na hivyo, kudhibiti matumizi mabaya ya rasilimali za umma. Aidha, nawaekeza Maafisa Masuuli kuendelea kutumia Mfumo wa Kielektroniki wa Ununuzi wa Umma katika ununuzi wa bidhaa, huduma na kandarasi pamoja na kuzingatia bei ya soko wakati wa ununuzi.
- Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kutekeleza Mkakati wa Kugharamia Miradi ya Maendeleo kwa Kutumia Vyanzo Mbadala (Alternative Project Financing - APPF) ili kuongeza wigo wa upatikanaji wa fedha za utekelezaji wa miradi ya maendeleo na kupunguza utegeemezi wa bajeti ya Serikali Kuu. Mfano halisi wa utekelezaji wa mkakati huo ni kufanikia kwa Mamlaka ya Majisafi na Usafi wa Mazingira Tanga (TANGA UWASA) kutoa hatifungani ya kijani yenye thamani ya shilingi bilioni 53.1. Aidha, Serikali itaendelea kutoa mafunzo katika Mamlaka za Serikali za Mitaa, sekta binafsi na taasisi za fedha kuhusu ugharamiaji wa miradi kwa njia mbadala ikiwemo utekelezaji wa miradi kwa ubia baina ya sekta ya umma na sekta binafsi (PPP).
- Mheshimiwa Spika, utakumbuka kuwa, mwaka 2023/24, Serikali ilianzisha vitengo ya ufutiliaji na tathmini katika wizara na taasisi zake ili kuimarkisha usimamizi wa utekelezaji wa majukumu ya taasisi husika. Nipende kuwashakikisha kuwa Serikali itaendelea kuviongezea nguvu vitengo hivyo kwa kuvipatia rasilimali watu, fedha na vitendea kazi ili kuhakikisha shughuli zinazotekelwa zinaakisi thamani halisi ya fedha.
- Mheshimiwa Spika, tukitekeleza hatua hizo za kudhibiti matumizi ya fedha za umma, tutaokoa fedha ambazo zitaweweza kuelekezwa kwenye miradi itakayosaidia jamii kama vile ujenzi wa barabara, vituo ya afya, miundombini ya maji na shule. Aidha, niwasili viongozi wenzangu kuona umuhimu wa kusimamia matumizi ya fedha za umma ili kuweza kuleta maendeleo kwa wananchi. Na niwaonye wale wachache wanaotumia vibaya fedha za umma waache Mara moja! Na wale watakaobainika hatua kali za kisheria zitachukuliwa dhidi yao.
- Mheshimiwa Spika, napenda kutumia fursa hii kumpongeza sana Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa uongozi wake shupavu ambayo umedhihirishwa wazi na majira ambayo nchi imepitia. Ikumbukwe kuwa, Mheshimiwa Rais alipokea usukani wa kuiongoza nchi ikiwa imepatwa na tukio la huzuni la kuondokewa na aliyekuwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Hayati Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, tukio ambalo halikuwahi kutokea hapa nchini lakini MAMA hakuyumba na hata sasa tunasonga mbele, nchi haijakwama kwenye jambo lolote, Nchi inasonga mbele!

19. Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, alipokea nchi katika kipindi ambacho dunia ilikwana inapita katika msukosuko wa kiuchumi kufuatia UVIKO - 19 na baadae kidogo mzozo wa kisiasa kule Ulaya ya mashariki, msukosuko wa kiuchumi ambaa uliyumbisha hata chumi za mataifa makubwa, sababu ambazo zingetoshwa kuachana na miradi mikubwa ya maendeleo, lakini bado Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, akasema ataendeleza miradi yote iliyokuwa inatekelezwa na awamu zilizopita na ataleta miradi mingine mipy.
20. Mheshimiwa Spika, licha ya misukosuko hiyo, Serikali ya Chama Cha Mapinduzi chini ya uongozi mahiri wa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, imeendelea kuboresha maeneo yafuatayo: sekta za uzalishaji ikiwemo kilimo, mifugo, uvuvi na madini; miundombinu wezeshi hususan utekelezaji wa miradi ya reli, barabara, viwanja ya ndege, usafiri wa anga na mawasiliano; na huduma za kijamii ikiwemo maji, afya na elimu. Kwa ujumla, Serikali ya Awamu ya Sita imekuwa na mafanikio makubwa katika kipindi hiki cha miaka mitatu ambayo hayahitaji "VAR" kuyang'amua. Mheshimiwa Spika, naomba uniruhusu sasa nieleze baadhi ya mafanikio hayo kama ifuatavyo:

Sekta ya Uchukuzi

21. Mheshimiwa Spika, kama nilivyosema, Mheshimiwa Rais aliahidi kuendeleza utekelezaji wa miradi ya awamu zilizopita na kuleta miradi mipy. Ni dhahiri sasa, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan hakusema tu bali ametekeleza kauli hiyo. Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, alipokea mradi wa reli ya kisasa (SGR) ukiwa umetekelozwa kwa asilimia 83.55 kwa Lot 1 na asilimia 57.57 kwa Lot 2 ambazo sasa zimekamilika na kufanyiwa majoribio. Sasa hata nauli zimeshatangazwa Dar es Salaam - Dodoma bei ya jogoo wawili tu yaani shilingi 31,000. Hii inatuambia nini Mheshimiwa Spika? Dkt. Samia Suluhu Hassan, Ameweza pasipo mashaka kuiongoza Tanzania.
22. Mheshimiwa Spika, itakumbukwa kuwa, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, aliahidi kuanzisha miradi mingine mipy. Hilo hakuliahidi tu, limetekelezwa kikamilifu kwani alianzisha ujenzi wa reli Lot 3 (Makutupora -Tabora), Lot 4 (Tabora -Isaka), Lot 6 (Tabora - Kigoma) na Lot 7 (Uvinza - Musongati) ambazo hazikuwepo wakati Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan akipokea kijiti. Kazi kweli vyipande vyote hivi inaendelea kwa usimamizi wa upatikanaji wa fedha kupitia Standard Chartered Bank kwa Lot 3, Lot 4 na Lot 5, na Benki ya Maendeleo ya Africa (AfDB) kwa Lot 6 na Lot 7 ikiwa ni ushiriki wa kwanza kwa benki hii kushiriki kwenye mradi kama huu kwenye ukanda wetu.
23. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuboresha miundombinu ya bandari ikiwemo kuongeza kina kufikia mita 15.5 na upana mita 200 katika langa la kuingia na kugeuza meli kwa ajili ya kupokea meli kubwa katika bandari ya Dar es Salaam. Kadhalika, Serikali inaendelea na ujenzi wa Bandari Kavu ya Kwala ambapo utekelezaji umefikia asilimia 96.0.
24. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuimarisha usafiri wa anga ikiwemo: ujenzi wa kiwanja cha ndege cha kimatifa cha Msalato ambapo ujenzi umefikia asilimia 56.9 kwa Package I - Miundombinu na asilimia 22.56 kwa Package II - Majengo. Aidha, Serikali inaendelea na ukarabati, upanuzi na uboreshaji wa viwanja ya ndege ya Iringa, Musoma, Tabora, Shinyanga, Sumbawanga na Moshi ambavyo vipo katika hatua mbalimbali za utekelezaji. Vilevile, Serikali imeendelea kuboresha miundombinu ya hali ya hewa nchini kwa kukamilisha ufungaji wa rada mbili (2) za hali ya hewa katika Mikoa ya Mbeya na Kigoma. Kadhalika, ndege mpya saba (7) zimenunuliwa na hivyo kuifanya ATCL kuwa na jumla ya ndege 16.

Sekta ya Ujenzi

25. Mheshimiwa Spika, ili kurahisisha huduma za usafiri na usafirishaji nchini pamoja na kuwawezesha wananchi kutekeleza shughuli zao za kiuchumi na kijamii, Serikali ya awamu ya sita imeendelea na ujenzi na ukarabati wa barabara kuu, barabara za mikoa na madaraja kupitia TANROADS pamoja na barabara za mijini na vijijini kupitia TARURA. Ni dhahiri MAMA hasemi tu, bali anatekeleza! Niwape mfano mmoja, utekelezaji wa ujenzi wa Daraja la Kigongo - Busisi lenye urefu wa kilomita 3 na barabara unganishi yenye urefu wa kilomita 1.66 kwa kiwango cha lami umefikia asilimia 88.0 na jumla ya shilingi bilioni 426.1 zimetumika. Mradi huu unatarajiwa kukamilika mwaka 2024/25.

26. Mheshimiwa Spika, kwa kutambua kuwa barabara za vijijini ni maisha, uchumi na usalama kwa watanzania tulio wengi, Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea kuongeza bajeti ya TARURA kutoka shilingi bilioni 710.31 mwaka 2022/23, shilingi bilioni 825.09 mwaka 2023/24 hadi kufikia shilingi bilioni 841.19 kwa mwaka 2024/25. Bajeti hii itawezesha TARURA kuendelea na ujenzi, matengenezo pamoja na ukarabati wa miundombinu ya usafiri na usafirishaji wa vijijini na mijini. Hii nayo inatuambia nini Mheshimiwa Spika? Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Anatosha kuiongoza Tanzania.

Sekta ya Nishati

27. Mheshimiwa Spika, MAMA alipokea Mradi wa Kuzalisha Umeme kwa Kutumia Maji wa Julius Nyerere (JNHP) utakaozalisha jumla ya MW 2,115 ukiwa na takribani asilimia 37 ambapo hadi Aprili 2024 utekelezaji ulikuwa umefikia asilimia 97.43 na kuanza uzalishaji kupitia mtambo namba tisa (9) unaoringiza katika Gridi ya Taifa jumla ya MW 235 na hivyo, kuimarisha upatikanaji wa umeme. Hadi kufikia hatua hii jumla ya shilingi trilioni 6.01 zimetumika. Kwa sasa kazi inaendelea ili kukamilisha ufungaji wa mitambo saba (7) yenye uwezo wa kuzalisha MW 235 kila mmoja. Aidha, Serikali imekamilisha Mradi wa Kuzalisha Umeme wa Rusumo kwa kutumia maporomoko ya maji ya Mto Kagera ambapo mradi huu unahusisha nchi tatu (3) za Tanzania, Burundi na Rwanda ambao unachangia MW 26.7 katika Gridi ya Taifa. Kwa upande wa mwininge, Serikali imeanza kutekeleza mradi wa ujenzi wa mitambo ya kuzalisha umeme wa MW 150 kwa kutumia nguvu ya jua katika eneo la Kishapu mkoani Shinyanga. Vilevile, Serikali inaendelea na ujenzi na ukarabati wa njia za kusafirisha na kusambaza umeme ambazo zinaunganisha maeneo mbalimbali nchini na nchi jirani.
28. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita imekamilisha ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme ya msongo wa Kilovoti 400 na kituo kipywa cha kupoza umeme cha Chalinzi cha Kilovoti 400/220/132 na kimeanza kutumika kuingiza umeme katika Gridi ya Taifa. Kwa upande mwininge, Serikali imekamilisha Mradi wa ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme msongo wa Kilovoti 400 yenye urefu wa kilomita 414 kutoka Singida hadi Namanga kupitia Babati na Arusha. Gharama za mradi huu ni dola za Marekani milioni 258.82. Aidha, miundombinu yote ya kusafirisha umeme imekamilika na umeme unasafirisha kutoka Singida hadi Arusha. Mradi huu utawezesha kuiunganisha Gridi ya Taifa na Nchi za Afrika Mashariki (Eastern Africa Power Pool - EAPP).

29. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa mradi wa ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme msongo wa Kilovoti 400 kutoka Iringa kupitia Mbeya, Tunduma hadi Sumbawanga pamoja na ujenzi wa vituo ya kupoza umeme vya Kisada (Iringa), Igando (Mbeya), Tunduma na Sumbawanga umefikia asilimia 27 ya utekelezaji. Gharama za mradi huu ni dola za Marekani milioni 615. Mradi huu unalenga kuunganisha Gridi ya Taifa na nchi za Kusini mwa Afrika (Southern Africa Power Pool - SAPP). Kwa upande mwininge, Serikali imeanza kutekeleza mradi wa ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme msongo wa Kilovoti 132 kutoka Malagarasi hadi Kidawhe mkoani Kigoma. Kazi hii inaenda sambamba na kazi ya ujenzi wa kituo cha kuzalisha umeme wa MW 49.5 kwa kutumia maporomoko ya maji ya Mto Malagarasi.
30. Mheshimiwa Spika, hadi Mei 2024, Serikali kupitia Wakala wa Nishati Vijijini (REA) imeunganisha umeme katika vijiji 11,973, sawa na asilimia 97.2 ya vijiji vyote nchini na wakandarasi wanaendelea kukamilisha uunganishaji wa umeme katika vijiji viliviyobaki. Vilevile, vitongoji 32,827 katya 64,359 nchi nzima vimefikishiwa huduma ya umeme. Kazi hiyo inaendelea hadi vitongoji vyote vitakapata umeme.

31. Mheshimiwa Spika, katika Mradi wa Bomba la Mafuta Ghafi la Afrika Mashariki, Serikali kupitia TPDC inamili asilimia 15 ya hisa. Hadi mwezi Mei 2024, Serikali imelipa jumla ya Dola za Marekani milioni 307.3, sawa na asilimia 99.8 ya kiasi kinachotakiwa kulipwa cha Dola za Marekani milioni 308. Kazi mbalimbali zinaendelea kutekelezwa ambapo shehena za mabomba ya mradi yenye jumla ya urefu wa kilomita 600 zimewasili nchini na mradi unatarajia kuendelea kupokea shehena ya mabomba yenye jumla ya urefu wa kilomita 100 kila mwezi kwa miezi 11 ijayo. Kazi ya kulaza mabomba inatarajiwa kuanza mwezi Agosti 2024 na mradi kukamilika Desemba 2025. Mafanikio haya katika sekta ya nishati ni ishara kwamba MAMA amedhamiria upatikanaji wa umeme wa uhakika nchi nzima. Hakika MAMA Mitano Tena!

Sekta ya Maji

32. Mheshimiwa Spika, sio tu kwamba, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan ameendeleza miradi ya kimkakati na kuleta mipy, bali ameweza kuweka historia ya kukwamua miradi suga ya maji iliyoshindikana kwa miaka mingi. Katika kutimiza azma ya kumtua mama ndoo kichwanu, Serikali imeendelea kutekeleza miradi mikubwa na ya kimkakati yenye lengo la kuimarisha upatikanaji wa huduma ya maji mijini na vijijini. Kwa msisitizo zaidi Serikali ya Awamu ya Sita inayongozwa na Mheshimiwa Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan imekamilisha Mradi wa ujenzi wa tekeo (intake) Kigoma na Mradi wa Maji wa Orkesumet Manyara. Aidha, Serikali iliendelea na utekelezaji wa: Mradi wa Ujenzi wa mtambo wa kutubu maji Butimba ambao utekelezaji umefikia asilimia 99; Mradi wa Maji Mugango - Kiabakari - Butiama asilimia 99; Mradi wa Maji Same - Mwanga - Korogwe asilimia 92; Mradi wa Maji kutoka Mto Kiwira kwenda jijini Mbeya asilimia 20; Mradi wa Maji wa Miji 28 asilimia 25; na Mradi wa Ujenzi wa Bwawa la Kidunda asilimia 20. Mheshimiwa Spika, napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu na wananchi kwa ujumla kuwa hadi Desemba 2023, hali ya upatikanaji wa huduma ya maji safi na salama ulifikia asilimia 79.6 katika maeneo ya vijijini na asilimia 90.0 mijini. Kwa ujumla, mafanikio hayo yamechangiwa na kukamilika kwa utekelezaji wa miradi 1,633 ya maji vijijini na miradi 213 ya maji mijini. Hii inatwambia nini Mheshimiwa Spika? Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, anajali mahitaji ya lazima ya wananchi wa Tanzania.

Sekta ya Kilimo

33. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa sekta ya kilimo, Mheshimiwa Rais alipokea nchi ikiwa na eneo la umwagiliaji la ukubwa wa hekta 726,000 tokea tunapata uhuru. Kwa kipindi chake takribani miaka mitatu anatekeleza miradi mipy yenye ukubwa wa hekta 543,366 yenye thamani ya shilingi trilioni 1.18 na ameanza ujenzi wa mabwawa makubwa 14 na kukamilisha upembuzi yakinifu wa mabonde 22. Kwa upande wa sekta ndogo ya mbegu, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan alipokea nchi ikiwa inajitosheleza kwa mahitaji ya mbegu bora kwa asilimia 22 tu na sasa ndani ya miaka mitatu ya uongozi wake tumefikia utoshelevo wa asilimia 78 na ifikapo 2026/27 tutakuwa tumejitoshelleza kwa asilimia 100. Kwa upande wa uhifadhi wa chakula, nchi ilikuwa na uwezo wa tani 250,000 tu sasa katika kipindi cha miaka mitatu tumefikia tani 500,000. Mauzo ya nje yalikuwa wastani wa dola za Marekani bilioni 1.2 leo tuna wastani wa dola za Marekani bilioni 2.3. Utoshelevo wa chakula umefikia asilimia 124 mwaka 2023/24 na kutarajiva kufikia asilimia 130 mwaka 2024/25. Hii nayo inatwambia nini Mheshimiwa Spika? Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, anapambana kwa vitendo kuondoa umasikini wa watanzia.

34. Mheshimiwa Spika, kwa kutambua umuhimu wa sekta ya kilimo, Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea kuongeza bajeti ya Wizara ya Kilimo kutoka shilingi bilioni 294.0 mwaka 2021/22 hadi shilingi bilioni 970.8 mwaka 2023/24. Kuongezeka kwa bajeti hiyo kumewezesha kuendelea na utekelezaji wa Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II) yenye lengo la kuboresha sekta ya kilimo ili kuongeza tija katika kilimo ikijumuisha kuinua wakulima wadogo, kuimarisha usalama wa chakula na lishe pamoja na kuongeza mchangi katika Pato la Taifa. Aidha, Serikali ilitoa ruzuku ya mbolea kiasi cha shilingi bilioni 389.9.

Sekta ya Mifugo na Uvuvi

35. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuongeza bajeti ya Wizara ya Mifugo na Uvuvi kutoka shilingi bilioni 66.8 mwaka 2020/21 hadi bilioni 295.9 mwaka 2023/24. Ongezeko hilo ni mara 4 zaidi ya bajeti iliyokuwa ikitengwa awali. Kutohaka na ongezeko hilo na utekelezaji mzuri wa sera na miongozo iliyopo, mafanikio mbalimbali yamepatikana ikijumuisha: kuongezeka kwa mauzo ya mazao ya mifugo na uvuvi nje ya nchi; ujenzi na uboreshaji wa miundombinu ya mifugo na uvuvi ikiwemo Bandari ya Uvuvi Kilwa Masoko ambapo ujenzi umefikia asilimia 53; ujenzi wa miundombinu ya ukuzaji viumbe maji, mialo na masoko ya samaki, ujenzi wa miundombinu ya maabaraya uzalishaji wa chanjo za mifugo, minada ya kisasa 51; ujenzi wa majosho 746 na mabwawa 15; uzalishaji wa malisho na pembejeo ikiwa ni pamoa na kuongezeka kwa maeneo ya malisho hadi kufikia hektaki milioni 3.5; kuboresha huduma za ugani nchini kwa kutoa mafunzo na vitendeza kazi kwa wataalamu; uboreshaji wa mbari za mifugo na upatikanaji wa vifaranga vya samaki; kuboresha shughuli za uvuvi katika bahari kuu; na kuwawezesha wakulima wa mwani, wafugaji na wavuvi kupata mikopo ya vitendeza kazi na fedha taslimu.

Sekta ya Afya

36. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea na jitihada za kuhakikisha wananchi wanapata huduma bora za afya katika ngazi zote za utoaji huduma nchini. Jitihada hizo zinahusisha uboreshaji wa miundombinu ya vituo vya kutolea huduma viliyopo pamoja na ujenzi wa vituo vypa zaidi ya 1,324. Waheshimiwa Wabunge na watananza wenzangu, sote ni mashahidi kuwa katika kipindi cha mwaka 2023/24, vituo vya kutolea huduma za afya vilongezeki na kufikia 12,266 kutoka vituo 11,040 viliyokuwepo mwaka 2022/23.
37. Mheshimiwa Spika, sote tunafahamu kuwa, huduma za uchunguzi wa magonjwa ni nguzo muhimu katika utoaji wa huduma tiba ya magonjwa kwa wananchi. Kwa kutambua hilo, Serikali imeendelea kuiimarisha huduma hizo kwa kufanya uwekezaji mkubwa katika upatikanaji wa vifaa vya uchunguzi wa magonjwa ambapo digital X-ray zimefikia 346, ultrasound 677 na mashine za CT scan 31 ambazo zimeanza kutumika kutoa huduma katika Hospitali za Rufaa za Mikoa. Aidha, Serikali imekamilisha usimikaji wa MRI 4. Kuanza kupatikana kwa huduma hizo kumewawezesha wananchi kuokoa gharama za kufuata huduma hizo umbali mrefu ikiwemo kwenda nije ya nchi. Haya ni mapinduzi makubwa yaliyofanywa na Serikali inayoongozwa na Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan.
38. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kutoa kipaumbele katika upatikanaji wa dawa, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi vya maabar akenye vituo vya kutolea huduma za afya vinavyomilikiwa na Serikali. Aidha, katika kujengea uwezo Bohari ya Dawa (MSD) kuwa na dawa na bidhaa za afya za kutosha, kwa mara ya kwanza na katika historia ya Tanzania Serikali imetoea jumla ya shilingi bilioni 100 ikiwa ni sehemu ya mtaji wa MSD. Fedha hizo zimewawezesha upatikanaji wa bidhaa muhimu za afya.
39. Mheshimiwa Spika, katika kukabiliana na changamoto ya uhaba wa wataalam wa afya, katika kipindi hiki, Serikali imetoea kibali cha kuajiri jumla ya watumishi 13,187. Aidha, katika kuiimarisha na kuzisogeza huduma za kibingwa na ubingwa bobezi karibu zaidi na wananchi, Serikali imeendelea kutoa ufadhilli wa masomo katika fani hizo. Mathalan, kupitia Mpango wa Dkt. Samia Afya Scholarship, jumla ya wataalam 1,251 wanaosomea ubingwa na ubingwa bobezi katika vyuo mbalimbali ndani na nje ya nchi walipata ufadhilli wa masomo kwa gharama ya shilingi bilioni 9 zilizotolewa na Serikali. Hii nayo inatwambia nini Mheshimiwa Spika? Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, ana upendo wa dhati kwa watananza.
- Sekta ya Elimu**
40. Mheshimiwa Spika, sasa naomba nizungumzie mageuzi makubwa kwenye sekta ya elimu ambayo yameanza kutekelezwa mwaka huu kwa awamu. Awali ya yote naomba kumponeza Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, kwa kuweka kipaumbele kwenye sekta ya elimu. Katika kipindi cha takribani miaka mitatu cha uongozi wa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Serikali imenegeza uwekezaji mkubwa katika sekta ya elimu ikiwemo uwekezaji kwenye miundombinu, vitendea kazi, ajira, maslahi ya wanafunzi na kuanzisha mageuzi makubwa ya elimu. Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea kuiimarisha utoaji wa elimu ya msingi na sekondari kwa kuboresha miundombinu ya elimu ikijumuisha ujenzi na ukarabati wa vyumba vya madarasa, mabweni, mabwalo na uzio wa shule ambapo jumla ya shilingi trilioni 1.29 zimetolewa.
41. Mheshimiwa Spika, uwekezaji katika elimu umeelezwa vizuri katika hotuba za Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, na Waziri wa Elimu, Sayansi na Teknolojia - kwa hiyo sitarudia kwa undani. Hata hivyo, tukumbuke hiki ndicho kipindi ambacho ujenzi na ukarabati wa shule za awali, shule za msingi na shule za sekondari umeongezeka kwa kasi kubwa. Kwa mfano, kama iliyooeleza na Mawaziri hao wa sekta ya elimu, Serikali itaanza kujengi shule mia moja za sekondari za mkondo wa amali kuanzia mwaka ujao wa fedha. Mafunzo ya amali yatakayotolewa ni ya nyanja ya ufundi, yaani technical secondary schools, kama iliyoo Tanga Technical School, Moshi Technical School na kadhalika. Na huu ni mwanzo tu. Kadhalika, ujenzi wa vyuo 64 vya VETA katika wilaya 64 ambazo zilikuwa hazina vyuo hivyo pamoja na ujenzi wa chuo cha VETA cha Mkoa wa Songwe unaendelea.
42. Mheshimiwa Spika, chini ya uongozi wa Serikali ya Awamu ya Sita, siyo tu kwamba mikopo ya wanafunzi wa elimu ya juu imeongezwa, lakini pia kiasi cha fedha anachopata mwanafunzi kimeongezeka na zaidi ya hapo sasa Serikali imeanza kutoa mikopo hata kwa wanafunzi wanaosoma

vyuo vya kat. Hadi Aprili 2024, jumla ya shilingi trilioni 1.98 zimetolewa kwa ajili ya mikopo ya wanafunzi wa elimu ya juu na vyuo vya kat. Kadhalika, Serikali imeondoada ya wanafunzi kwa kidato cha tano na cha sita sambamba na kufuta ada ya mitihani. Aidha, Serikali imeendelea kugharamia Programu ya Elimumsingi na Sekondari bila Ada ambapo jumla ya shilingi bilioni 766.1 zimetolewa.

43. Mheshimiwa Spika, katika jambo ambalo Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan atakumbukwa nalo daima katika historia ya Taifa letu ni jinsi alivyoga na anavyosimamia mageuzi makubwa ya elimu hapa nchini. Mageuzi haya ni makubwa sana, ni magamu sana na yatakuwa na uhitaji mkubwa wa fedha, rasilimali watu na umakini mkubwa. Matunda ya mageuzi haya ni makubwa sana lakini hatutayaona haraka. Haya ni mageuzi ambayo kiongozi anaeangalia tu uchaguzi ujao angeogopa kuyaanzisha. Ni mageuzi ambayo kiongozi anaeangalia maslahi ya vizazi vijavyo angeyapa kipaumbele. Kuna msemo usemao kuwa "a politician looks at the next election but a stateman looks at the next generation". Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan siyo tu kwamba ni mwanasiisa shupavu bali pia ni kiongozi jasiri mwene nyenye maono makuu ya kulijenga Taifa letu kwa vizazi na vizazi.

44. Mheshimiwa Spika, katika mageuzi haya ya elimu, ifikapo mwaka 2027 kila mtoto wa Kitanzaatalazimika kusoma mpaka kidato cha nne. Kwa maana hiyo kila mtoto itabidi akae shulen si chini ya miaka kumi. Labda niseme tu, sasa hivi vijana wetu wanamaliza elimu ya lazima, yaani darasa la saba, wakiwa na miaka 13 - umri ambao hawawezi kujijiri wala hawaajiriki. Kwa mageuzi haya, sasa mtoto wa Kitanzaatalamiza elimu ya lazima akiwa na miaka kumi na sita. Hatua hii inaendana na nchi nyngi duniani na ni hatua nzuri kiuchumi kuandaa nguvu kazi. Zaidi ya hapo, sasa elimu ya kidato cha kwanza mpaka cha sita itakuwa imegawanyika katika mikondo miwili, mkondo wa elimu jumla na mkondo wa elimu ya amali. Wale watakaopita mkondo wa elimu ya amali watapata elimu ya sekondari sambamba na ujuzi kama unaotolewa kwenye vyuo vya VETA na vyuo vya ufundi. Haya ni baadhi tu ya mambo yaliyoko kwenye mageuzi ya elimu na mitaala.

45. Mheshimiwa Spika, swali ambalo kila mtu anauliza ni je, tutatenga fedha za kuwezesha utekelezaji wa mageuzi haya ya sera ya elimu na mitaala mipy? Napenda kuwahakikisha waheshimiwa wabunge na watananza wote kwamba mageuzi haya ni maelekezo ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, hivyo sisi na Mawaziri wote tunatao kipaumbele katika kutekeleza mageuzi haya. Fedha zitapakana na zitatolewa kwa wakati. Tunaharakisha kutumia fedha za Programu ya Kuboresha Upatikaji Fursa Sawa katika Ujifunzaji Ngazi ya Elimu ya Awali na Msingi (BOOST) na Mradi wa Kuboresha Elimu ya Sekondari (SEQUIP) ili tuwe na miundombinu ya kutosha kuhakikisha ifikapo mwaka 2027 watoto wote watasoma mpaka kidato cha nne na mafunzo ya amali yatasolewa kwa wanafunzi wengi kwa viwango vinavyotakiwa. Bajeti ya sekta ya elimu kwa mwaka ujao imeongezwa ili kuweza kugharamia mageuzi haya makubwa. Tutafanya kila tuwezalo kufanikisha mageuzi haya makubwa ambayo ni kielelezo hata kwa nchi nyngine za Afrika. Mheshimiwa Spika, hii ndio Tanzania ijayo inayojengwa na Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan.

Sekta ya Madini

46. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Awamu ya Sita kumekuwa na mafanikio katika sekta ya madini ikiwemo: kuendelea kuongezeka kwa mchango wa sekta ya madini kwenye Pato la Taifa kutoka asilimia 7.3 mwaka 2021 hadi asilimia 9.0 mwaka 2023; kuongezeka kwa vituo vya ununuzi wa madini kutoka 61 mwaka 2020/21 hadi vituo 100 mwaka 2023/24; pamoja na kuanzishwa kwa soko jipya moja (1) la madini hivyo kufikia masoko 42. Aidha, Serikali imenunua mitambo mitano (5) ya uthorongaji kwa ajili ya wachimbaji wadogo inayotumika katika maeneo mbalimbali nchini. Vilevile, Serikali kupitia Benki Kuu ya Tanzania imeanza utaratibu wa kununua dhahabu kwa ajili ya akiba ya Taifa (National Gold Reserve) kwa lengo la kuiimarisha akiba ya fedha za kigeni na kusaidia katika utekelezaji wa Sera ya Fedha. Hadi Aprili 2024, Benki Kuu ya Tanzania imenunua dhahabu yenye thamani ya dola za Marekani milioni 26 ambapo malengo ya Serikali ni kununua tani sita (6) za dhahabu yenye thamani ya dola za Marekani milioni 400. Kadhalika, Serikali inaendelea kuhamasisha viwanda vya ndani vya kuchenjua dhahabu kufanya taratibu za kupata Ithibati ya London Bullion Market Association (LBMA) ili kuwezesha dhahabu inayosafishwa kutambuliwa kwenye masoko ya kimataifa na kuweza kununuliwa kwa ajili ya kuhifadhiwa kama fedha.

Sekta ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji

47. Mheshimiwa Spika, sekta ya viwanda imepata mafanikio mbalimbali ikiwemo: kuendelea na ulipaji wa fidia kwa wananchi wanaopisha Mradi Unganishi wa Mchuchuma na Liganga; kukamilisha maandalizi ya kuanza utekelezaji wa mradi wa Magadi Soda Engaruka; kufufua kwanda cha Kilimanjaro Machines Tools Company (KMT); kufanya usanifu na kuendelea utengenezaji wa vifaa tiba na kuvisambaza katika hospitali mbalimbali nchini; kukamilisha utafiti na kutengeneza teknolojia kwa ajili ya kuchakata alizeti itakayosaidia kupunguza uhaba wa mafuta ya kula; kusimamia utekelezaji wa mfumo wa stakabadi za ghala kwa waendesha ghala na meneja dhamana wa mazao mbalimbali; na kuratibu majadiliano ya kikanda na kimataifa ili kuboresha mazingira ya biashara na uwekezaji.

Sekta ya Maliasili na Utalii

48. Mheshimiwa Spika, Serikali pia imeendelea kutekeleza mikakati mbalimbali ya kutangaza utalii ndani na nje ya nchi ikiwemo programu ya Tanzania - The Royal Tour ili kuongeza mapato yatokanayo na utalii. Kutokana na mikakati hiyo, idadi ya watalii walioingia nchini iliongezeki hadi 1,808,205 mwaka 2023 kutoka watalii 922,692 mwaka 2021. Aidha, mapato ya utalii yameongezeka kutoka dola za Marekani bilioni 1.31 mwaka 2021 hadi dola za Marekani bilioni 3.37 mwaka 2023. Ni matumaini yangu kuwa, filamu ya Amazing Tanzania iliyozinduliwa mwezi Mei 2024 itaongeza zaidi mapato yatokanayo na sekta ya utalii.

Sekta ya Mawasiliano

49. Mheshimiwa Spika, Serikali inatambua umuhimu wa sekta ya mawasiliano katika kuhakikisha uwepo wa jamii yenye habari sahihi na iliyowezeshwa kidijitali kwa maendeleo ya kiuchumi na kijamii. Katika kipindi cha miaka mitatu ya uongozi wa Serikali ya Awamu ya Sita, mafanikio mbalimbali yamepatikana katika sekta hii ikiwemo: kufanyika kwa operesheni ya anwani za makazi ambapo anwani za makazi takribani 12,810,353 zimesajili; na kuongeza wigo wa miundombinu ya mkongo wa Taifa wa mawasiliano kwa kujengi kilomita 3,000 na kufanya jumla ya kilomita 11,319 za mkongo wa Taifa ambazo zitawezesha upatikanaji wa mawasiliano ya kasi na ubora na uhakika katika Wilaya 99 nchini hivyo kuchochea maendeleo ya jamii na uchumi.

Sekta ya Ardhi

50. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita inayoongozwa na Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano ya Tanzania, imeendelea kutenga fedha kwa ajili ya kuongeza kasi ya upangaji, upimaji na umilikishaji wa ardhi ambapo hatua mbalimbali zimechukuliwa. Hatua hizo ni pamoja na: utekelezaji wa Mradi wa Usalama wa Miliki za Ardhi; kutekeleza Programu ya Kupanga, Kupima na Kumilikisha Ardhi kwa kushirikiana na sekta binafsi na taasisi za umma; na kuendelea kuboresha mifumo ya TEHAMA katika utoaji wa huduma. Aidha, kwa kuzingatia umuhimu wa upangaji, upimaji na umilikishaji wa ardhi nchini, Serikali imeridhia kurejeshwa kwa matumizi ya akaunti ya Mfuko wa Maendeleo ya Ardhi ambapo Serikali imetoea mtaji wenye thamani ya shilingi bilioni 15.4 na imeridhia marejesho ya fedha kiasi cha shilingi bilioni 50 za kupanga, kupima na kumilikisha zinazodaiwa kwenye mikopo ya halmashauri ziingizwe kwenye Mfuko huu. Hatua nyngine iliyochukuliwa ni uendeshwaji wa kliniki za ardhi katika mikoa 22 nchini. Kliniki hizi zimekuwa na mafanikio makubwa kutokana na wananchi wengi kujitekeza kusikiliza kwa uhuru na uwazi changamoto zao na kupatiwa ufumbusi ambapo hadi Mei 2024, wananchi 35,963 walihudumiwa. Aidha, migogoro na malalamiko 7,444 yalipokelewa ambapo migogoro 4,565 ilitatiliwa na migogoro 2,879 inaendelea kushughulikiwa.

Utawala Bora, Ulinzi na Usalama

51. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Chama Cha Mapinduzi chini ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, imeendelea kuiimarisha mifumo ya utoaji haki ikijumuisha ujenzi wa miundombinu na kuiimarisha matumizi ya TEHAMA katika uendeshaji wa mashauri ya mahakama. Aidha, kutokana na umahiri wa Serikali katika kujali haki za binadamu na kuheshimu utawala wa sheria nchini, Tanzania imefanikiwa kuwa mwenyeji wa mikutano ya kimataifa ya masuala haya ikiwemo Kikao cha 77 cha Kamisheni ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu pamoja na Mkutano wa Mawaziri wa Sheria wa nchi za Jumuiya ya Madola. Vilevile, katika jithuda za kukuza na kuimarisha demokrasia nchini, Bunge lako Tukufu lilitunga Sheria ya Tume Huru ya Taifa ya Uchaguzi ya Mwaka 2024 na Sheria ya Uchaguzi wa Rais, Wabunge na Madiwani ya Mwaka 2023 pamoja na kufanya marekebisho ya Sheria ya Vyama vya Siasa, Sura 258.

52. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuimarisha na kusimamia hali ya ulinzi na usalama wa mipaka ya nchi yetu. Katika kuimarisha usalama wa raia na mali zao, Serikali imejenga jumla ya vituo 26 vya polisi vya daraja A, B na C wala gharama ya shilingi bilioni 9.63; ofisi 6 za makamanda wa polisi wa mikoa shilingi bilioni 9.46; na ujenzi na ukarabati wa nyumba 57 za mapumziko na makazi shilingi bilioni 7.2. Aidha, Tanzania imeendelea kutoa mchango katika ulinzi wa amani chini ya Umoja wa Mataifa na jumuiya za kikanda kupitia Jeshi la Ulinzi la Wananchi wa Tanzania (JWTZ). Jukumu hili limeongeza sifa kwa nchi kimataifa, kuimarisha uhusiano wa kidiplomasia na nchi mbalimbali pamoa na kulipa jeshi letu uzoefu wa kimataifa.

Michezo, Sanaa na Burudani

53. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita inatambua umuhimu wa michezo, sanaa na burudani katika kukuza ajira hususani kwa vijana. Kwa kuzingatia hilo, Serikali imeendelea kuwaunganisha wasanii wa Tanzania na soko la kimataifa kupitia mikutano na matamasha mbalimbali na kuhakikisha kuwa kazi za ubunifi wao zinalindwa. Aidha, kwa upande wa michezo, Serikali ya awamu ya Sita imeendelea kujenga misingi ya uiubaji na uendelezaji wa vipaji kuanzia mashulen ambayo imesaidia kuongeza ajira na kipato kwa wachezaji wanaosajiliwa katika timu mbalimbali ndani na nje ya nchi. Kufuatia hatua hiyo ya uendelezaji wa vipaji, imewezesha timu ya taifa ya mpira wa miguu Taifa Stars kushiriki mashindano ya Kombe la Mataifa ya Afrika (AFCON) kwa mara ya tatu katika historia ya Taifa letu na Timu ya Taifa ya wanawake ya mpira wa miguu Twiga Stars kufuzu kuchenza mashindano ya WAFCON ambayo yatafanyika mwaka 2024 nchini Morocco.

54. Mheshimiwa Spika, kufuatia jithada za makusudi za MAMA katika kuimarisha sekta ya michezo nchini, Tanzania itakuwa mwenyeji wa michuano ya kombe la AFCON ya mwaka 2027 kwa kushirikiana na nchi za Uganda na Kenya. Nipende kuwahakikishia kuwa, Serikali imejipanga vyema juu ya maandalizi ya michuano hiyo ikiwemo ujenzi wa uwajaji wa mpira wa Samia jijini Arusha kama aliviyowasilisha Mheshimiwa Waziri wa Utamaduni, Sanaa na Michezo. Nitoe rai kwa Shirikisho la Mpira wa Miguu Tanzania kuanza maandalizi ya timu yetu ya Taifa mapema ili hatimaye tulibakize kombe hilo hapa nyumbani.

55. Mheshimiwa Spika, maandalizi ya timu yanahitaji uwepo wa viwanja bora. Serikali imejandaa kujenga viwanja vipyga na kukarabati baadhi ya viwanja vilivypo. Kuhusu ubora wa eneo la kuchenza, yaani pitch kwenye viwanja mbalimbali, tayari Serikali ilitunga sheria inayotoa msamaha kwenye uingizaji wa nyasi bandia na vifaa vyake. Mheshimiwa Spika, napenda kufahamisha Bunge lako Tukufu kuwa, msimu ujao wa Ligi Kuu ya Tanzania tutaanza kutumia "VAR" ili kuhakikisha matokeo yanayopatikana uwanjani yanakuwa ya haki maana kuna timu zimezidi - msimu mmoja penati 10, halafu zikifungwa zenye magoli yanakataliwa. Na ili tuwe na "VAR" za kutosha katika viwanja vyote, naleta pendekezo la kutoa msamaha kwenye uingizaji wa mashine za "VAR" na vifaa vyake kwa ufafanuzi utakaotolewa hapo baadae. INawezekana!

Maslahi ya Watumishi na Wastaafu

56. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuhakikisha kuwa malimbikizo ya kimshahara na yasiyo ya kimshahara ya watumishi wa umma yanalipwa kwa wakati. Katika kipindi cha miaka mitatu ya Serikali ya Awamu ya Sita, jumla ya shilingi bilioni 98.63 zimelipwa kama malimbikizo mbalimbali ya watumishi wa umma. Aidha, katika kipindi hicho, Serikali imelipa jumla ya shilingi bilioni 160.04 kwa ajili ya kugharamia upandishwaji wa vyeo kwa watumishi wa umma wapatao 126,814 katika kada mbalimbali. Hata hiyo, kumekuwa na kilio kikubwa kutoka kwa wastaafu kuhusu kikokotoo. Kama asemavyo Naibu Waziri wa Fedha Mheshimiwa Chande kuwa mara zote mtoto akilia mama hujua kwa sauti kuwa hapo mtoto analilia nini. Akilia anasema hapo ameshiba, akilia anasema hapo ana usingizi, akilia anasema hapo nguo zimembana au akilia anasema aplekwe hospitali.
57. Mheshimiwa Spika, mabadiliko ya kikokotoo yalishusha kundi la wafanyakazi waliokuwa wakipokea mkupuo wa asilimia 50 mpaka asilimia 33, na kundi waliokuwa wakipokea asilimia 25 walipandishwa mpaka asilimia 33.
58. Mheshimiwa Spika, Serikali yetu siku inayoongozwa na Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, imesikia kilio hicho na imekifanyia kazi kwa maslahi mapana ya wastaafu wetu na wanaotarajiwa kustaafu. Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ameelekeza kuongezwa malipo ya mkupuo kutoka asilimia 33 iliopo sasa hadi asilimia 40.

Hili ndio kundi kubwa la watumishi wanaofanya kazi nzuri sana kwa taifa letu wakiwepo, Walimu, kada ya afya, Polisi, Magereza, Uhamiaji, Zimamoto na makundi mengine yalioko Serikali kuu na Serikali za Mitaa. Vilevile, Mheshimiwa Rais ameelekeza kuongezewa zaidi kundi lililokuwa likipokea asilimia 25 hapo awali na kupandishwa kwenda asilimia 33 sasa itakuwa asilimia 35 kuanzia mwaka ya fedha huu. Watumishi takriban 17 walioathirika na mabadiliko haya watazingatiwa katika mabadiliko haya. Serikali itaendelea kuangalia maslahi ya wastaafu kwa kuzingatia tathmini ya uhui na uendelevu wa mifuko.

59. Mheshimiwa Spika, mafanikio hayo yote yamepatikana chini ya uongozi mahiri na thabitibni wa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mwenyekiti wa Chama Cha Mapinduzi, kupitia mchango wa watananzia wakiwemo wakulima, wafanyakazi, wafanyabiashara na wazalishaji. Hii inadhihirisha kuwa MAMA anawapenda sana watananzia, hivyo basi na sisi watananzia Tusimame na MAMA kwa kumpatia wasaidizi makini kutoka Chama Cha Mapinduzi watakoaoendeleza gurudumu la maendeleo kupitia uchaguzi wa Serikali za mitaa unaotarajiwa kufanyika Novemba 2024.

Kuimarisha Upatikanaji wa Fedha za Kigeni

60. Mheshimiwa Spika, kama iliyokuwa kwa nchi nyingi duniani, nchi yetu pia ilikabiliwa na changamoto ya upungufu wa fedha za kigeni mwaka 2023/24. Changamoto hii ilisababishwa na mambo mbalimbali ikiwemo: athari za UVIKO-19; vita vinavyoendelea nchini Ukraine na katika ukanda wa Gaza; mabadiliko ya tabianchi; na kubadilika kwa sera za fedha katika nchi zilizondeleza. Changamoto hizo zilisababisha kupanda kwa riba za fedha kwenye nchi zilizondeleza na masoko ya kimataifa ili kukabiliana na mfumuko wa bei kwenye nchi hizo. Hali hiyo ilipunguza ukwasi na mzunguko wa fedha za kigeni katika uchumi wa dunia kwa ujumla.
61. Mheshimiwa Spika, pamoja na changamoto hii kuwa kubwa katika nchi nyingi duniani, Serikali ilifanikiwa kukabiliana nayo kwa kushirikiana na sekta binafsi na washirika wa maendeleo ili kuendelea kuwa na akiba ya kutosha ya fedha za kigeni. Hadi Machi 2024, akiba ya fedha za kigeni ilikuwa dola za Marekani bilioni 5.3, kiasi ambacho kinakidhi uagizaji wa bidhaa na huduma kutoka nje kwa miezi 4.4, ambacho kiko juu ya lengo la nchi la muda usiopungua miezi 4.0. Aidha, Serikali iliendelea kutekeleza mkakati wa kupunguza nakisi ya urari wa biasara uliopelekia kupungua kwa nakisi hiyo kutoka dola za Marekani bilioni 5.3 mwaka 2022 hadi dola za Marekani bilioni 2.7 kwa mwaka ulioishia Februari 2024 kwa kuongeza mauzo nje na kupunguza uagizaji wa bidhaa zinazosalishwa nchini.

62. Mheshimiwa Spika, pamoja na sababu nilizozitaja hapo awali, sisi watananzia pia tunakuza tatizo la upungufu wa dola kwa baadhi ya watu kudai malipo au kufanya malipo ya bidhaa na huduma zinazotolewa ndani ya nchi kwa kutumia fedha za kigeni yaani, dollarization. Taasisi ipo Tanzania na pengine hata taasisi ya Serikali, inamuuza huduma mtanzania inamwambia aliye kwa dola, taasisi zingine zinataka mtanzania aliye ada kwa dola, aliye kodi ya nyumba kwa dola, vibali vya kazi, leseni na kadhalika kwa dola. Tunawafanya watananzia wahangaike kuitafuta fedha ya kigeni kununua huduma zinazotolewa ndani ya nchi yao badala ya kuwafanya wageni wahangaike kuitafuta shilingi ya Tanzania wanapotaka huduma ndani ya nchi. Jambo hili linasababisha kuongezeka kwa mahitaji yasiyo ya lazima ya fedha za kigeni na kuwanyanya fursa watu wanaohitaji fedha za kigeni kwa ajili ya kulipia bidhaa na huduma muhimu kutoka nje ya nchi. Kitendo cha kuuza bidhaa au huduma za ndani kwa kutumia fedha za kigeni ni kosa kwa mujibu wa kifungu cha 26 cha Sheria ya Benki Kuu ya mwaka 2006, ambacho kinabainisha kwamba Shilingi ya Tanzania ndiyo fedha halali pekee kwa malipo ya ndani ya nchi.

63. Mheshimiwa Spika, kuanzia tarehe 1 Julai, 2024, naelekeza wadaa wote wa ndani, taasisi za umma, wafanyakazi, asasi za kiraia, mashirika ya kimataifa na watu wote walipo nchini Tanzania wenye tabia ya kuweka bei kwenye huduma au kuuza bidhaa kwa fedha za kigeni kuacha mara moja na kuhakikisha bei za bidhaa na huduma hizo zinatangazwa na kulipwa kwa Shilingi ya Tanzania. Aidha, nazielekeza taasisi zote za Serikali zinazotoza ushuru, ada na tozo mbalimbali kwa fedha za kigeni kurekebisha kanuni zao ili tozo hizo zilipwe kwa shilingi. Hata mgeni alijia na fedha za kigeni ni vyema akaibadilisha kuwa fedha ya kitanzania ili aweze kupata huduma. Tunafanya kila malipo kwa fedha za kigeni, halafu shilingi ikishuka thamani tunajiuliza tumekosea wapi.

64. Mheshimiwa Spika, nawahimiza watananzia wenzangu

na wadaa wote walipo nchini kuacha kununua/kulipia vitu vilivymo nchini kwa fedha za kigeni, hususan vifaa vya kielektroniki, ada za shule/chuo, kodi za nyumba, viwanja, na bidhaa au huduma mbalimbali kwa kuwa ni haki yetu kisheria kulipa bidhaa na huduma kwa sarafu yetu, na ukikubali kulipa kwa fedha za kigeni ni kosa la uhujumu uchumi. Endapo una fedha za kigeni, unatakiwa kuzibadilisha kupitia benki au maduka halali ya kubadilishia fedha ndipo ufanye malipo kwa kutumia shilingi ya Tanzania. Naielekeza Benki Kuu pamoja na vyombo vingine vinavyohusika kuendelea kudhibiti suala hili, kufuatilia kwa ukaribu ili kubaini wote wanaoendelea kufanya makosa hayo, na kuchukua hatua stahiki kwa mujibu wa sheria.

65. Mheshimiwa Spika, pamoja na sababu za upungufu wa fedha za kigeni nilizozitaja, takribani asilimia 80 ya bidhaa zinazosalishwa nchini kwa ajili ya soko la nje ni bidhaa ghafi. Hali hii inadhihirisha kuwa nchi yetu bado haitumii ipasavy fursa ya kuongeza thamani ya bidhaa zinazosalishwa nchini kabla ya kuuzwa nje ili kuongeza fedha za kigeni. Kwa upande mwininge, uzalishaji wa bidhaa na huduma nchini haukidhi mahitaji ya ndani na hivyo kulazimika kutumia kiasi kikubwa cha fedha za kigeni na kuangiza bidhaa kutoka nje.

66. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha upatikanaji wa fedha za kigeni, Serikali imeandaa Mkakati wa Taifa wa Kuimarisha Upatikanaji wa Fedha za Kigeni wenye malengo ya: kuimarisha uzalishaji na kuongeza thamani ya bidhaa na huduma ili kuongeza mapato ya fedha za kigeni; kuzalisha bidhaa na huduma mbadala zinazoagizwa kutoka nje ili kupunguza matumizi ya fedha za kigeni; na kuimarisha mazingira ya uwekezaji ili kuvutia wawekezaji kutoka nje ya nchi na sekta binafsi. Nitoe rai kwa sekta husika kutekeleza Mkakati hilo ili kufikia matokeo yanayotarajiva. Aidha, nisisitie taasisi zote za Serikali kuzingatia matakwa ya kifungu cha 60 cha Sheria ya Ununuzi wa Umma Namba 10 ya Mwaka 2023 kinachoelekeza kutoa kipaumbele kwa bidhaa au huduma zinazotengenezwa au kuzalishwa ndani ya nchi katika mikataba inayotolewa kwa misingi ya ushindani wa zabuni za kitaifa au kimataifa ili kupunguza matumizi ya fedha za kigeni na kukuza viwanda vya ndani.

67. Mheshimiwa Spika, pamoja na hatua nilizoinishwa hapo juu, napenda pia kuwakumbusha wananchi kuwa suluhisho la kudumu katika kuimarisha thamani ya sarafu yetu ni kuongeza uzalishaji na ubora wa bidhaa na huduma tunazouza nje ya nchi na kukubali kutumia zaidi bidhaa na huduma zinazosalishwa hapa nchini. Ikumbukwe kuwa, thamani ya sarafu ni kielelezo cha uwezo wa uchumi kukidhi mahitaji yake ya msingi, ikiwemo kulipia mahitaji ambayo hayana budi kuagizwa kutoka katika nchi nyininge. Hivyo, kwa kutekeleza hayo, tutakuwa tumechangia kuimarisha sarafu yetu. Kila mmoja wetu ana mchango wa kutoa katika suala hili.

Uendelezaji wa Sekta ya Fedha

68. Mheshimiwa Spika, sekta ya fedha imeendelea kukua na watumaji wa huduma rasmi za kifedha wameendelea kuongezeka. Utatifi na Finscope wa mwaka 2023 unaonesha kuwa asilimia 76 ya watananzia wanatumia huduma rasmi za kifedha ikilinganishwa na asilimia 65 ya mwaka 2017. Pamoja na mafanikio haya, kumekuwa na changamoto mbalimbali katika sekta ya fedha, ikiwemo utoaji wa mikopo yenye riba kubwa inayowaumiza wananchi na kuwarudisha nyuma kimaendeleo (maarufu kama mikopo-umiza, mikopo kausha-damu, mikopo kuzimia, mikopo chuma utele na kadhalika). Wako baadhi ya watananzia wenzetu wasio na huruma na ambaa wanawapa wenzao mikopo yenye masharti ya dhuluma ikiwemo riba kubwa sana na kuuza mali za wakopaji bila kufuata taratibu za kisheria. Aidha, wako baadhi ya watu wanaotoa mikopo hii kwa njia ya vitu badala ya fedha, ila kwa masharti yanayoumiza pia.

69. Mheshimiwa Spika, wako watu wanaowakopesha wakulima kopo la mbegu la kilogramu 2 halafu wanamtaka mkulima atakapovuna aliye gunia la mazao lenye takribani kilogramu 100, hii ni sawa na riba ya asilimia 5,000. Hii ni dhuluma na ni wizi kama wizi mwininge. Aidha, wapo watu wanaokopeshana fedha kwa makubaliano ya riba ya shilingi 800,000 kwa mwezi ambapo ukikopa shilingi milioni 4 utatakiwa urudishe shilingi milioni 28 baada ya miezi 30, hii ni sawa na riba ya asilimia 240 kwa mwaka. Hii nayo ni dhuluma na ni wizi kama wizi mwininge. Viwango hivi ni vikubwa sana na vinawarudisha nyuma wananchi ambaa wakati mwininge wanafanya makubaliano bila kuwa na elimu ya fedha. Hii si huruma, ni dhuluma, ni kuiba kwa kutumia matatizo aliyonayo mtanzania mwenzako.

70. Mheshimiwa Spika, natoa onyo kwa watu binafsi na kampuni zinazojihusisha na utoaji wa mikopo ya namna hii kuacha mara moja kwani jambo hili linarudisha nyuma wananchi

wetu kiuchumi na kuwaingiza katika lindi la umaskini. Aidha, nawakumbusha wananchi wote kuwa na nidhamu ya fedha ikiwemo: kukopa kwa ajili ya mahitaji yenye tija na ikiwezekana kuchukua mikopo kwa ajili ya shughuli za uzalishaji mali badala ya matumizi ya kawaida; kuwa makini katika masharti ya mikataba ya mikopo mnayoingia; na kuhakikisha mikopo mnayopewa inarejeshwa kwa wakati ili msiingie katika mitego ya wakopeshaji wenye nia mbaya ya kuuza dhamana zao. Vilevile, naielekeza Benki Kuu na taasisi zote zinazohusika katika usimamizi wa sekta ya fedha ikiwemo: kamati zote za ulinzi na usalama kuendelea kufuatilia suala hili kwa ukaribu; kuchukua hatua kali dhidi ya wote wanaotoa huduma za fedha bila kuwa na leseni; na kuwanyang'anya leseni wote watakaobainika kuwa wanatoa mikopo bila kuzingatia masharti ya leseni na kuwaumiza wananchi.

71. Mheshimiwa Spika, katika kutatua changamoto hiyo, Serikali imeendelea kutekeleza programu ya Elimu ya Fedha kwa Umma ya mwaka 2021/22 - 2025/26 pamoja na kuhamashisha usajili na kutoa elimu ya uendeshaji wa vikundi nya kijamii nya huduma ndogo za fedha. Hadi Februari 2024, Serikali imesajili jumla ya vikundi nya kijamii 49,168 nya huduma ndogo za fedha na wahamasishaji 500. Aidha, Serikali imeteuwa maafisa dawati 212 katika ngazi ya wizara, mkoaa, na halmashauri na kuwapatia mafunzo ya uratibu na usimamizi wa biashara ya huduma ndogo za fedha katika maeneo yao. Vilevile, Serikali imetoo leseni kwa watoa huduma za fedha daraja la pili wapatao 1,726 na Vyama ya Ushirika wa Akiba na Mikopo 759. Mheshimiwa Spika, sekta ya fedha inasimamizi na sheria mbalimbali ikiwemo Sheria ya Benki na Taasisi za Fedha ya Mwaka 2006 na Sheria ya Huduma Ndogo za Fedha ya Mwaka 2018. Kwa msingi huo, ili kampuni au taasisi iweze kutoa mikopo kwa wananchi inapaswa kukidhi matakwa ya sheria tajwa. Hivyo, nasisitiza watanzania kutumia watoa huduma za fedha waliosajiliwa
72. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuchukua hatua mbalimbali ili kuwezesha upatikanaji wa mikopo yenye riba rafiki. Hatua hizo ni pamoja na: kufanya mashauriano na benki ili kupunguza gharama za uendeshaji; Benki Kuu kuimarisha mazingira ya ushindani katika sekta ya fedha; na kuimarisha kanzidata ya taarifa za wakopaji na mwenendo wao katika urejeshaji wa mikopo. Aidha, Serikali itaendelea kutoa elimu ya fedha kwa wananchi ikiwemo umuhimu wa kupanga bajeti pamoja na usimamizi wa fedha binafisa na mikopo ili kuwaepusha kukopa bila kuwa na mipango madhubuti.

Matumizi ya Mifumo ya Malipo ya Kidijitali

73. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita inayoongozwa na Mheshimiwa Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan, ina lengo mahsus la kuupandisha hadhi uchumi wa nchi yetu ili kuwa uchumi wa kidijitali. Mojapwo ya hatua kubwa tunazochukua ni kuhakikisha tunakuwa na mifumo madhubuti ya kidijitali, itakayowawezesha wananchi kufanya malipo kwa urahisi popote walipo na kwa gharama nafuu. Katika kutekeleza azma hiyo, Serikali kupitia Benki Kuu ya Tanzania iliunda na kuzindua Mfumo wa Malipo ya Papo kwa Papo (Tanzania Instant Payment System - TIPS) katika mwaka 2023/24. Lengo la kuundwa kwa TIPS ni kuwezesha miamala kutoka benki na mitandao ya simu kufanyakwa kwa urahisi zaidi (interoperability), kuongeza ufanisi katika kufanya miamala na kupunguza gharama za miamala. Mheshimiwa Spika, napenda kulijulisha Bunge lako Tukufu kuwa, benki zote za biashara na kampuni zote zinazotoa huduma za fedha kwa njia ya simu zimejingga kwenye mifumo wa TIPS. Hadi sasa, TIPS inawezesha kufanyakwa kwa miamala yote ikiwemo kati ya mtu na mtu, mtu na biashara, na biashara na biashara. Serikali imeanza hatua nyininge ya utekelezaji wa TIPS itakayowawezesha kufanya malipo ya bidhaa na huduma kwa njia ya msimbo wa haraka (QR code).

74. Mheshimiwa Spika, watumiaji wa mitandao ya kielectroniki kutuma na kupokea fedha walifilia milioni 51.7 mwaka 2023 kutoka watumiaji milioni 38.3 mwaka 2022. Kwa kutumia mifumo wa TIPS, miamala milioni 364.4 baina ya mtu na mtu ilifanya mwaka 2023 ikiwa na thamani ya shilingi bilioni 11,323.78 ikilinganishwa na miamala milioni 235.5 yenye thamani ya shilingi bilioni 7,369.3 mwaka 2022. Aidha, miamala iliyofanywa na watumiaji wa mitandao ya kielectroniki kununua bidhaa na huduma (mtu na biashara) ilifilia milioni 1,350.8 yenye thamani ya shilingi bilioni 18,250.3 mwaka 2023 kutoka miamala milioni 788.1 yenye thamani ya shilingi bilioni 10,819.7 mwaka 2022. Miamala iliyofanywa na wananchi kupata huduma zinazotolewa na Serikali (mtu na Serikali) ilifilia milioni 10.54 yenye thamani ya shilingi bilioni 426.28

mwaka 2023 ikilinganishwa na miamala milioni 9.5 yenye thamani ya shilingi bilioni 357.2 mwaka 2022.

75. Mheshimiwa Spika, kulikuwa pia na ongezeko la mashine za kituo cha mauzo (Point of Sales - POS) kufikia 8,652 zilizofanya miamala milioni 9.9 yenye thamani ya shilingi bilioni 1,922.2 mwaka 2023 ikilinganishwa na mashine 7,317 zilizofanya miamala milioni 6.7 iliyokuwa na thamani ya shilingi bilioni 1,343.9 mwaka 2022. Matumizi ya mifumo ya kielectroniki yameendelea kuboreshwa ambapo sasa unaweza kutumia simu yako kulpilia huduma popote ulipo kwa kutumia mifumo wa "lipanamba" (merchant payment). Mfumo huu wa lipanamba sasa unapatikana nchi nzima na idadi ya watoa huduma hii wamefikia 657,346 na miamala iliyofanyika kupitia lipa namba ilikuwa milioni 301.2 yenye thamani ya shilingi bilioni 17,918.12 mwaka 2023 ikilinganishwa na watoa huduma 393,977 na miamala milioni 166.4 mwaka 2022 ikiwa na thamani ya shilingi bilioni 12,103.43. Takwimu hizo zinatuonesha kwamba kuna mwamko mkubwa wa wananchi kufanya miamala kwa kutumia mifumo ya kielectroniki kwani inarahisisha upatikanaji wa huduma.
76. Mheshimiwa Spika, kumekuwepo na changamoto ya watu kushindwa kufanya miamala kwa kisingizio kuwa mtandao uko chini. Hata hivyo, matumizi ya mifumo ya kielectroniki katika kufanya miamala yameendelea kuboreshwa ambapo sasa unaweza kutumia simu yako kulpilia huduma popote ulipo kwa kutumia mifumo wa "lipanamba" (merchant payment) ambao haubithaji kuwa na mtandao wa intaneti. Hivyo, napenda nitoe rai kwa watanzania wote kujunga na mifumo huo wa lipa namba ili kurahisisha ufanyaji wa miamala kiganjani mwako.
77. Mheshimiwa Spika, katika kurahisisha ufanyaji wa malipo ya kidijitali kwa wananchi, Serikali ilifanya marekebisho kwenye tozo za uwekiwa na miundombinu kwenye hisfadhi ya barabara (Right of Way) kwa kupunguza ada ya awali (Initial Fee) ya usimikaji wa nyaya za mawasiliano kutoka dola za Marekani 1,000 kwa kilomita hadi dola za Marekani 200 kwa kilomita na ada ya mwaka (annual fee) kutoka dola za Marekani 1,000 kwa kilomita hadi dola za Marekani 100 kwa kilomita. Lengo la hatua hii ni kufanikisha usambazaji wa miundombinu ya mawasiliano kutoka mkoani kwenda wilayani na kutoka wilayani kwenda kwa wateja ili kuwezesha upatikanaji wa huduma za mawasiliano zilizo bora. Hivyo, natoa rai kwa wananchi kuongeza matumizi ya mifumo ya kidijitali katika kufanya malipo na kupunguza matumizi ya fedha taslimu. Serikali itaendelea kuboresha na kuimarisha mifumo ya malipo ya kidijitali, na kuweka mazingira rafiki ya kufanya malipo, biashara na uwekezaji inayotumia teknolojia za kidijitali kwa ajili ya maendeleo ya watu wetu.
78. **Masuala ya Muungano**
 - 78. Mheshimiwa Spika, ili kuendeleza ustawi wa watanzania na kukiza uchumi wa nchi yetu, umoja wa kitaifa, amani, mshikamano na undugu ni jambo muhimu sana. Serikali inatambua kuwa muungano wetu ndio utaifa wetu. Bila Tanzania Bara hakuna Taifa linaitwa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, na vivyo hivyo, bila Zanzibar hakuna Taifa linaitwa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ndio utambulisho wetu duniani. Mheshimiwa Spika, zaidi ya hayo yote, sasa muungano umepiga hatua zaidi kutoka kwenye karatasi na mchanga vilivofanyika wakati ule wa ishara ya muungano na kwenda kwenye muungano wa damu, sasa watanzania wameoleana kabilo kwa kabilo, hakuna kabilo moja sasa ambalo hawaajoleana na kabilo lingine na wala hakuna upande mmoja wa muungano ambao upande huo watu wake hawaajoleana na upande mwingine wa muungano.
 - 79. Mheshimiwa Spika, sasa kumezuka baadhi ya wanasiada, kwa sababu za kufilisika kisiasa na kutotambua unyeti wa suala hili wamekuwa wakitoa lugha zinazopandikiza chuki dhidi ya watanzania. Sote tumeshuhudia lugha za kibaguzi zikitolewa na baadhi ya viongozi wakuu wa vyama vya siasa ambazo zinahatarisha muungano wetu. Kauli hizi zikiachwa bila kukemewa na kila mmoja wetu zina uelekeo wa kuvunja muungano wetu na zinatishia kuvunja utaifa wetu na undugu wetu.
 - 80. Mheshimiwa Spika, tukumbuke, Hayati Mwalimu Julius Kambarage Nyerere alituasa kuwa, dhambi ya ubaguzi ni kama dhambi ya kula nyama ya mtu, ukila mara moja hauachi. Tutamaliza kubaguana kwa misingi ya muungano na baada ya hapo tutahamia kubaguana kikabila, tutachomeana vibanda, tutanyang'anya viwanja, tutafukuziana mifugo, tutavunja utaifa wetu. Tuzikatae wote agenda za viongozi wabaguzi hawa waliofilisika kisera, hawana agenda inayoweza kuwapa uhalali kwa watanzania mpaka watoe lugha za kibaguzi. Lugha hizo ni za hovyo kabisa na zai kutolewa na viongozi wa vyama vya siasa. Ikumbukwe kuwa, vyama hivyo vya siasa vimesajiliwa kwa sharti la lazima kuwa viwe vimeungwa mkono na pande mbili za muungano.
81. Mheshimiwa Spika, inawezekana wenzetu hawa kwa tamaa za madaraka hawajatilia maanani suala hili. Viongozi hao wanafikiri kuwa lugha hizo za kuhatarisha muungano zina mashiko kwa wapiga kura wao na kana kwamba hawajawahi kufanikisha na uwepo wa muungano. Kuligawa Taifa kwa ajili ya kufanikisha agenda ya kisiasa ni jambo la hatari sana. Ndugu watanzania, viongozi wa vyama vya siasa vya upinzani wanaotaka kuligawa Taifa letu kwa maslahi mepesi hawastahili kuaminipa kupewa uongozi wa nchi, ukiwajaribishia hawa watauvunja muungano wetu, wataiua nchi yetu. Hawafai kabisa!!
82. Mheshimiwa Spika, narejea tena, kwa hawa wanasiada wanaotafuta uhalali wa kisiasa kwa misingi ya ukabila au utanganyika au uzanzibar, ni wanasiada waliofilisika kisera, hawafai, na jambo hili ni la hatari sana kwa Taifa letu. Jambo hili halikubaliki hata kidogo na wala halina afya kwa demokrasia yetu. Vyombo na mamlaka zote zinazohusika zitoe onyo kali kwenye kauli hizi na zichukue hatua kali haya mambo yakijirudia. Tutaalinda muungano kwa gharama yeoyote, tutailinda nchi yetu kwa gharama yeoyote wala Serikali hutatuo nafasi kwa yeoyote mwenye chokochoko kama hii kufanikisha agenda ovu kama hizo. Mheshimiwa Spika, napenda kuhakikishi Bunge lako Tukufu kuwa, Serikali zote mbili zina nia ya dhati na thabitia katika kuhakikisha kuwa, hoja za muungano zilizopo na zitakazojitekeza zinashughulikiwa kwa wakati na kuufanya muungano kuwa na maslahi kwa kila mmoja ili kuulinda na kuudumisha muungano wetu adhimu.
83. **Usalama Barabarani**
 - 83. Mheshimiwa Spika, takwimu zetu za ajali zitokanazo na vyombo vya moto zinaashiria hatari kubwa sana ambayo kila mtu anapaswa kuongeza umakini. Watanzania wengi bado hatuheshimu sheria za barabarani, hatuna nidhamu na matumizi ya vyombo vya moto na alama za barabarani. Madhara yake tunapoteza nguvu kazi ya nchi yetu kutokana na ajali za barabarani ambazo zinatuondolea watu wanaotegemewa katika jamii zetu, wakati mwingine kwa uzembe unaoweza kuuepkika. Katika kipindi cha miaka mitano yaani kutokeea mwaka 2019 hadi Mei 2024, ajali za barabarani zilikuwa 10,093 ambao vifo vilikuwa 7,639 na majeruhi 12,663 mionganoni mwao wakipata ulemavu wa kudumu. Hebu fikiria, magari binafsi - ajali 3,250, vifo 2,090, majeruhi 3,177. Hebu fikiria, mabasi - ajali 790, vifo 782, majeruhi 2,508. Hebu fikiria, daladala - ajali 820, vifo 777, majeruhi 1,810. Hebu fikiria, taxi - ajali 93, vifo 97, majeruhi 173. Hebu fikiria, magari ya kukodi (sherehe, misiba, na shughuli maalum) - ajali 326, vifo 263, majeruhi 302. Idadi hii kubwa ya majeruhi na vifo vya watu kutokana na ajali utadhani nchi iko kwenye vita vya wenyewe kwa wenyewe. Jambo Hili Halikubaliki!
 - 84. Mheshimiwa Spika, iliyvo sasa wengi huona usumbufu na wakati mwingine mpaka tunaweka chuki na uadui tunapokumbusha kuhusu usalama wetu na Jeshi la Polisi tuwapo barabarani. Tunavunja sana sheria barabarani, hata magari ya Serikali hivyo hivyo, wakati mwingine tunawagonga waenda kwa miguu. Ni wakati sasa jambo hili kuazimwi na jamii nzima ya watanzania kwa kuweka mtazamo wa kuchukia ajali. Hatuezi kuendelea kushuhudia nguvu kazi yetu ikipukutika kirahisi tu kama nyumbu anavyouawa mbugani. Askari barabarani msiwe na huruma hata kidogo kwa wazembe wote wanaokiuwa sheria hata kama gari ina usajili wa namba za Serikali. Mheshimiwa Spika, kama sheria zetu ni rafiki sana, tuyaondoe makosa yote ya ajali barabarani kwenye inayoitwa traffic case, tipeleke kwenye makosa makubwa zaidi ikiwezekana huu uwe ni uuaji kama uuaji mwingine kwa maana mtu anayekufyatulia risasi kwa kukuudia ana uhakika kuwa atakujeruhi au kukuudia na hata anayefanya uzembe na vyombo vya moto ana uhakika wa kukujeruhi au kuua kwa makusudi kabisa.
 - 85. **Sheria ya Ununuzi wa Umma**
 - 85. Mheshimiwa Spika, utakumbuka Bunge lako tukufu lilitunga upya Sheria ya Ununuzi ya Umma Na.10 ya Mwaka 2023. Baadhi ya mambo yaliyozingatiwa katika sheria hii mpya na kanuni zake ni pamoja na maboresho katika masharti yahusuyo upendeleo wa kitaifa (National Preference), upendeleo wa kipekee kwa watu au kampuni za ndani (Exclusive Preference) pamoja na maeneo mengine

- ya upendeleo wa ndani.
86. Mheshimiwa Spika, moja ya maboresho hayo, ni ukomo wa upendeleo (Margin of Preference) kwa bidhaa zilizochimbwa au kuzalishwa ndani ya Tanzania kuendelea kuwa asilimia 15 pamoa na kuwekwa masharti mapya yatakayohakikisha uzingatiwaji wa sharti hili. Aidha, kiwango cha upendeleo wa kipekee (Exclusive Preference) kwa wauzaji wa bidhaa, wakandarasi au watoa huduma wa ndani kimepandishwa kwa kiasi kikubwa hadi kufikia shilingi bilioni 50. Hivyo, zabuni zote zinazohusu bidhaa, kandarasi na huduma ambazo thamani yake haizidi shilingi bilioni 50 zimetengwa kwa wazawa pekee.
87. Mheshimiwa Spika, Kanuni za Ununuzi wa Umma za Mwaka 2024 zimeweka masharti mahsusini kuwa upendeleo wa kipekee utatumika kwa wauzaji wa bidhaa, wakandarasi au watoa huduma wa ndani na ushirika wa ndani na wa kigeni ikiwa mchango wa wauzaji wa bidhaa, wakandarasi, au watoa huduma wa ndani katika ushirika ni zaidi ya asilimia 75. Aidha, Sheria imeweka masharti mahsusini yatakayopaswa kuzingatiwa na wazabuni ili kunufaika na upendeleo huu na hivyo kuziba miyana ya matumizi mabaya ya masharti haya.
88. Mheshimiwa Spika, kwa zabuni ambazo Kampuni za kigeni zitarhusiwa kushiriki, Kanuni mpya za ununuzi wa umma pia zimetao upendeleo maalum kwa kampuni za kigeni ambazo zinatoa mikataba midogo (Sub-contracts) kwa kampuni ndogo za ndani. Katika zabuni hizo, Kanuni mpya za Ununuzi wa Umma zimeweka sharti kwa Taasisi nunuzi kulipa moja kwa kwa kampuni ya ndani malipo ya mkataba mdogo ulioingiwa baina ya kampuni ya ndani na kampuni ya kigeni kwa kuzingatia masharti ya Mkataba husika.
89. Mheshimiwa Spika, katika eneo hili, Sheria mpya ya ununuzi wa umma imeruhusu watu au kampuni binafsi za ndani kuingia katika ushirika na kampuni za nje endapo hazina uwezo wa kutekeleza mikataba ya ununuzi wa umma hususan miradi mikubwa ya ujenzi. Endapo ushirika utakaoanzishwa utahusisha kampuni ya kigeni, Sheria imeelekeza kuwa kampuni ya ndani itakuwa ndiyo kampuni kiongozi katika utekeleza wa mradi husika. Hatua hii inatarajiwa kuleta mageuzi makubwa ikiwemo kujenga uwezo kwa kampuni za ndani ili kuwa sawa na nchi nyingine ambazo miradi mikubwa ya ujenzi katika nchi hizo hufanywa na kampuni za wazawa ambazo zina uwezo mkubwa wa kutekeleza miradi hiyo. Nitoe rai kwa ndugu zangu wakandarasi na watoa huduma pamoa na wauzaji wa bidhaa kutumia fursa hii adhimu na kutekeleza kwa uaminifu. Sasa sheria imeruhusu wazawa kupata kazi kubwa na kutoa sub contracts kwa wageni, msione woga kuwapa kazi kubwa wazawa ili wao ndio waajiri wageni kwani hata mbuyu ulianza kama mchichali. Itakuwa ni jambo la kusikitisha sana endapo tutamuangusha Mheshimiwa Rais aliyetupa fursa hii, kwa kutekeleza miradi chini ya kiwango na isioendana na thamani ya fedha.
90. Mheshimiwa Spika, ili kuongeza uwajibikaji na ufanisi katika ununuzi wa umma, sheria na kanuni za ununuzi wa umma zimeweka viwango vya uidhinishaji kwa Bodi za Zabuni. Ununuzi wowote ambaa thamani yake inaangukia chini ya ukomo huo utashughulikiwa na Afisa Masuuli. Viwango hivyo vineategemea ukubwa wa kiwango cha ununuzi wa mwaka kwa taasisi husika (Annual Procurement Volume) na pia umezingatia mahitaji mahsusini ya Taasisi zinazojindesha kibiashara.
91. Mheshimiwa Spika, eneo lingine muhimu lililozingatiwa katika Sheria na Kanuni za ununuzi wa umma ni uwepo wa sehemu mahsusini ya usimamizi wa mikataba ya ununuzi inayohusu: uhakiki wa ubora wa bidhaa na huduma; udhibiti wa ongezeko la gharama na muda; mabadiliko na usitishwaji wa mikataba; mgawanyo wa majukumu; na utaratibu wa malipo. Aidha, PPRA imepewa jukumu la kuandaan bei kikomo kwa bidhaa, huduma na kandarasi zenyte viwango na vigezo vya kiufundi kwa kuzingatia taarifa za bei kutoka kwa taasisi husika zenyte mamlaka ya kuandaan bei hizo. Aidha, Mtendaji yeoyote wa Serikali atakayefanya ununuzi juu ya bei kikomo, atachukuliwa hatua za kinidhamu pamoa na kutakiwa kulipa tofauti kati ya gharama halisi ya ununuzi na gharama ambayo ingepatikana kupitia bei kikomo.
92. Mheshimiwa Spika, kuhusu upendeleo kwa makundi maalum, kila Taasisi nunuzi itatoa upendeleo wa kipekee wa asilimia 30 katika ununuzi wake wa mwaka kwa ajili ya makundi maalumu yaliyopo katika eneo lake. Kwa kuzingatia utekeleza hafifu katika eneo hili, Kanuni za Ununuzi wa Umma zimetamka bayana kuwa Afisa masuuli ambaye atakiuka kanuni hii atawajibika kwa hatua za kinidhamu kwa mamlaka husika. Aidha, PPRA itatoa miongozo kwa ajili ya utekeleza wa masharti ya Sheria na kanuni ikiwemo upendeleo kwa makundi maalum.
93. Mheshimiwa Spika, maeneo mengine muhimu yaliyozingatiwa katika sheria na kanuni mpya za ununuzi wa umma ni pamoa na: sharti la lazima la matumizi ya mfumo wa kielektroniki wa ununuzi wa umma, ambapo yeoyote atakayekiuka atakuwa ametenda kosa la jinai na atawajibika binafsi baada ya kutiwa hatiani; na kupunguzwa kwa muda wa utekeleza wa shughuli za ununuzi ili kuongeza ufani. Kuhusu masharti ya utekeleza wa miradi ya ujenzi kwa utaratibu wa force account, kanuni mpya za ununuzi wa umma zimeweka ukomo wa thamani ya shilingi milioni 100 ambapo ununuzi wowote unaozidi thamani hiyo hautatumia njia hiyo ya force account. Aidha, Sheria na Kanuni za ununuzi wa umma zimeweka masharti madhubuti yanayopaswa kuzingatia katika utekeleza wa miradi ya ujenzi kwa utaratibu wa force account.
94. Mheshimiwa Spika, lengo la hatua hizi ni kujenga sekta binafsi iliyo imara na kutengeneza walipa kodi wakubwa hapa nchini. Sheria ni hatua moja, utekeleza ni hatua nyingine, nitoe rai kwa kamati zetu za ununuzi kuzingatia mwongozo huu. Utaratibu wa kuwapa masharti ya upendeleo wageni na kuwapa masharti yanaoumiza wazawa yanafanya nchi yetu kuendelea kuwa na sekta binafsi changa yenye wigo mdogo wa walipakodi wakubwa. Tunatekeleza miradi wakati mwininge kwa fedha za mikopo, tunapogawa kazi hizo zote kwa wageni tunafanya fedha hiyo ipitilize kwenda nchi nyingine na kuwaachia watananzia mzigo wa deni. Hivyo, nitoe rai pia kwa Maafisa Masuuli wote mnapoingia mikataba hakikisheni mnalinda maslahi ya watananzia.
95. Mheshimiwa Spika, umekuwepo utaratibu inapoingiwa mikataba na wageni, inaewekwa kwenye mkataba, muda wa kulipwa hati za madai zilizoiva na kwamba ikichelewa hata siku moja inatengeneza riba. Hata hivyo, mikataba hiyo haioneshi wazi wajibu wa makandarasi hawa kulipa riba pindi watakapochelewesha malipo ya makandarasi wazawa walio chini yao (sub contract). Na hivyo, tunakuwa na shinikizo la kuwalipa wageni fedha ambazo wao wanapitisha hata miezi minne mpaka sita bila kuwalipa wazawa. Maafisa Masuuli wote mnapoingia mikataba na makandarasi wageni, wekeni masharti ambayo yatatumika pia kwa makandarasi wazawa kwenye mikataba midogo wanaopata kutoka kwa.
- Ushiriki wa Wazawa katika Shughuli za Kiuchumi
96. Mheshimiwa Spika, pamoa na Serikali kutenga kiasi kikubwa cha fedha kwa ajili ya utekeleza wa miradi ya maendeleo, bado sehemu kubwa ya fedha hizo haziwanufaishi wazawa ipasavyo. Sababu kubwa zinazochangia kuwepo kwa hali hiyo ni uwezo mdogo wa kifedha kwa makandarasi wa ndani, mitambo na wataalam ikinginanishwa na kampuni za nje. Kwa kutambua changamoto hizo, Serikali itaendelea kutoa elimu ili kuwajengea uwezo wazawa kwenye utekeleza wa miradi mbalimbali hasa katika sekta ya ujenzi hapa nchini. Aidha, Serikali imedhamiria kuwawezesha makandarasi wazawa kushiriki kwenye kazi kubwa za ujenzi katika hatua na taratibu zote kuanzia mipango, usanifu, ununuzi, ujenzi na ukarabati. Katika kufanikisha hilo, Serikali imeandaa mkakati wa kuongeza ushiriki wa wazawa katika utekeleza wa miradi (Local Content Strategy) pamoa na kufanya marekebisho katika Sheria ya Ununuzi wa Umma Namba 10 ya Mwaka 2023 kwa kuongeza wigo wa thamani ya miradi ya kutekeleza na wazawa peke yao. Nitoe rai kwa sekta zote kuhakikisha kuwa zinazingatia Sheria hiyo na pia mikataba inayosainiwa na makampuni ya nje ihakikishe inazingatia sera ya uwezeshaji ikiwemo kutumia huduma na rasilimali zinazopatikana hapa nchini pamoa na kutoa ajira za moja kwa moja kwenye utekeleza wa miradi husika. Vilevile, Serikali itaanzisha utaratibu wa Mfuko wa Mtaji (Venture Capital Fund) kwa lengo la kutoa mtaji kwa biasara zinazoanza na ndogondogo (Start-ups na SMEs) kwa utaratibu utakaowekwa.
97. Mheshimiwa Spika, uwezeshaji wa wazawa utaleta manufaa ikiwemo: faida inayopatikana kutokana na utekeleza wa miradi kubaki nchini na kutumika kukuza biasara za wazawa; kupunguza matumizi ya fedha za kigeni; kuongeza ajira na ujuzi kwa wataalam wa ndani pamoa na kujenga uwezo wa kampuni za ndani kuweza kushindana kimataifa.
- Mabadiliko ya Tabianchi**
98. Mheshimiwa Spika, mabadiliko ya tabianchi yameendelea kuleta athari za kijamii na kiuchumi hasa kwa nchi zinazoendelea ikiwemo Tanzania. Hivi karibuni, tumeshuhudia mafuriko nchini yaliyosababisha uharibifu wa miundombinu pamoa na kuathiri shughuli za uzalishaji. Athari hizo zimeendelea kuongeza gharama za utekeleza wa bajeti, kupunguza kasi ya ukuaji wa uchumi na kuathiri maisha ya wananchi.
99. Mheshimiwa Spika, kwa kutambua athari za mabadiliko ya tabianchi, Serikali imeendelea kuchukua hatua mbalimbali ikiwemo kutenga bajeti kwa ajili ya kutekeleza programu za uhifadhi na usimamizi wa mazingira pamoa na kufanya mazungumzo na Washirika wa Maendeleo ili kupata fedha za kukabiliana na athari za mabadiliko ya tabianchi. Mathalan, kwa sasa Serikali ipo katika majadiliano na Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF) ili kunufaika na mkopo nafuu kupitia dirisha la Resilience and Sustainability Facility (RSF) kwa ajili ya kuimarisha uwezo wa nchi katika kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi. Aidha, nitumie fursa hii kuzielekeza taasisi zote kujumuisha masuala ya uhifadhi na usimamizi wa mazingira wakati wa kupanga na kutekeleza sera na programu mbalimbali.
100. Mheshimiwa Spika, katika kuunga mkono juhudzi za kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi, napenda nitambue juhudzi zinazochukuliwa na Serikali yetu ikiongozwa na Mheshimiwa Rais, Dkt. Samia Suluhu Hassan za kupunguza uchafuzi wa mazingira kupitia hewa ya kaboni. Mheshimiwa Rais katika mkutano wa Umoja wa Mabadiliko ya Tabianchi uliofanyika Dubai mwaka 2023 (COP 28) alizindua rasmi mpango wa utekeleza wa Mradi wa Nishati Safi ya kupikia kwa Wanawake Afrika (African Women Clean Cooking Support Programme - AWCCSP) ambaa una lengo la kuleta mageuzi ya nishati ya kupikia na kumkomboa mwanamke na kulinda mazingira yetu. Aidha, Mheshimiwa Rais alizindua Mkakati wa Taifa wa Matumizi ya Nishati Safi ya Kupikia (2024 - 2034) ikiwa ni moja ya hatua za awali za kitaifa za utekeleza wa programu hiyo. Mkakati huu unalenga kukuza matumizi ya nishati safi ya kupikia kwa watananzia kwa kuimarisha upatikanaji wa malighafi na miundombinu ya uhakiki ya nishati safi ya kupikia. Hivyo, napenda kutoa rai kwa wananchi na wadau wote kumuunga mkono Mheshimiwa Rais katika jitihada za kufanikisha utekeleza wa mkakati huu.
- Mwenendo wa Deni la Serikali**
101. Mheshimiwa Spika, hadi Machi 2024, deni la Serikali lilikuwa shilingi bilioni 91,708.28. Kati ya kiasi hicho, deni la nje ni shilingi bilioni 60,954.31 na deni la ndani ni shilingi bilioni 30,753.97. Tathmini ya uhimiliu wa deni iliyofanyika Desemba 2023 imeonesha kuwa deni ni himilivu katika kipindi cha muda mfupi, wa katni na mrefu. Katika tathmini hiyo, viashiria vinaonesha kuwa kwa mwaka 2023/24: thamani ya sasa ya deni la Serikali kwa Pato la Taifa ni asilimia 35.6 ikilinganishwa na ukomo wa asilimia 55; thamani ya sasa ya deni la nje kwa Pato la Taifa ni asilimia 19.0 ikilinganishwa na ukomo wa asilimia 40; na thamani ya sasa ya deni la nje kwa mauzo ya nje ni asilimia 113.2 ikilinganishwa na ukomo wa asilimia 180.
102. Mheshimiwa Spika, kumekuwa na mijadala kuhusu Deni la Serikali ambalo mara nydingi limepotoshwa na kutumiwa kisiasa kama silaha ya kuwatia hofu watananzia kuhusu mwenendo wa deni letu. Mara kwa mara, ongezeko la deni limekuwa likitajiba bila kueleza sababu zake halisi na jinsi fedha hizo zinavyotumika. Napenda kusahihisha rekodi hiyo leo ili kuweka kumbukumbu sawa. Mheshimiwa Spika, ongezeko la deni letu la Taifa limechangiwa na sababu kadhaa za msingi na za kimaendeleo. Kwanza, tumepokea fedha kutoka mikopo ya zamani pamoa na mikopo mipy. Fedha hizo, zimeelekeza kwenye miradi ya maendeleo yenye manufaa kwa Taifa letu, ikiwi ni pamoa na ujenzi wa miundombinu ya barabara, reli ya kisasa, viwanja ya ndege, na miradi ya umeme, elimu na afya. Kwa kipindi cha kuanzia tarehe 1 Aprili 2021 hadi 31 Machi 2024, Serikali ilipokea (net inflow) jumla ya shilingi bilioni 17,218.21.
- Pili, kupungua kwa thamani ya Shilingi dhidi ya dola ya Marekani kumechangi ongezeko la deni la nje. Kuanzia tarehe 31 Machi 2021 hadi 31 Machi 2024, thamani ya shilingi dhidi ya dola moja imepungua kutoka shilingi 2,309.96 hadi shilingi 2,569.66, sawa na kupungua kwa thamani kwa asilimia 11.24. Hii imesababisha ongezeko la deni la nje kwa shilingi bilioni 5,428.92.
- Tatu, ongezeko la deni la ndani lilsababisha na kutoa hatifungani maalumu zenyte thamani ya shilingi bilioni 2,176.7 mwaka 2021/22 kwa ajili ya kulipa deni la Mfuko wa Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma (PSSSF), linalohusu michango ya watumishi waliokuwa kwenye

utumishi kabla ya mwaka 1999.

103. Mheshimiwa Spika, kwa muktadha huo, ni muhimu kuelewa sababu za ongezeko la deni kabla ya kutoa hukumu au kueneza hofu. Serikali yetu inaendelea kuchukua hatua za makusudi kuhakikisha kwamba mikopo inayochukuliwa inatumati kwa malengo yaliyokusudiwa na kwa manufaa ya taifa letu. Hatua hizi zinaenda sambamba na juhudzi zetu za kulipa madeni kwa wakati, hali inayotuweka katika nafasi nzuri ya kifedha na kuendeleza uaminifu wetu kimataifa.
104. Mheshimiwa Spika, ni dhahiri kwamba uwiano wa maendeleo ndani ya nchi yetu haukuwa sawa kwa muda mrefu. Baadhi ya mikoa imekuwa na miundombini bora zaidi, kama vile barabara nzuri, idadi kubwa ya shule za msingi na sekondari, vyuo vingi, na huduma bora za maji na umeme ikiwemo umeme unaofika hadi kwenye mabanda ya mifugo. Wakati huo huo, mikoa mingine inakabiliwa na changamoto nyingi ikiwemo ukosefu wa umeme katika makazi ya watu. Katika kutatua tofauti hizi, Serikali ya Awamu ya Sita imechukua hatua madhubuti kwa kuingga mikataba ya mikopo ya fedha ili kufadhlili miradi mbalimbali ya maendeleo katika sekta tofauti. Nitaeleza kwa undani zaidi kuhusu miradi hiyo na jinsi fedha hizo iliviyotumika, hivi punde.
105. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Serikali ya Awamu ya Sita, tumekopa jumla ya shilingi bilioni 17,218.21 kutoka katika vyanzo vya nje kwa lengo la kugharamia shughuli mbalimbali za maendeleo. Fedha hizo zimeelekezwa kwenye miradi mbalimbali ya ikiwemo: Mradi wa Ujenzi wa Reli ya Kisasa (SGR) kwa vipande mbalimbali pamoja na ununzi wa mabehewa na vichwa vya treni. Mikoa itakayonufaika na mradi huu ni pamoja na Dar es Salaam, Morogoro, Dodoma, Singida, Tabora, Shinyanga, Mwanza, Katavi na Kigoma. Miradi hii pia itafungua fursa za kiuchumi kutoka nchi jirani kama vile Burundi na Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo.
106. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2023/24, sekta ya ujenzi ilitengewa jumla ya shilingi bilioni 4,164.96. Fedha hizo zimeelekezwa kwenye miradi mbalimbali ya ujenzi inayotekeliza katika mikoa tofauti nchini. Chini ya uongozi wa Mama yetu, Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, na kwa ushirikiano na washirika wetu wa maendeleo, tumeweza kuendelea na utekelezaji wa ujenzi wa miradi ya barabara na viwanja vya ndege zaidi ya 14. Miradi hiyo ina thamani ya dola za Marekani bilioni 2.81, sawa na shilingi trilioni 7.34, ikijumuisha mikopo nafuu na misaada kutoka kwa Washirika wa Maendeleo kama Benki ya Maendeleo Afrika (AfDB), Benki ya Dunia, JICA, Mfuko wa Maendeleo wa Kuwait, na Mfuko wa Maendeleo wa OPEC.
107. Mheshimiwa Spika, baadhi ya barabara zinazojengwa kwa fedha za washirika hawa ni pamoja na: Ujenzi wa Barabara ya Mabasi ya Haraka (BRT) Awamu ya Pili (Kariakoo - Mbagala), Tatu (Posta - Gongolamoto) na Nne (Posta - Tegeta) Jijini Dar es Salaam; Mradi wa Barabara za Mzunguko kwa Jiji la Dodoma; barabara ya Mnivata - Masasi - Newala; barabara ya kikanda ya Tanzania - Burundi, Rumunge Gitaza kabingo - Kasulu Manyovu; barabara ya kikanda ya Bagamaoyo - Horohoro/Lunga Lunga - Malindi; barabara za Malagarasi - Ilunde - Uvinza, Kazilambwa - Chagu, Kasekese - Ikola - Karema; Barabara ya Kahama - Bulyanhulu - Kakola; barabara za Rusahunga - Rusingo, Mtwara - Mingoyo - Masasi, Rutukila - Songea, Iringa - Msembe; pamoja na ujenzi wa daraja la Jangwani. Ujenzi huu, unaenda sambamba na ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Msalato na viwanja vya ndege vya Tanga, Ziwa Manyara na Iringa. Miradi hii ipo katika hatua mbalimbali za utekelezaji wake na baadhi yake inategemewa kukamilika katika mwaka 2024/25.
108. Mheshimiwa Spika, katika jitihada za kuboresha huduma za jamii, jumla ya shilingi bilioni 4,063.31 zilelekezwa kwa ajili ya kupambana na athari za UVIKO-19. Fedha hizi zimeelekezwa katika ujenzi wa madarasa ya shule za msingi na sekondari, kuboresha huduma za afya, na ufufuaji wa sekta ya utalii, miradi ambayo imetekeliza nchi nzima.
109. Mheshimiwa Spika, katika sekta ya elimu, shilingi bilioni 2,427.42 zilelekezwa kwenye miradi muhimu ikiwemo Mradi wa Maboresho ya Elimu ya Juu kwa Mageuzi ya Kiuchumi, ambao unatekelezwa na vyuo vikuu vyote vya umma Tanzania Bara na Zanzibar. Aidha, tunaendeleza Mradi wa Kuboresha Elimu Msingi Zanzibar ili kuimashwa misingi ya elimu katika eneo hilo.
110. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa sekta ya maji, shilingi bilioni 1,012.06 zilelekezwa kwa ajili ya miradi ya maji inayotekeliza Tanzania Bara na Zanzibar. Miradi hii inajumuisha Mradi wa Maji Safi na Usafi wa Mazingira Vijiji - Sustainable Rural Water Supply and Sanitation kwa upande wa bara, na Mradi wa Usambazaji Maji Mijini kwa upande wa Zanzibar.
111. Mheshimiwa Spika, katika juhudzi za kuimashwa miundombini ya nishati nchini, shilingi bilioni 2,051.32 zilelekezwa kutekeleza miradi mbalimbali ya sekta ya nishati. Kwenye sekta ya mawasiliano, shilingi bilioni 1,631.84 zimeelekezwa kwenye miradi kama Mradi wa Digital Tanzania, unaotekeliza nchi nzima kuboresha upatikanaji na ubora wa mawasiliano.
112. Mheshimiwa Spika, katika sekta ya kilimo, shilingi bilioni 1,379.68 zimeelekezwa kutekeleza miradi katika mikoa yote ya Tanzania Bara na Zanzibar, ikiwemo mradi wa Tanzania Food Systems Resilience Program na Agricultural Inputs Support Project, ambayo inalenga kuongeza uzalishaji na usalama wa chakula. Aidha, jumla ya shilingi milioni 2,433.98, zimeelekezwa katika sekta nyingine kama ardhi, aya, utawala bora, maendeleo ya jamiili na sekta ya fedha ili kuboresha huduma na miundombini muhimu.
113. Mheshimiwa Spika, kwa maelezo haya, ni dhahiri kwamba Serikali ya Awamu ya Sita imeingia mikataba ya mikopo ya fedha kwa ajili ya kutekeleza miradi mbalimbali ya maendeleo kwa kiasi kikubwa ukiachilia mbali ile sehemu ya deni iliyongezeka kwa sababu za msukosuko wa uchumi duniani.
114. Mheshimiwa Spika, pamoja na hayo, kampuni kubwa za kimataifa za Moody's Analytics na Fitch Ratings ziliifanya nchi yetu tathmini ya uwezo wa nchi kukopa na kulipa madeni. Matokeo ya tathmini ya awamu ya kwanza ya mwaka 2023 ya libainishwa kuwa Tanzania inakopesheka na ina uwezo wa kulipa madeni. Kampuni ya Moody's ilifanya mapitio ya pili ya mwenendo wa uchumi wa Tanzania Machi 2024. Kufuatia mapitio hayo, Tanzania imepandishwa Daraja la uwezo wa nchi kukopesheka kutoka B2 ikiwa na mtazamo chanya (Positive Outlook) hadi B1 ikiwa na mtazamo thabiti (Stable Outlook). Daraja hili ni la juu kabisa katika ukanda wa Afrika Mashariki na inatokana na jitihada za Serikali ya Chama cha Mapinduzi chini ya uongozi thabiti wa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, katika kuboresha mazingira ya usanyaji biashara na uwekezaji pamoja na ukuuji wa uchumi. Faida za kupandishwa daraja kwa Tanzania ni pamoja na: kuvutia uwekezaji wa moja kwa moja kutoka nje; na kuongeza upatikanaji wa fedha kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya Serikali na sekta binafsi katika masoko ya fedha ya kimataifa. Aidha, Kampuni ya Fitch imeanza kufanya mapitio kama haya mwezi Mei 2024.
- IV. TATHMINI YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA SERIKALI KWA MWAKA 2023/24**
- Mwenendo wa Mapato**
115. Mheshimiwa Spika, katika bajeti ya mwaka 2023/24, Serikali ilitarajia kukusanya jumla ya shilingi trilioni 44.39 kutoka katika vyanzo vya ndani na nje. Hadi Aprili 2024, jumla ya shilingi trilioni 35.25 zilipatikana kutoka vyanzo hivyo, sawa na asilimia 79.4 ya lengo la mwaka. Mchangauzo wa mapato yaliyopatikana ni kama ifuatavyo:
- (i) Mapato yaliyokusanya kupitia Mamlaka ya Mapato Tanzania yalikuwa ni shilingi trilioni 21.31, sawa na asilimia 79.7 ya lengo la mwaka;
 - (ii) Mapato yasiyo ya kodi yanayokusanya na Wizara, Wakala na Taasisi za Serikali yaliyofikia shilingi trilioni 1.91, sawa na asilimia 54.4 ya lengo la mwaka;
 - (iii) Mapato yanayokusanya na Mamlaka za Serikali za Mitaa yaliyofikia shilingi bilioni 931.0, sawa na asilimia 81.4 ya lengo la mwaka;
 - (iv) Misaada na mikopo nafuu kutoka kwa Washirika wa Maendeleo yaliyofikia shilingi trilioni 4.93, sawa na asilimia 90.1 ya lengo la mwaka;
 - (v) Mikopo ya kibiashara kutoka vyanzo vya ndani ilikuwa shilingi trilioni 4.61, sawa na asilimia 84.8 ya lengo la mwaka; na
 - (vi) Mikopo ya kibiashara kutoka vyanzo vya nje ilikuwa shilingi trilioni 1.56, sawa na asilimia 74.5 ya lengo la mwaka.
- Mwenendo wa Matumizi**
116. Mheshimiwa Spika, makadirio ya matumizi yaliyoidhinishwa na Bunge lako Tukufu kwa mwaka 2023/24 ni shilingi trilioni 44.39, ambapo shilingi trilioni 30.31 ni matumizi ya kawaida na shilingi trilioni 14.08 ni matumizi ya maendeleo. Katika kipindi cha Julai 2023 hadi Aprili 2024, jumla ya shilingi trilioni 35.63 zimetolewa, sawa na asilimia 80.3 ya lengo la mwaka. Katu ya kiasi hicho, shilingi trilioni 23.29, sawa na asilimia 76.8 ya lengo la mwaka ziliikuwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Aidha, jumla ya shilingi trilioni 12.34, sawa na asilimia 87.7 ya lengo la mwaka zimetolewa kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo.
117. Mheshimiwa Spika, baadhi ya maeneo yaliyopelekewa fedha katika kipindi cha marejeo ni pamoja na: ulipaji wa deni la Serikali shilingi trilioni 8.84; ulipaji wa mishahara ya watumishi shilingi trilioni 8.28; ujenzi wa barabara, madaraja, na viwanja vya ndege shilingi trilioni 1.27; ujenzi na ukarabati wa miundombini ya reli ikiwemo mradi wa ujenzi wa reli ya kisasa (SGR) shilingi trilioni 1.71; utekelezaji wa mradi wa Kufua Umeme katika Bwawa la Julius Nyerere (JNHP) MW 2,115 na mradi wa kusambaza umeme vijiji kupitia Wakala wa Nishati Vijiji (REA) shilingi trilioni 1.02; ugharamaija wa mikopo ya wanafunzi wa elimu ya juu na vyuo vya kati shilingi bilioni 570.3; ugharamaija wa Programu ya Elimumsingi na Sekondari bila Ada shilingi bilioni 333.0; utekelezaji wa mradi wa Kuboresha Shirika la Ndege la Tanzania (ATCL) ikijumuisha ununzi wa ndege shilingi bilioni 244.8; na utekelezaji wa miradi ya maji mijini na vijiji shilingi bilioni 457.4.
118. Mheshimiwa Spika, utakumbuka kuwa nchi yetu ilikumbwa na janga la mvua za El-Nino ambazo ziliharibu kwa kiasi kikubwa miundombini ya barabara, madaraja na reli. Kufuatia hali hiyo, Serikali makini ya Awamu ya Sita ilifanya jitihada za makusudi kurejesha hali ya awali ya miundombini hiyo kwa kutoa jumla ya shilingi bilioni 136.2 kupitia TANROADS na TARURA. Nipende kuwashakishia watananzia kuwa Serikali itaendelea kutoa fedha kwa ajili ya kugharamia ukarabati wa miundombini iliyoharibwa. Aidha, naziekeza taasisi zote zinazohusika na ujenzi wa miundombini kuhakikisha zinafanya usanifu wa miradi kwa kuzingatia mabadiliko ya tabianchi.
- Ulipaji wa Malimbikizo ya Madeni**
119. Mheshimiwa Spika, hadi Aprili 2024, Serikali imelipa madeni yaliyohakikiwa ya jumla ya shilingi trilioni 1.19. Katu ya kiasi hicho, madeni yatokanayo na mashauri ya kimahakama na hati za makubaliano (deed of settlement) ni shilingi bilioni 535.8, wazabuni shilingi bilioni 268.0, makandarasi shilingi bilioni 263.3, watumishi shilingi bilioni 106.7 na watoa huduma shilingi bilioni 14.6. Ulipaji huu wa madeni umesaidia kuongeza ukwasi na hivyo kuchochaea shughuli za kiuchumi. Aidha, ili kuipunguzia Serikali gharama za malipo ya madeni, naziekeza taasisi zote za Serikali kuhakikisha zinawasilisha hati za madai Wizara ya Fedha kwa wakati na kufuata taratibu inapolazimu kuvunja mikataba.
- V. MIKAKATI YA KUONGEZA MAPATO KWA MWAKA 2024/25**
120. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita, chini ya uongozi wa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, itaendelea na jitihada za kuongeza mapato ya ndani ikiwi na pamoja na kuanza utekelezaji wa Mkakati wa Muda wa Katu wa Kuongeza Mapato (2024/25 - 2026/27) kwa lengo la kupunguza utegemezi wa kibajeti na kuzidi kuliletea maendeleo Taifa letu. Mkakati huo umejikita katika kuongeza wigo wa kodi, kuendelea kuimashwa mifumo ya usimamizi na ukusanyaji wa mapato pamoja na kuhamasisha umma juu ya umuhimu wa kulipa kodi kwa hiari.
121. Mheshimiwa Spika, katika kuongeza wigo wa mapato, Serikali itaendelea kuboresha vyanzo vya mapato kwa kuhakikisha vinaakisi misingi ya ukusanyaji mapato. Aidha, utoaji elimu kwa umma kuhusu ulipaji kodi utakuwa endelevu ili kuongeza uhiari na kuhakikisha kodi stahiki inakusanywa. Vilevile, kupitia fursa za uwekezaji zinazobuliwa, Serikali itaendelea kutambua walipakodi wapya ikiwemo kusajili kampuni za kimataifa zinazoenadesha biashara kidijitali hapa nchini kupitia mifumo wa usajili uliorahisishwa.
122. Mheshimiwa Spika, katika kurahisisha ulipaji kodi, ada na tozo mbalimbali na kuongeza uhiari wa ulipaji wa kodi, Serikali inaendelea kufanya maboresho ya mifumo

ya taasisi zeny sura ya utoaji wa huduma kwa pamoja ili kutoa ankara jumuishi ya malipo itakayorahisisha upatikanaji wa mapato kwa wakati na kupunguza muda wa utoaji wa huduma kwa wananchi. Aidha, Serikali imendelea kuwekeza kwenye matumizi ya TEHAMA ili kuhakikisha mifumo ya Serikali inabadiilishana taarifa kwa usahihii, kuondoa urudufu na kuimarisha ufuatiliaji na usimamizi wa fedha za umma. Niendelee kuzihimiza taasisi kuhakikisha malipo yote yanakusanywa kwa kutumia Kumbukumbu Namba ya Malipo ili kudhibiti upotetu wa mapato.

123. Mheshimiwa Spika, kumekuwa na tabia kwa baadhi ya wafanyabiashara kukwepa kulipa kodi kwa kutumia mbini mbalimbali. Jambo hili linamsikitisha sana Mheshimiwa Rais kama alivyozungumza katika Baraza la Eid mwetsi Aprili 2024, naomba ninukuu "Inasikitisha kuona kwamba baadhi ya wafanyabiashara wanatumia mbini mbalimbali kukimbia kulipa kodi, hawatoi risiti wanapouza au wakitoa risiti ni zeny upungufu, na wanunuzi wa bidhaa nao hawadai risiti wanapoununa bidhaa au huduma. Naomba mniruhusu nitumie julkwaa hili kusema kwamba ulipaji wa kodi ni jambo la halabi kidini. Mwenyezi Mungu ametuwekeea mifumo madhubuti wa kiuchumi unaoleza namna ya bait-ul-mal ay hazina ya Serikali zinavyopaswa kukusanya kodi ili ziwe na uwezo wa kuwashudumia wananchi wake". Mwisho wa kunukuu. Nitumie fursa hii kukemea vikali tabia hiyo na Serikali itachukua hatua kali za kisheria dhidi ya wale wote watakaobainika kujihusisha na vitendo vya ukwepaji kodi.
124. Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee, napenda kuwashukuru wananchi wanaendelea kulipa kodi kwa hiar. Hakika moyo huu wa kizalendo unawezesha Serikali kutekeleza majukumu yake ya kuleta maendeleo ya nchi yetu. Kwa Pamoja Tujenge Taifa Letu! Aidha, Serikali inakusudia kuanzisha Tuzo ya Uzalendo kuptitia Mfumo wa Usimamizi wa Risiti za Kielektroniki ili kuhamasisha tabia ya wananchi kudai risiti stahiki pindi wanapofanya ununuzi, na wafanyabiashara kutoa risiti kwa hiar pale wanapofanya mauzo. Tuzo hizo zitatolewa kwa mtindo wa bahati nasibu ambapo zawadi mbalimbali zitakuwa zinatolewa kwa kuchezesa droo ili kuwapata washindi walioita na waliodai risiti kwa kipindi husika. Vilevile, Serikali inaendelea kuhimiza juu ya umuhimu wa kuzingatia sheria za kodi pale taasisi za umma, mashirika, watu binafsi na makampuni yanapofanya ununuzi ama kuza bidhaa na huduma.
125. Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea juhudhi za kuboresha mazingira wezeshi ya ufanyakia biashara na uwekezaji kwa kurahisisha taratibu na kanuni za uanzishaji na uendeshaji. Aidha, kwa kutambua umuhimu wa biashara ya kimataifa na uwekezaji wa kigeni, Serikali itaendelea kuimarisha na kukuza uhusiano na mataifa mengine, taasisi za kimataifa na jumuiya za kikanda pamoja na kuimarisha utekelezaji wa sera ya diplomasia ya uchumi.
126. Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa ikitoa misamaha ya kodi kwa lengo la kuvutia uwekezaji nchini. Hata hivyo, kumekuwa na changamoto ya matumizi yasiyo sahihi ya misamaha hiyo. Hivyo, Serikali inaendelea kuhimiza matumizi sahihi ya misamaha inayotolewa katika uwekezaji na miradi mbalimbali nchini. Aidha, katika kuhakikisha uwazi na ufanisi wa misamaha inayotolewa, Serikali itaendelea kufanya mapitio ya misamaha na vivutio vya kodi vinavyotolewa kwa wawekezaji na kwenye utekelezaji wa miradi mbalimbali. Lengo likiwa ni kubaini faida na umuhimu wake kwa ukuaji wa uchumi wa Taifa, na pale itakopobainika kuwa misamaha hiyo imetumika kinyume na malengo yaliyokusudiwa itafutwa mara moja ili kunusuru upotetu wa mapato.
127. Mheshimiwa Spika, kama iliyobainishwa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuwa, baadhi ya taasisi na mashirika ya umma yamekuwa yakipata hasara mwaka hadi mwaka na kusababisha Serikali kutopata mapato stahiki na kuiongezea mzigo kwa kuendelea kupewa ruzuku. Hivyo, naziilekeza taasisi na mashirika ya umma kuweka mikakati ya kuiongeza ufanisi ili kusaidia kurejesha fedha za uwekezaji na kuiongeza mapato na hatimaye kupunguza mzigo kwa Serikali. Aidha, Serikali itaendelea kuimarisha mifumo ya usimamizi na tathmini ya utendaji wa taasisi na mashirika ya umma ili kuiongeza ufanisi.
128. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha malengo ya ukusanyaji mapato ya Serikali yanafikiwa, naziilekeza taasisi zilizopewa dhamana ya ukusanya mapato ya

Serikali kuhakikisha mapato yanakusanywa kuptitia mifumo rasmi na kodi stahiki inalipwa kwa mujibu wa sheria kama alivyositisita Mheshimiwa Rais, naomba kunukuu "Ahadi yangu kwa watananza ni kuendelea kusimamia haki kwenye ukusanyaji wa kodi, kuboresha mifumo na kuleta wepesi katika ulipaji na ukusanyaji wa kodi na kuhakikisha kuwa kodi inayokusanywa inatumika ipasavyo kwa manufaa ya wananchi". Mwisho wa kunukuu. Hivyo, naomba Waheshimiwa Wabunge na watananza wote kwa ujumla tumuunge mkono Mheshimiwa Rais katika kulipa kodi bila shuruti kwa maendeleo ya Taifa letu.

129. Mheshimiwa Spika, kufuatia mvua za El-Nino zilizonesha nchini kuanzia Septemba, 2023 pamoja na kimbunga Hidaya, barabara mbalimbali za kitaifa katika mikoa 26 zimeathirika. Barabara 68 zilikuwa zimejifunga, barabara 106 zilikuwa zinapitika kwa shida na barabara 168 ziliathirika lakini zinaendelea kuptika kwa shida baada ya kufanya matengenezo ya dharura. Maeneo yaliyothirika katika barabara hizo yanakadirwa kufikia kilometa 520. Aidha, madaraja na makalavati yapatayo 189 yalikuwa yamekatika na mengine kuharibika vibaya. Tathmini iliyofanyika inaonesha garama za kurejesha miundombinu hiyo ni shilingi trilioni 1.07. Kati ya fedha hizo, shilingi bilioni 728.0 ni kwa ajili ya kufanya matengenezo ya kurejesha miundombinu ya barabara ili zirudi katika hali yake ya awali na shilingi bilioni 158.0 ni kwa ajili ya matengenezo ya dharura ili barabara hizo ziweze kuptika. Aidha, shilingi bilioni 184.14 ni kwa ajili kurejesha miundombini iliyothirika na kimbunga Hidaya. Mahitaji hayo ya kurejesha miundombini iliyoharibika katika hali yake ya kawaida hayakuwepo kwenye bajeti ya mwaka 2023/24 yaliyoidhinishwa na Bunge lako Tukufu na upo uwezekano majanga kama haya kuendelea kujitekoza miaka ijayo.
130. Mheshimiwa Spika, napendekeza kurekebisha Sheria ya Mfuko wa Dharura (Contingency Fund) ili uwe na sifa za mfuko maalum kwa ajili ya kugharamia matengenezo ya dharura ya miundombinu ya barabara inayoharibika tukianza na mwaka huu wa fedha ambapo miundombinu ya barabara imeharibika kutoptaka na athari za mabadiili ya tabianchi. Napendekeza vyando vya mfuko huu iwe tozo ya miundombinu (infrastructure levy), mapato yatokanayo na tofauti ya kushuka kwa bei za mafuta (the windfall gain in fuel price decrease, asilimia moja ya matumizi ya Serikali kila mwezi na vyando vingine vitakavyopangwa na Waziri mwenye dhamana ya Fedha). Undani zaidi utaaleezwa kwenye majedwali ya hatua za kikodi.

VI. MABORESHO YA MFUMO WA KODI, ADA, TOZO NA HATUA NYINGINE ZA MAPATO

131. Mheshimiwa Spika, nchi inatekeleza miradi mikubwa ya kimkakati kwa mara moja kuliko nchi yeote ukanda wa Afrika kwa mfano, reli yetu ya kisasa SGR itakuwa reli ya tano duniani kwa urefu baada tu ya China km 40,493, Hispania km 3,917, Japani km 3,146, Ufaransa km 2,735 na Tanzania km 2,080, ikifluatiwa na Ujerumani km 1,631, Uturuki km 1,232 na Finland km 1,120. Na itakuwa reli ndefu kuliko reli zote duniani kwa nchi zinazoendelea. Aidha, Tanzania inatekeleza mradi mukubwa wa umwagiliaji na uzalishaji wa mbegu. Tunatekeleza pia mabadiili makubwa ya mitaala kwa kiwango kikubwa kufanya katika historia ya nchi yetu na mpango wa elimu bila ada na ruzuku kwenye elimu ngazi zote kwa idadi kubwa ya wanafunzi kuliko kipindi chocohote katika historia ya nchi yetu. Vilevile, tunatekeleza maandalizi ya Bima ya Afya kwa wote ambapo Bunge lako Tukufu lilipitisha Sheria ya Bima ya Afya kwa Wote Na. 13 ya Mwaka 2023 ambayo ni programu kubwa zaidi kwenye sekta ya afya katika historia ya nchi yetu. Kadhalika, tunatekeleza programu kubwa ya miradi ya kufua na kusambaza umeme nchini na tunajenga barabara mijini na kufungua barabara nyangi vijiji ni kuliko kipindi chocohote katika historia ya nchi yetu. Hayo ni baadhi tu!

132. Mheshimiwa Spika, hii inatuambia nini? haya ni mambo ya kujivunia kwa kila mtanzania. Tusijidharau wenye na kwamba sote tuna kazi ya kufanya kukamilisha haya yote. Hii inatupa jukumu la kila mmoja anayestahili kulipa kodi kutimiza wajibu huu kikamilifu. Hivyo, niendelee kutoa rai kwa watananza wote kwa kila mmoja wetu kuona umuhimu wa kulipa kodi kwa kuwa kodi yako ndio inayoenda kufanikisha hayo yote. Mheshimiwa Spika, Sheria za ukusanyaji wa kodi zilizotungwa na Bunge lako Tukufu na kusimamia na Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) zinamtaka kila mwananchi kulipa kodi stahiki. Zipo aina mbili za kodi. Aina ya kwanza ni ile ya moja kwa moja

(direct taxes) ambazo zinatozwa na sheria za kodi kutoka kwa mlipakodi na kumtaka yeye awasilishie ritani na kulipa kodi husika kwa wakati uliowekwa kisheria. Lakini pia zipo aina za kodi ambazo sio za moja kwa moja (indirect taxes) ambazo Serikali kuptitia TRA hukusanya kwa kutumia mawakala.

133. Mheshimiwa Spika Mathalani, kodi ya PAYE ni kodi kwa mtumishi sio kodi kwa mwajiri. Mwajiri kama ni Kampuni au Shirika linaowajibu wa kumlipa mtumishi mshahara wake na kisha kuzuia shehemu ya mshahara wake kwa mujibu wa Sheria ya Kodi ya Mapato SURA Na. 332 na kuiwasilisha ritani na malipo yaliyokatwa kama kodi kwa mtumishi kila ifikapo tarehe 7 ya mwezi unaofuata. Kadhalika, Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT) ni kodi inayotozwa kwa mujibu wa Sheria ya Ongezeko la Thamani SURA Na. 148 kwa wananchi wa kawaida kila wanaponunua bidhaa ama kununua huduma. Kodi hii hukusanya na wauzaji amba sheria inawapa wajibu wa kuikusanya na kuiwasilisha TRA kila ifikapo tarehe 20 ya mwezi unaofuata.
134. Mheshimiwa Spika, Serikali imebaini kuwepo kwa wimbi la wafanyabiashara na Taasisi amba wana wajibu wa uwakala wa ukusanyaji wa kodi amba sio waaminifu katika kutimiza wajibu wao uliowekwa kisheria. Mawakala hao wamekuwa wakikusanya kodi hizo na kutoziliswasilisha inavyotakiwa kwa mujibu wa sheria za kodi. Ni vyema ikafahamika kuwa kodi hii sio kodi ya mfanyakibashara au wakala yeote, na pia si yeye anayelipa ila ye ye anatumika kama mksusanyaji wa kodi ya Serikali na anatakiwa kuiwasilisha Serikali ndani ya muda unaotakiwa kwa mujibu wa sheria, taratibu na kanuni za kodi. Ifahamike kuwa, wafanyabiashara hawa wenye wajibu wa uwakala wanaamua kwa makusudi kwenda kinyume na utaratibu wa kisheria, na kwa kufanya hivyo, wanazitumia kodi za walipakodi hawa wa kawaida kwa matumizi binafsi ya biashara zao na hatimae kuonekana kuwa ndio matajiri kumbe wanatumia fedha za watananza wenzao. Mawakala wanaofanya vitendo hivi wanaihujumu Serikali na jithida za Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania katika kuiletea maendeleo nchi yetu.
135. Mheshimiwa Spika, ninatoa rai kwa mawakala hao iwe ni waajiri binafsi au Taasisi za Serikali wakiwemo wale waliosajiliwa kwenye Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT), Kodi ya Zuio (Withholding Tax) na Ushuru wa bidhaa (Excise Duty) kuacha mara moja tabia hiyo ya kuzuia kodi zilizokusanywa kwa wengine na kuzitumia wao badala ya kuziliswasilisha TRA kwa mujibu wa sheria. Pia, naelekeza Mamlaka ya Mapato Tanzania kuchukua hatua kali za kisheria kwa mawakala amba hawatawasilisha ritani na malipo ya kodi hizi ndani ya wakati ikibidi kuwapeleka mahakamani. Hatua hizi zitasaidia kukomboa kodi ya Serikali kwa wakati na kuhamasisha ulipaji kodi kwa hiarili kuiletea maendeleo nchi yetu.
136. Mheshimiwa Spika, ninatoa rai kwa mawakala hao iwe ni waajiri binafsi au Taasisi za Serikali wakiwemo wale waliosajiliwa kwenye Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT), Kodi ya Zuio (Withholding Tax) na Ushuru wa bidhaa (Excise Duty) kuacha mara moja tabia hiyo ya kuzuia kodi zilizokusanywa kwa wengine na kuzitumia wao badala ya kuziliswasilisha TRA kwa mujibu wa sheria. Pia, naelekeza Mamlaka ya Mapato Tanzania kuchukua hatua kali za kisheria kwa mawakala amba hawatawasilisha ritani na malipo ya kodi hizi ndani ya wakati ikibidi kuwapeleka mahakamani. Hatua hizi zitasaidia kukomboa kodi ya Serikali kwa wakati na kuhamasisha ulipaji kodi kwa hiarili kuiletea maendeleo nchi yetu.
137. Mheshimiwa Spika, napendekeza kila halmashauri zeny idadi kubwa ya mifugo kuratibu ushirika wa mifugo na kuanzisha mfuko wa kuendeleza huduma za ugani za mifugo na miundombinu ya mifugo kama majosho kwa kutumia mifuko hiyo na magari ya Serikali ya kuchimba mabwawa na visima yalioko mikoani mwetu. Vyama vya wafugaji na wafugaji wakubaliane kuhusu utaratibu wa uendeshaji wa mifuko hiyo kama inayofanyika kwenye vyama vya ushirika kwenye mazao ya kilimo mfano korosho, tumbaku pamba na kadhalika.
138. Mheshimiwa Spika, sasa njielekeze kwenye mapendekezo ya maboresho ya mfumo wa kodi, ada na tozo mbalimbali kwa mwaka 2024/25. Maboresho hayo yanatarajiwa kujibu

maswali na kukidhi kiu ya jamii ya Watanzania katika kuchachua uwerekaji kwenye shughuli mbalimbali za uzalishaji mali ndani ya nchi na kuweka mkazo katika sekta za kimkakati kama vile viwanda, kilimo, madini, utalii, ufugaji na uvuvi, miundombinu ya umeme, uchukuzi na usafirishaji na sekta za kijamii za elimu na afya. Maboresho haya yanalenga pia kukuza uchumi jumla, kukuza ajira na hatimaye kupunguza ukali wa maisha ya wananchi ("Macro economic objectives for inclusive economic growth"). Aidha, Hatua hizo zinalenga pia kuimarisha usimamizi, ukusanyaji wa mapato ya Serikali ("Domestic Revenue Mobilization and Improvements in Tax Administration"). Marekebisho yanayopendekezwa yanahu Sheria zifuatazo:

1. Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, SURA 148;
2. Sheria ya Kodi ya Mapato, SURA 332;
3. Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, SURA 147;
4. Sheria ya Usimamizi wa Kodi, SURA 438;
5. Sheria ya Kuendeleza Ufundu Stadi, SURA 82;
6. Sheria ya Serikali za Mitaa ya Utozaji wa Kodi ya Majengo, SURA 289;
7. Sheria ya Benki Kuu ya Tanzania, SURA 197;
8. Sheria ya Benki na Taasisi za Fedha, SURA 342;
9. Sheria ya Huduma Ndogo za Fedha, SURA 407;
10. Sheria ya Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma, Mwaka 2018;
11. Sheria ya Ushuru wa Barabara na Mafuta, SURA 220;
12. Sheria ya Mtoto, SURA 13;
13. Sheria ya Bandari, Mwaka 2004;
14. Sheria ya Sukari, Namba 6;
15. Sheria ya Korosho, Namba 18;
16. Sheria ya Madini, SURA 123;
17. Sheria ya Michezo ya Kubahatisha, SURA 41;
18. Sheria ya Reli, Mwaka 2017;
19. Sheria ya Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania, SURA 157;
20. Sheria ya Magari (Ada ya Usajili na Uhamishaji), SURA 124;
21. Sheria ya Usimamizi wa Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya mwaka 2004;
22. Sheria ya Kudhibiti Uingizwaji wa Bidhaa Nchini, SURA 276;
23. Sheria ya Usafirishaji Bidhaa Nje ya Nchi, SURA 196;
24. Maboresho ya Ada na Tozo mbalimbali za Taasisi za Serikali pamoja na Utekelezaji wa Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Kufanya Biashara (Blueprint); na
25. Marekebisho madogo madogo katika baadhi ya Sheria za Kodi na Sheria nyingine mbalimbali.

1. Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, SURA 148
139. Mheshimiwa Spika, napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, Sura 148 kama ifuatavyo:

- i. Kufanya marekebisho kwenye Kipengele cha 18 cha Sehemu ya Kwanza ya Jedwali la Msamaha ili kujumuisha magari pamoja na vifaa vinavyotumiwa na Jeshi la Wananchi (military and armed forces). Lengo la hatua hii ni kuweshe Jeshi la Wananchi kutekeleza majukumu yake ya ulinzi na usalama wa nchi. Aidha, msamaha utatolewa baada ya kupata uthibitisho wa Waziri mwenye dhamana ya masuala ya Ulinzi ili kuhakikisha msamaha husika unatumika kwa manufaa ya Jeshi la Wananchi na si vinginevo;
- ii. Kujumuisha wazalishaji na waunganishaji wa ndege nchini kwenye wigo wa msamaha wa Kodi ya Ongezeko la Thamani unaotolewa kwenye matengenezo kinga ya ndege (aircraft maintenance), uuzaaji na ukodishaji wa ndege, injini za ndege na vifaa vyake vinavyouzwa nchini. Lengo la hatua hii ni kufanya wazalishaji na waunganishaji wa ndege nchini kuwa shindani sokoni, kuvutia uwekezaji nchini, kuchochea ukujai wa tasnia ya Anga pamoja na kuunga mkono juhudhi za kuhamasisha Sekta ya Utalii. Hatua hii inatarajiwu kupunguza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 7.1;
- iii. Kusamehe Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye madawa ya kutibua na kusafisha maji, dira za maji na huduma ya uondoshaji wa maji taka (sewage). Msamaha utatolewa kwa Mamlaki za Maji baada ya kupata ridhaa ya Waziri mwenye dhamana ya masuala ya Maji. Lengo la hatua hii ni kufanikisha utoaji wa huduma ya maji safi na salama nchini;
- iv. Kusamehe Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye uingizwaji

wa vifaa vya kiteknolojia kwa ajili ya kuwasaidia waamuzi (Video Assistant Referee equipment and accessories). Lengo la hatua hii ni kuhakikisha nchi inapata vifaa muhimu vya michezo kwa kuzingatia kuwa, Tanzania ni moja ya nchi mwenyeji zitakazohusika katika maandalizi ya michuano ya fainali ya kuwania kombe la mataifa ya Afrika (AFCON) mwaka 2027 na hivyo kunufaika na ongezeko la akiba ya fedha za kigeni, kukuza taswira ya nchi kimataifa na uwepo wa fursa kwa makampuni ya ndani kutangaza biashara zao. Aidha, msamaha utatolewa baada ya vifaa hivyo kupata idhini ya Waziri mwenye dhamana ya masuala ya michezo ili kuhakikisha kuwa msamaha huo unatumika kama iliyokusudiwa na si vinginevo;

- v. Kuweka takwa la marejesho ya Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT Refunds) kulipwa ndani ya siku 30 kutoka tarehe ya kuwasilishwa kwa maombi ya marejesho hayo. Hatua hii inalenga kuchochea ulipaji Kodi wa hiari na kuongeza uwajibikaji kwa Mamlaka ya Mapato Tanzania;
- vi. Kujumuisha trekta lenye ekseli moja (single axle tractors/ power tiller) linalotambulika kwa HS Code 8701.10.00 kwenye wigo wa zana na vifaa vya kilimo vinavyopata msamaha wa Kodi ya Ongezeko la Thamani. Marekebisho haya yanalenga kuakisi mawanda ya bidhaa zilizosamehewa pamoja na kuoanishi H.S Codes zilizomo kwenye kitabu cha Viwango vya Pamoja vya Ushuru cha Jumuiya ya Afrika Mashariki (East African Community Common External Tariff) cha mwaka 2017 na zile zilizomo kwenye kitabu cha mwaka 2022;
- vii. Kufanya marekebisho kwenye Sehemu ya Kwanza ya Jedwali la Misamaha ya Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa kuondoa baadhi ya vifaa vyenye matumizi mbadala kwenye wigo wa vifaa vya kilimo vinavyopata msamaha wa Kodi. Vifaa hivyo vinatambulika kwa HS Code 8201.10.00 (chepe); 8201.30.00 (sururu). Lengo la hatua hii ni kuendana na azma ya Serikali ya kupunguza misamaha isio na tija kwa lengo la kulinda mapato ya Serikali na kupunguza matumizi yanayohusiana na utoaji wa misamaha ya kodi (tax expenditure). Aidha, tathmini iliyofanywa imebaini kuwa, msamaha husika haujafikia malengo kutoptana na vifaa hivyo kuwa na matumizi mbadala. Hatua hii inatarajiwu kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 4,250;
- viii. Kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa kiwango cha asilimia 0 kwenye madini ya dhahabu yatakayouzwa kwa Benki Kuu ya Tanzania. Lengo la hatua hii ni kuhamasisha uuzaaji wa dhahabu kwa Benki Kuu ya Tanzania, na hivyo kuongeza akiba ya nchi ya fedha za kigeni na kupunguza tatioz la uhaba wa dola za Marekani. Aidha, hatua hii inalenga pia kuchochea ukujai wa viwanda vya kusafisha madini (refineries) nchini kwa kuwa Benki Kuu ya Tanzania hununua dhahabu baada ya kusafisha na viwanda hivyo pekee;
- ix. Kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa kiwango cha asilimia 0 kwenye madini ya dhahabu yatakayouzwa kwa Viwanda vya Kusafisha Dhahabu Nchini (refineries). Lengo la hatua hii ni kuchochea ukujai wa viwanda hivyo nchini kwa kuhakikisha kuwa vinapata malighafi za kutosha (feed stock). Aidha, pendekoz hili pia linalenga kutimiza azma ya Serikali ya kuhakikisha kuwa madini ghafi ya dhahabu yanafishwa nchini na kuongezewa thamani kabla ya kusafisha kwenda nje ya nchi;
- x. Kufuta Msamaha wa Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye madini ya thamani, madini ya vito na madini mengine ya thamani yanayouzwa kwenye vituo vya kusafisha dhahabu (refineries) vilivypo nchini. Lengo la hatua hii ni kuongeza mchangwa wa Sekta ya Madini katika ukujai wa Pato la Taifa. Hatua hii inatarajiwu kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 18,150;
- xi. Kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa kiwango cha asilimia 0 kwenye mbolea inayozalishwa ndani ya nchi kwa kipindi cha mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kuleta unafuu kwa wakulima na walaji hasa katika kipindi hiki cha m dororo wa uchumi duniani;
- xii. Kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa kiwango cha asilimia 0 kwenye bidhaa za nguo zinazotengeneza kwa kutumia pamba inayolimwa nchini kwa kipindi cha mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kuleta unafuu kwa wakulima wa pamba na viwanda vinavyotengeneza nguo

nchini hasa katika kipindi hiki cha m dororo wa uchumi;

- xiii. Kusamehe Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye mafuta ya kula yanayozalishwa ndani ya nchi kwa kutumia mbevu zinazozalishwa nchini kwa muda wa mwaka mmoja. Hapo awali, msamaha huu ultolewa kwa kipindi cha mwaka mmoja (1) kuititia Sheria ya Fedha ya mwaka 2023 na ukomo wake ni tarehe 30 June 2024. Lengo la hatua hii ni kuendeleza unafuu wa bei ya mafuta ya kula iliyopanda kutoptana na m dororo wa uchumi pamoja na vita ya Urusi na Ukraine viliviyosababisha uhaba wa mafuta hayo; na
- xiv. Kutoza Kodi ya Ongezeko la Thamani kwenye huduma ya data zinazotolewa mtandaoni (online data service). Mababiliko haya yanaenda sambamba na kuweka tafsiri ya maneno online data services na kujumuisha huduma hiyo kwenye wigo wa utozaji wa huduma za kidjitali. Lengo la hatua hii ni kuongeza wigo wa kodi na kuendana na mababiliko ya kiteknolojia. Hatua hii inatarajiwu kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 16,397. Hatua zote za Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa ujumla wake zinatarajiwu kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 22,393.
2. **Sheria ya Kodi ya Mapato, SURA 332**
140. Mheshimiwa Spika, napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332 kama ifuatavyo:

 - i. Kujumuisha Taasisi zinazofanya shughuli za uboreshaji wa huduma za afya (advancement of health) na utunzaji wa mazingira kwenye wigo wa Taasisi zinazotoa huduma za hisani (Charitable Organisations) ili ziweze kupata nafuu ya ukokotoaji wa Kodi ya Mapato kulingana na matakwa ya Sheria. Lengo la hatua hii ni kuchochea huduma za hisani kwenye eneo la afya na utunzaji wa mazingira hususan katika kipindi hichi ambacho dunia inakabiliiana na athari za mababiliko ya Tabianchi;
 - ii. Kufanya marekebisho ya kifungu cha 4(8) cha Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura. Na. 332, ili kuondoa takwa la kulipa kodi ya mapato mbadala (Alternative Minimum Tax) kwa makampuni yanayochakata mazao ya Chai, ambayo yanatengeneza hasara kwa kipindi cha miaka mitatu (3). Lengo la hatua hii ni kuleta unafuu kwenye Sekta ya Chai ambayo kwa sasa inakabiliiana na changamoto mbalimbali ikiwemo upatikanaji wa hasara unaosababishwa na bei ya zao hilo kushuka katika soko la dunia;
 - iii. Kufanya marekebisho kwenye Kifungu cha 11 cha Sheria ya Kodi ya Mapato, SURA 332 kwa kuweka takwa la risiti za kielektroniki kutumika katika kuthibitisha manunuza yaliyofanywa kwenye mwaka husika wa mapato ambayo yamechangia katika uzalishaji wa mapato. Hatua hii haitahusisha muuza bidhaa au mtuo huduma ambaye ni raia wa kigeni na hayupo Tanzania au mtu yeyote ambaye hayupo katika wigo wa kutoa risiti za kielektroniki. Lengo la hatua hii ni kuhimiza utoaji risiti za kielektroniki na kulinda mapato ya Serikali;
 - iv. Kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332 kwa kuruhusu michango ya asilimia 15 inayolipwa na Taasisi za Serikali kwenda Mfuko Mkuu wa Serikali kuwa miongoni mwa sehemu ya ghamrama za Taasisi kwenye ukokotoaji wa kodi ya mapato (deductible expenditure). Lengo la hatua hii ni kupunguza changamoto zilizopo katika ukokotoaji wa kodi hiyo kwa kuwa fedha hizo huizingwa Mfuko Mkuu wa Serikali. Hatua hii inatarajiwu kupunguza mapato ya Serikali kwa kiasi cha Shilingi milioni 1,000;
 - v. Kufanya maboresho kwenye Jedwali la Kwanza la Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332, kwa kurekebisha viwango elekezi vya kodi vinavyotumiwa kwa wasafirishaji wa abiria ambaa mauzo ghafi yao hayazidi kiasi cha shilingi milioni mia moja na ambaa hawajibiki kuandaa hesabu kisheria. Maboresho haya yanalenga kutoa unafuu wa kodi kwa wafanyabishara wa Kundi/ Daraja A na kuendana na halii halisi ya utekelezaji wa shughuli hizo hususan za usafirishaji kuititia daladala. Hatua hii inatarajiwu kupunguza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 2,265;
 - vi. Kuweka takwa kwa raia wa kigeni (non-resident) kuskusanya kodi ya zuio kwa kiwango cha asilimia 5 kwenye malipo yanayofanywa kwenda kwa mtengeneza

- maudhui mkaazi (resident digital content creator). Lengo la hatua hii ni kuongeza wigo wa kodi na kuzingatia kanuni za usawa za utozaji wa kodi. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 675;
- vii. Kutoza Kodi ya Zuio kwa kiwango cha asilimia mbili kwenye malipo yanayotokana na ununuzi wa madini ya viwandani (industrial minerals). Aidha, utozaji huu hautahusishi chumvi, madini ya metaliki au madini mengine ya thamani kama ya liliyotafisirisha kwenye Sheria ya Madini, SURA 123 yatakayouzwa na mmiliki wa Leseni ya Uchimbaji Mdogo wa Madini (Primary Mining Licence) au mchimbaji mdogo wa madini (Artisanal Miner). Lengo la hatua hii ni kuongeza wigo wa kodi na kuzingatia kanuni za usawa za utozaji kodi;
- viii. Kutoza Kodi ya Zuio kwa kiwango cha asilimia 3 kwenye mapato yatokanayo na uhamishaji au ubadilishanaji wa mali za kidijitali (digital assets). Mabadiliko haya yanaenda sambamba na kuweka tafsiri ya maneno "mali za kidijitali". Aidha, Mmiliki wa jukwaa au mtu yejote atakayefanikisha zoezi la uhamishaji au ubadilishanaji, atawajibika kuwa wakala wa kukusanya kodi hiyo na kuiwasilisha kwa Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania. Raia wa kigeni anayemiliki jukwaa linalotumika kufanikisha uhamishaji au ubadilishanaji wa mali za kidijitali, atapaswa kujisaliji chini ya mfumo ulipo wa simplified tax regime. Lengo la hatua hii ni kuongeza wigo wa kodi na kuzingatia kanuni za usawa za utozaji wa kodi. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 465;
- ix. Kutoza Kodi ya Zuio kwa kiwango cha asilimia 5 kwenye malipo ya biashara ya kuitengeneza maudhui ya kidijitali (digital content creators) yanayofanywa na wakaazi (resident business). Lengo la hatua hii ni kuongeza wigo wa kodi na kuzingatia kanuni za usawa za utozaji wa kodi. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 968;
- x. Kutoza Kodi ya Mapato kwa kiwango cha asilimia 2 kwenye malipo yatakayofanywa na WAFANYABIASHARA WA KATI kutokana na ununuzi wa bidhaa za kilimo, ufugaji, uvuvi na misitu. Kodi inayopendekezwa itakuwa ni kodi ya mwisho na mpokeaji wa mapato hatawajibika kukatwa tena kodi kwa mapato ambayo yameshakatwa kodi hiyo;
- xi. Kufanya marekebisho kwenye Kifungu cha 56(5)(a) cha Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332 ili kubainisha kuwa, mabadiliko ya umiliki wa Kampuni iliyopo nchini (resident entity) uliosabashwa na ugawaji wa hisa mpya hautatozwa Kodi ya Mapato kwa mujibwa kifungu cha 56. Lengo la hatua hii ni kutoza ufafanuza wa kifungu hicho na kuondoa changamoto zilizopo katika utekelezaji na usimamizi wa kifungu hicho baada ya kufanyiwa marekebisho kupitia Sheria ya Fedha ya 2023;
- xii. Kufanya marekebisho ya Kifungu cha 19 (2) cha Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332 ili kuongeza wigo wa faida itakayotozwa kodi kuanzia mwaka wa nne kwa mfanyakishara anayepata hasara mfululizo kutoka asilimia 30 hadi asilimia 40. Lengo la hatua hii ni kuiwezesha Serikali kukusanya kodi mapema zaidi bila kuathiri hasara za nyuma za biashara zitakazobakia ambazo mfanyakishara ataruhusiwa kuzidai kwenye miaka ya mapato itakayofuatia;
- xiii. Kutoza msamaha wa Kodi ya Zuio kwenye malipo ya riba yanayofanywa na Taasisi za Kifedha za ndani ya nchi (Resident Financial Institutions) kwenda Taasisi za Kifedha au Mifuko ya Kifedha ya nje ya nchi (Non Resident Financial Institutions or Funds) zenye mikataba na Serikali ya kutoza mikopo ya riba nafuu kwa Taasisi za Kifedha za ndani ya nchi. Aidha, msamaha utatolewa pale ambapo mkataba uliosainiwa umekidhi matakwa ya Sheria za nchi na una kipengele kinachobainisha msamaha wa kodi hiyo. Lengo la hatua hii ni kuchocheara ukuaji wa uchumi kwa kuhakikisha upatikanaji wa mikopo yenye riba nafuu kwa wananchi pamoja na kuwezesha benki za ndani ya nchi kupata mikopo kwa gharama nafuu kutoka Benki za nje ya nchi; na
- xiv. Kuweka utaratibu kupitia Kanuni wa utambuzi na ufutaji wa mikopo chechefu kwa taasisi za Kibenki nchini. Lengo la hatua hii ni kutatua changamoto zinazojitekeza katika utambuzi na ufutaji wa mikopo chechefu hususani wakati wa ukokotoaji wa kiasi cha Kodi ya Mapato kinachopaswa kulipwa na Benki husika;
- v. Kutoza Kodi ya Zuio kwa kiwango cha asilimia 10 ya bei kwenye bidhaa zisizo za petroli, na asilimia 20 ya bei kwenye bidhaa za bia na tumbaku ikiwa na lengo la kuakisi mabadiliko ya thamani ya mapato ya Serikali kulingana na mfumuko wa bei. Maboresho hayo hayakujumuisha utozaji Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha asilimia ya thamani ya bidhaa (advalorem rates) kwa kuwa thamani ya bidhaa inazingatia mfumuko wa bei. Vilevile, Serikali ilianzisha utaratibu wa kurekebisha viwango vya Ushuru wa Bidhaa kila baada ya miaka mitatu (3) kuanzia mwaka wa fedha 2023/24 ili kuiwezesha nchi kuwa na sera za kodi zinazotabirika na kuweka mazingira bora ya uwekezaji nchini. Aidha, napendekeza pia kufanya marekebisho kwa bidhaa nyingine kama ifuatavyo: -
- vi. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kutoka shilingi 63.80 kwa lita hadi shilingi 56 kwa lita ya maji ya kunywa yaliyosindikwa kwenye chupa yanayozalishwa nchini. Maji hayo yanatambulika kwa HS Code 2201.10.00 na 2201.90.00. Lengo la hatua hii ni kuchocheara ukuaji wa viwanda vidogo vinavyozalisha maji nchini, kupunguza gharama kwa walaji na kuchocheara matumizi ya maji safi na salama. Hatua hii inatarajia kupunguza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 474;
- vii. Kutoza Ushuru wa bidhaa kwa kiwango cha shilingi 7,000 kwa kila lita ya Un-denatured Ethyl Alcohol yenye kilevi cha asilimia 80 au zaidi inayotoka nje ya nchi, na shilingi 5,000 kwa kila lita ya Un-denatured Ethyl Alcohol yenye kilevi cha asilimia 80 au zaidi inayozalishwa ndani ya nchi. Bidhaa hiyo inatambulika kwa HS Code 2207.10.00. Utozaji huo hautahusisha Un-denatured Ethyl Alcohol inayotumika kwa matumizi mengine yasiyohusu uzalishaji wa vilevi baada ya kupata ridhaa ya Waziri mwenye dhamaana ya masuala husika. Aidha, viwango tofauti vinayopendekezwa kwa lengo la kulinda viwanda vya ndani. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 154,550;
- viii. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha asilimia 10 kwenye thamani ya dau la kamari (value of the stake on betting) kwenye Michezo ya Kubahatisha na Bahati Nasibu ya Taifa. Mapato yatakayokusanywa kutoka chanzo hiki ni kwa ajili ya kuharamia bima ya afya kwa watu wasio na uwezo na makundi maalum hususan wanawake wajawazito na watoto wa umri chini ya miaka mitano. Hatua hii inatarajia kupeleka kiasi cha shilingi milioni 29,522 katika Mfuko huo;
- ix. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha asilimia 10 kwenye ada ya matangazo ya biashara za Michezo ya Kubahatisha na Bahati Nasibu ya Taifa yanayotangazwa kupitia vituo vya televisheni, radio, na tasnia ya uchapishaji. Lengo la hatua hii ni kuongeza wigo wa kodi. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 9,150;
- x. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 300 kwa kilo ya tomato sauce na tomato ketchup (HS Code 2103.20.00), pamoja na chilli sauce na chilli ketchup (HS Code 2103.90.00) zile zinazotoka nje ya nchi. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya sukari na chumvi iliyopo katika bidhaa hizo. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 634;
- xi. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xii. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xiii. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xiv. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xv. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xvi. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xvii. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xviii. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xix. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xx. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxi. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxii. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxiii. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxiv. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxv. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxvi. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxvii. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxviii. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxix. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxx. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxxi. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxxii. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxxiii. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxxiv. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxxv. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxxvi. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxxvii. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxxviii. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xxxix. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.
- xl. Kutoza Ushuru wa Bidhaa kwa kiwango cha Shilingi 500 kwa kilo moja ya rangi za mafuta (solvent based paints and vanishes) zinazotoka nje ya nchi. Rangi hizo zinatambulika kwa heading 32.08. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali na kupata fedha za fidia ya athari hasi zinazotokana na matumizi ya bidhaa hizo.</

- maneno 'return' or 'profit' katika vifungu hivyo. Lengo la hatua hii ni kuwezesha benki na taasisi za fedha zisizo toza riba kutumia fursa zinazotolewa kama ilivyo kwa benki na taasisi zinazota huduma za kibenki kwa kufuatia mfumo wa kawaada wa kibenki.
7. Sheria ya Benki na Taasisi za Fedha, SURA 342
145. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye kifungu cha 24(g)(iv) cha Sheria ya Benki na Taasisi za Fedha, Sura 342 kwa kuongeza maneno 'return' or 'profit'. Lengo la hatua hii ni kuruhusu benki zisizo toza riba kufanya biashara kwa kutumia akaunti zao au akaunti za wateja kwenye hati zinazotumika kuzalisha.
8. Sheria ya Huduma Ndogo za Fedha, SURA 407
146. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye kifungu cha 4(3) cha Sheria ya Benki Kuu ya Tanzania, Sura 407 kwa kuongeza maneno 'return' or 'profit' ili kuwezesha taasisi au makampuni yanayojihusisha na utaoji wa huduma ndogo za fedha kuweza kutoa huduma hizo kwa misingi ya kutotoza riba.
9. Sheria ya Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma, Mwaka 2018.
147. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya maamuzi ya muda mfupi ya kugharamia malipo ya nyongeza ya mkupuo kwa asilimia 7 ili kufikia asilimia 40 kwa kundi ambalo lilikuwa linalipwa asilimia 50 kabla ya kuunganishwa kwa mifuko ya pensheni. Vile vile, napendekeza kuongeza kikokotoo kwa asilimia 2 ili kufikia asilimia 35 kwa kundi ambalo lilikuwa linalipwa asilimia 25 kabla ya kuunganishwa kwa mifuko ya pensheni. Nyongeza hizo zitaanza kulipwa kwa wastaafu waliostaafu kuanzia mwaka 2022/23 na kuendelea hadi watakoastaafu mwaka 2029/30 na baada ya hapo mfuko wa PSSSF uchukue jukumu la kuendelea kuwalipa mafao. Lengo la hatua hii ni kutoathiri mfumo mzima wa pensheni kwa kuwa na uwiano wa mafao kwa wanachama na kuupa Mfuko muda wa kuangalia uhimiliu wake. Hatua hii inatarajia kupunguza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 155,400.
10. Sheria ya Ushuru wa Barabara na Mafuta, SURA 220
148. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Ushuru wa Barabara na Mafuta, Sura 220 ili kutoza shilingi 382 kwa kila kilo ya gesi asilia inayotumika kwenye magari. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatakayotumika katika kufanya matengenezo ya barabara pamoja na kuleta usawa kwa kuwa magari yanayotumia mafuta tayari yanachangia mapato kwa ajili ya matengenezo ya miundombinu ya barabara. Mapato yatakayotokana na chanzo hiki yatapelekwa Mfuko wa Barabara. Hatua hii inatarajia kuongeza Mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 9,500.
149. Mheshimiwa Spika, Napendekeza pia Kuweka utaratibu wa kutenga fedha kwa ajili ya maendeleo ya miundombinu ya barabara katika kipindi ambacho kutakuwa na punguzo la bei ya mafuta ya petroli sokoni ambapo badala ya bei hizo kushukira fedha hizo zitalekewa kwenye Mfuko wa Barabara. Utaratibu huu utatekeleza na Kamati Maalum itakayoundwa na Waziri mwenye dhamana ya masuala ya Nishati kwa kushirikiana na Waziri mwenye dhamana ya masuala ya Fedha kwa lengo la kupendekeza kiasi kitakachotengwa kwa kuzingatia wastani wa bei iliyopo sokoni. Aidha, mapato yatakayotokana na utaratibu huu yatapelekwa Mfuko wa Barabara. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali yatakayotumika katika ujenzi na uboreshaji wa miundombinu ya barabara nchini.
11. Sheria ya Bandari, Mwaka 2004
150. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Bandari ya mwaka 2004 ili kurejesha jukumu la kukusanya tozo ya matumizi ya miundombinu ya bandari (wharfage) kwa Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Tanzania (TPA). Aidha, mapato yatakayotokana na tozo hizo yatawekwa katika akaunti maalum ya TPA iliyopo Benki Kuu ya Tanzania na matumizi yake yatafanyika baada ya kuomba na kupata idhini ya Mlipaji Mkuu wa Serikali. Lengo la hatua hii ni kuwezesha Mamlaka ya Usimamizi wa Bandari Tanzania kupata fedha kwa wakati kwa ajili ya maboresho ya miundombinu ya Bandari na hivyo kuongeza ufanisi wake.
12. Sheria ya Sukari, Namba 6
151. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Sukari, Namba 6 kama ifuatavyo:
- Kuiwezesha Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (NFRA) kununua kuratibu na kuhifadhi pengo la sukari kwenye hifadhi ya chakula ya Taifa. Lengo la hatua hii ni kuwezesha upatikanaji wa Sukari nchini na kuondoa uhodhi kwa baadhi ya wenye viwanda bila kuathiri dhahabu ya Serikali ya kulinda viwanda nya ndani;
 - Kufanya marekebisho kwenye kanuni ya NFRA kwa kujumuisha sukari kuwa sehemu ya usalama wa chakula; na
 - Kutoza shilingi 50 kwa kilo ya mabaki (by products) yanayotakana na uzalishaji wa sukari. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatakayowezesha Bodi ya Sukari kutekeleza majukumu yake ikiwemo kuendeleza mafunzo na kukuza ujuzi katika sekta ya sukari pamoja na kusimamia uzalishaji wa sukari nchini kuititia upanuzi wa viwanda vilivypo na kuhamasisha uwekezaji mpya.
13. Sheria ya Korosho, Namba 18
152. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Korosho ili mapato yatokanayo na tozo ya kusafirisha korosho ghafi nye ya nchi yaapelekwe Bodi ya Korosho kwa asilimia 100 kwa kipindi cha miaka mitano. Lengo la hatua hii ni kuchochera maendeleo ya Sekta ya kilimo na kusaidia upatikanaji wa rasilimali fedha kwa ajili ya ruzuku na tafiti pamoja na kuongeza mchango wa zao katika ukuaji wa uchumi wa nchi.
153. Mheshimiwa Spika, vilevile ninapendekeza kuipa Mamlaka ya Mapato Tanzania jukumu la kukusanya tozo za kusafirisha mazao nye ya nchi na tozo za kuingiza mazao nchini pamoja na kubainisha mgawanyo wa mapato yatokanayo na tozo hizo kama ifuatavyo: asilimia 70 pelekwe mfuko wa kilimo (ADF); na asilimia 30 ipelekwe mfuko mkuu wa Serikali. Lengo la hatua hii ni kuongeza ufanisi katika ukusanyaji, kuchochera maendeleo ya Sekta ya kilimo na kusaidia upatikanaji wa rasilimali fedha kwa ajili ya majukumu mbalimbali ya Serikali.
14. Sheria ya Madini, SURA 123
154. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Madini, Sura 123 kama ifuatavyo:
- Kufanya marekebisho kwenye Kifungu cha 90A (3) cha Sheria ya Madini, SURA 123 ili kutoza msamaha kwa Benki Kuu ya Tanzania wa kulipa ada ya ukaguzi ya asilimia 1. Lengo la hatua hii ni kupunguza gherama za ununuaji wa madini na kuhamasisha uuzaaji wa dhahabu kwa Benki ya Tanzania ili kuongeza akiba ya nchi ya fedha za kigeni kwa lengo la kupunguza tatizo la upatikanaji wa dola zinazotumika kwa ajili ya majukumu mbalimbali;
 - Kupunguza mrabaha unaotozwa kwenye madini ya dhahabu yatakayouzwa kwa Benki Kuu ya Tanzania kutoka asilimia sita (6) hadi asilimia mbili (4). Marekebisho haya yanaenda sambamba na kuweka takwa la malipo ya mrabaha unaolipwa kwenye madini ya dhahabu yanayouzwa kwa Benki Kuu ya Tanzania kuwa ni malipo ya mwisho (final payments). Lengo la hatua hii ni kuhamasisha uuzaaji wa dhahabu kwa Benki Kuu ya Tanzania kwa lengo la kuongeza akiba ya nchi ya fedha za kigeni na kupunguza tatizo la upatikanaji wa dola zinazotumika kwa ajili ya majukumu mbalimbali. Vile vile, hatua hii inalenga kuleta usawa baina ya vituo ya kusafishia madini (refineries) na Benki Kuu ya Tanzania kwa kuwa tayari vituo hivyo vinanufaika na msamaha;
 - Kuweka takwa la wamiliki wa leseni za uchimbaji wa madini na wafanyabiashara wa madini kutenga kiasi cha madini kwa ajili ya kuchakatwa, kuyeyushwa, kusafishwa na kuuzwa nchini. Aidha, kiasi kitakachopaswa kutengwa kitabainishwa na Waziri mwenye dhamana ya masuala ya madini kwenye Kanuni za Masoko ya Madini za mwaka 2019 ambaopo kwa kuanzia kiasi cha asilimia 20 ya schemu ya dhahabu inayozalishwa nchini kitapaswa kutengwa. Aidha, takwa hili halitahusisha Kampuni za Uchimbaji wa Madini zilizoingia mikataba na Serikali kwa lengo la kutekeleza miradi ya uchimbaji wa madini ya dhahabu nchini ili kuheshimu makubaliano hayo. Serikali itafanya majadiliano na Kampuni hizo ili kuona uwezekano wa
155. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Michezo ya Kubahatisha, Sura 41 kama ifuatavyo:
- Kuanzisha ada ya maombi ya cheti cha uwakala (dealer's certificate) wa michezo ya kubahatisha ya shilingi 10,000 na ada ya cheti ya shilingi 20,000. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatakayowezesha ufanisi na udhibiti bora wa watu binafsi au mawakala wanaofanya biashara katika tasnia ya michezo ya kubahatisha;
 - Kuanzisha ada ya usajili wa vituo ya bahati nasibu ikiwemo Bahati Nasibu ya Taifa kwa kiwango cha shilingi 30,000. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatokanayo na Bahati Nasibu ya Taifa yatakayowezesha ufanisi na udhibiti bora wa michezo ya kubahatisha; na
 - Kuanzisha ada ya leseni ya uuzaaji au usambazaji wa tokeni zinazotumika kwenye mashine za sloti kwa kiasi cha shilingi 500,000 ikiwa ni ada ya maombi ya leseni, na shilingi 1,000,000 ikiwa ada ya leseni kwa mwaka. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatakayowezesha Bodi ya Michezo ya Kubahatisha kuongeza ufanisi na udhibiti wa tasnia ya michezo ya kubahatisha.
- Hatua hizi kwa pamoja zinatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 180.
16. Sheria ya Reli, ya Mwaka 2017
156. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Reli ya mwaka 2017 kwa kuongeza kiwango cha Tozo ya Maendeleo ya Reli (Railway Development Levy) kinachotozwa kwa bidhaa zote zinazoingia na kutumika nchini kutoka asilimia 1.5 ya thamani ya mzigo (CIF) hadi asilimia 2 ya thamani ya mzigo (CIF). Aidha, asilimia 50 ya mapato yatakayotokana na chanzo hicho yatapelekwa kwenye Mfuko wa Maendeleo ya Reli na asilimia 50 itapelekwa kwenye Mfuko wa Barabara. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatakayotumika katika kuboresha na kujenga miundombinu ya reli na barabara zilizoathiriwa na mvua za El-Nino. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 216,898;
17. Sheria ya Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania SURA 157
157. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania, Sura 157 kama ifuatavyo:
- Kuanzisha ada ya matumizi ya huduma mahsus za hali ya hewa katika shughuli za ujenzi ya shilingi 500,000/- kwa mradi wenyte thamani kuanzia milioni 500 hadi bilioni 1; ada ya shilingi 1,500,000 kwa mradi wenyte thamani kuanzia shilingi bilion 1.1 hadi bilioni 10; na ada ya shilingi 5,000,000 kwa mradi wenyte thamani zaidi ya bilion 10. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatakayowezesha utoaji wa huduma mahsus za hali ya hewa kwa lengo la kuongeza ufanisi wa utendaji kazi na kuboresha usalama wa watu na mali katika maeneo ya miradi/ujenzi. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 1,600; na
 - Kuanzisha ada ya matumizi ya huduma mahsus za hali ya hewa katika shughuli za usimamizi wa rasilimali maji kwa kiwango cha shilingi 500,000 kwa mwezi kwa kila Bodi ya Maji ya Bonde yenye uwezo mkubwa kifedha na

- shilingi 200,000 kwa mwezi kwa kila Bodi ya Maji ya Bonde yenye uwezo mdogo kifedha. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato yatakayowezesha utoaji wa huduma mahsusizi za hali ya hewa kwa ufanisi kwenye mabonde ya maji pamoja na kuboresha utendaji kazi kwa kuongeza ufanisi katika usimamizi wa rasilimali maji. Hatua hii inatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 36.
18. Sheria ya Magari (Ada ya Usajili na Uhamishaji), SURA 124
158. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Magari (Ada ya Usajili na Uhamishaji) Sura 124 kwa kujumuisha magari ya umeme kwenye wigo wa ulipaji wa ada ya usajili wa magari. Lengo la hatua hii ni kuzingatia kanuni za usawa za utozaji wa kodi na kuendana na mabadiliko ya teknolojia.
19. Sheria ya Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya mwaka 2004
159. Mheshimiwa Spika, Napenda kufahamisha kwamba, kikao cha Mawaziri wa Fedha wa Jumuiya ya Afrika Mashariki cha Maandalizi ya Bajeti (EAC Pre-Budget Consultative Meeting of Ministers of Finance) kilichofanyika tarehe 17 Mei 2024 jijini Arusha, pamoja na masuala mengine kilipendekezo kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Usimamizi wa Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya mwaka 2004 pamoja na Viwango vya Pamoja vya Ushuru wa Forodha vya Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC Common External Tariff) kwa mwaka wa Fedha 2024/25. Mapendekezo hayo yanalinga kuendeleza mageuzi ya kiuchumi kupitia uimarishaji wa Sera za bajeti na uwekezaji katika kuhimili na kubabiliana na mabadiliko ya Tabianchi kwa maendeleo ya wananchi.
160. Mheshimiwa Spika, mapendekezo ya Mawaziri wa Fedha ya kufanya marekebisho kwenye Viwango vya Pamoja vya Ushuru wa Forodha yanahanisha hatua mpya na zinazoendelea ambazo zimekuwa zikitekelezwa katika Mwaka wa Fedha 2023/24. Hatua hizo ni kama ziifatazo:
- i. Mapendekezo ya hatua mpya za Viwango vya Ushuru wa Forodha ni kama ifuatavyo: -
- a. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye betri za umeme (Lithium-ion Electric accumulators) zinazotambulika kwa HS Code 8507.60.00 zinazotumiwa na wazalishaji au waunganishaji wa magari na pipikiki nchini. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu pamoja na kuchochea uwekezaji katika uzalishaji au uunganishaji wa magari na pipikiki hapa nchini ili kuwezesha upatikanaji wa bidhaa ya mwisho kwa bei naafuu;
- b. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye runinga ambazo haziungaishaji (Unassembled Television(CKD)) zinazotambulika kwa HS Codes 8528.72.10; 8528.73.10. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa waunganishaji wa runinga nchini ili kurahisisha upatikanaji wa bidhaa hiyo kwa gharama naafuu, kuongeza ajira pamoja na kuhamasisha uwekezaji nchini;
- c. Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki zimekubaliana kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 kwenye malighafi (inputs) zinazotumika katika uzalishaji au uunganishaji wa simu za mkononi. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji na waunganishaji wa simu ndani ya Jumuiya ili kurahisisha upatikanaji wa bidhaa hiyo kwa gharama naafuu, kuongeza ajira pamoja na kuhamasisha uwekezaji;
- d. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 10 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye karatasi zinazotambulika kwa HS Code 4811.90.00 zinazotumiwa na wazalishaji wa lebo na karatasi za kutolea risiti za kielectroniki. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu wa ushuru wa forodha kwenye viwanda vinavyotumia malighafi hii;
- e. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 10 badala ya asilimia 35 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza vioo vigumu (toughened glass) zinazotambulika kwa HS Codes 7005.10.00; 7005.21.00; 7005.29.00; na 7005.30.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa watengenezaji wa vioo hivyo nchini;
- f. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 au asilimia 35 kwa mwaka mmoja kwenye vifungashio vinavyotumiwa na wazalishaji wa maziwa kwa joto la juu yanayodumu kwa muda mrefu (UHT Milk), yoghurt na maziwa ya unga vinavyotambulika kwa HS codes 3923.50.90; 4819.20.90; 4819.30.00; 4819.50.00; 4821.90.00; 7607.19.90. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa maziwa hapa nchini, kuongeza ajira pamoja na kuhamasisha uwekezaji kwenye sekta ya maziwa nchini;
- g. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi zinazotumiwa na wazalishaji wa Optical Fiber Cables zinazotambulika kwa HS codes 3215.19.00; 3403.99.00; 3506.91.00; 3818.00.00; 3907.99.00; 3907.99.00; 3916.90.00; 3917.39.00; 3919.90.90; 3920.69.90; 3920.99.90; 3921.14.90; 3921.90.90; 5402.11.00; 5404.90.00; 7019.90.90; 8536.90.00; 8544.49.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa Optical Fiber Cables hapa nchini ili kurahisisha upatikanaji wa mawasiliano kwa gharama naafuu, kuongeza ajira pamoja na kuhamasisha uwekezaji kwenye sekta ya mawasiliano;
- h. Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki zimekubaliana kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 kwenye malighafi (inputs) zinazotambulika kwa HS Codes 4817.30.00; 4819.10.00; 5407.51.00; 3921.19.90 zinazotumika katika uzalishaji dawa za mbu (mosquito repellants). Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa dawa hizo ndani ya Jumuiya ili kurahisisha upatikanaji wa bidhaa hiyo kwa gharama naafuu, kuongeza ajira pamoja na kuongeza juhud za kupambana dhidi ya malaria;
- i. Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki zimekubaliana kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 10 kwenye malighafi (inputs) zinazotumika katika uzalishaji dawa za mbu (mosquito repellants). Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa vyakula na vinywaji. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa vyakula na vinywaji ndani ya Jumuiya;
- j. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 35 badala ya asilimia 10 kwenye vioo vya kawaida na vigumu (float, toughened and multiple-walled insulating units of glass) vinavyotambulika kwa HS Codes 7005.10.00; 7005.21.00; 7005.29.00; 7005.30.00; 7007.19.00; 7007.29.00 na 7008.00.00 kwa mwaka mmoja. Hatua hii inalenga kulinda wazalishaji wa vioo hivyo hapa nchini ili viweze kuwa shindani dhidi ya vioo kutoka nje ya nchi;
- k. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 35 au dola za Marekani 3.0 kwa kila mita moja ya mraba (square meter) kutegejema kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 35 pekee kwa mwaka mmoja kwenye marumaru zinazotambulika kwa HS Codes 6907.21.00; 6907.22.00; na 6907.23.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani vinavyozalisha marumaru, pamoja na kudhibiti udanganyifu wa thamani halisi ya bidhaa hizo kutoka nje;
- l. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 au dola za Marekani 300 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kutegejema kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 25 au dola za Marekani 200 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kwa mwaka mmoja kwenye bidhaa za mabati zinazotambulika kwa HS codes 7210.49.00; 7210.61.00; 7210.69.00; 7210.70.00; 7210.90.00; na 7212.30.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- m. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 au dola za Marekani 300 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kutegejema kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 35 kwa mwaka mmoja kwenye bidhaa za mabati zinazotambulika kwa HS codes 7212.40.00; na 7212.50.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- n. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 10 au dola za Marekani 300 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kutegejema kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye bidhaa za mabati
- zinazotambulika kwa HS code 7212.60.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- o. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 au dola za Marekani 300 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kutegejema kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 10 kwenye bidhaa za chuma zinazotambulika kwa HS Codes 7225.91.00; 7225.92.00; na 7225.99.00 kwa mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vinavyozalisha nondo hapa nchini, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- p. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 35 au dola za Marekani 500 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kutegejema kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 35 kwenye mabati yanayotambulika kwa HS Codes 7210.41.00 kwa mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vinavyozalisha mabati hayo ndani ya nchi, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- q. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 50 badala ya asilimia 35 au asilimia 25 kwenye chumvi inayotambulika kwa Heading 25.01 kwa mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kulinda wazalishaji wa chumvi nchini;
- r. Kutoza Ushuru wa Forodha wa asilimia 10 au dola za Marekani 300 kwa kila tani moja (Metric ton) kutegejema kiwango kitakachokuwa kikubwa kwenye bidhaa za chuma zinazotambulika kwa HS Code 7226.99.00 kwa mwaka mmoja badala ya ushuru wa asilimia 10 pekee. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani, kuongeza ajira, kuvutia uwekezaji, kuongeza mapato ya Serikali pamoja na kudhibiti udanganyifu wa thamani halisi ya bidhaa hizo kutoka nje;
- s. Kutoza Ushuru wa Forodha wa asilimia 35 au dola za Marekani 500 kwa kila tani moja ya ujazo (Metric ton) kutegejema kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 35 kwa mwaka mmoja kwenye mafuta ya kula yaliyochakatwa kwa kiwango cha mwisho (refined edible oils) yanayotambulika kwa HS codes 1507.90.00; 1508.90.00; 15.09; 15.10; 1511.90.30; 1511.90.90; 1512.19.00; 1512.29.00; 1513.19.00; 1513.29.00; 1514.19.00; 1514.99.00; 1515.19.00; 1515.29.00; 1515.50.00; 1515.60.00 na 1515.90.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani na kuhamasisha uchakataji wa mbegu na mafuta ghafi yaliyointigiza nchini ili kuongeza thamani ya bidhaa (value addition), kukuza ajira, pamoja na kuongeza mapato ya Serikali; na
- t. Nchi Wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki zimekubaliana kufanya marekebisho kwenye muundo wa tariff lines za magari yanayotumia nishati ya umeme na mafuta (hybrid) zinazotambulika kwenye HS Codes 8703.40.00; 8703.50.00; 8703.60.00; na 8703.70.00 ili magari yanayoingizwa nchini yakiwa haya jaunganishwa (unassembled) yatozwe ushuru wa forodha kwa kiwango cha asilimia 0. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa waunganishaji wa magari hayo nchini na kuhamasisha uwekezaji.
- ii. Mapendekezo ya kuendelea na utekelezaji wa Viwango vya Ushuru wa Forodha vya mwaka 2023/24 ni kama ifuatavyo:
- a. Kupunguza Ushuru wa Forodha kutoka asilimia 10 hadi asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye mashine za kielektroniki zinazotumika kukusanya mapato ya Serikali (Cash registers, Electronic Fiscal Device (EFD) Machines and Point of Sale (POS) machines) zinazotambulika kwa HS Codes 8470.50.00 na 8470.90.00. Lengo la hatua hii ni kuhamasisha matumizi ya vifaa hivi katika kuhasibu mapato ya Serikali;
- b. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye vifunko vya chupa za mvinyo (corks and stoppers) vinavyotambulika kwa HS Code 4503.10.00. Hatua hii inalenga kuwapunguza gharama wazalishaji wa mvinyo ili kuhamasisha na kuendeleza kilimo cha zao la zabibu nchini pamoja na kuongeza ajira;
- c. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 10 badala ya asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye unga wa kakao unaoingizwa kutoka nje unaotambulika kwa HS Code 1805.00.00. Lengo la hatua hii ni kuhamasisha kilimo cha zao la kakao nchini pamoja na kuongeza mapato ya Serikali;

- d. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye vifungashio vya kuhifadhi kahawa vinavyotambulika kwa HS codes 7310.21.00; 6305.10.00; 3923.50.10; 3923.50.90 na 3920.30.90 vinavyotumiwa na viwanda nya kusaga kahawa nchini. Hatua hii inalenga kuongeza thamani kwenye zao la kahawa na kutoa unafuu wa gharama kwenye viwanda vinavyosaga kahawa hapa nchini;
- e. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye vifungashio vya kuhifadhi korosho vinavyotambulika kwa HS code 3923.21.00. Hatua hii inalenga kuongeza thamani katika zao la korosho na kupunguza gharama kwenye viwanda vinavyochakata korosho hapa nchini;
- f. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye vifungashio vya kuhifadhi pamba (cotton lint) vinavyotambulika kwa HS codes 3920.30.90; 6305.39.00 na 7217.90.00. Hatua hii inalenga kuvutia uwekezaji ili kuongeza thamani ya zao la pamba nchini;
- g. Nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki zimekubaliana kuendelea kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 10 au asilimia 25 kwenye malighafi mbalimbali za kutengeneza taulo za kike pamoja na taulo za watoto. Hatua hii inalenga kutoa unafuu wa gharama za uzalishaji na kuongeza ajira;
- h. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye vifungashio vya mbegu vinavyotambulika kwa HS codes 3923.29.00; 6305.10.00; 4819.40.00; 7310.29.90; 6305.33.00; 6305.20.00; 6304.91.90 na 7607.19.90. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa mbegu hapa nchini;
- i. Kutoa Ushuru wa Forodha wa asilimia 10 au dola za Marekani 125 kwa kila tani moja ya ujazo (Metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya ushuru wa asilimia 10 pekee kwenye bidhaa za chuma kwa mwaka mmoja. Bidhaa hizi zinatambulika kwa HS Codes 7209.16.00; 7209.17.00; 7209.18.00; 7209.25.00 7209.26.00; 7209.27.00; 7209.28.00; 7209.90.00; 7211.23.00; 7211.90.00; 7225.50.0 na 7226.92.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda nya ndani vinavyozalisha bidhaa hizo pamoja na kukuza ajira;
- j. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 au dola za Marekani 250 badala ya kiwango cha asilimia 25 au dola za Marekani 200 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa kwenye bidhaa za chuma zinatambulika kwa HS Codes 7213.10.00; 7213.20.00; 7213.99.00; 7306.30.00; 7306.50.00; 7306.61.00; 7306.69.00; na 7306.90.00 kwa mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vinavyozalisha nondo hapa nchini, kuhamasisha uwekezaji, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- k. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 10 badala ya asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye fito za plastiki zifulikanazo kama PVC Profiles zinatambulika kwa HS Codes 3916.10.00; 3916.20.00; na 3916.90.00 zinatumbulika kutengeneza fremu za milango, madirisha. Lengo la hatua hii ni kuongeza mapato ya Serikali;
- l. Kutoa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 badala ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye karatasi zinatambulika kwa HS code 4804.29.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vinavyozalisha karatasi hizo hapa nchini;
- m. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 10 badala ya asilimia 35 kwa mwaka mmoja kwenye ngano inayotambulika kwa HS Codes 1001.99.10 na 1001.99.90. Lengo la hatua hii ni kupunguza gharama kwa Viwanda vinavyozalisha una wa ngano;
- n. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye vifungashio vya chai iliyochochakatwa vinavyotambulika kwa HS Codes 4819.20.90, 5407.44.00 na 3923.29.00. Lengo la hatua hii ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza sabuni zinatambulika kwa HS Code 1511.90.40 kwa viwanda vinavyotengeneza sabuni nchini. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa viwanda nya kuzalisha sabuni nchini;
- o. Kutoza Ushuru wa Forodha wa asilimia 25 au dola za Marekani 1.35 kwa kila kilo moja ya viberiti (safety match boxes) vinavyotambulika kwenye HS code 3605.00.00 kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 25 pekee kwa mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vinavyozalisha viberiti nchini dhidi ya bidhaa zenyen ruzuku kutoka nje na hivyo kuwa na ushindani sawa katika soko;
- p. Kutoza Ushuru wa Forodha wa asilimia 60 badala ya asilimia 35 kwa mwaka mmoja kwenye maji ya kunywa (mineral water) yanayotambulika kwa HS code 2201.10.00. Hatua hii inalenga kulinda viwanda vinavyozalisha maji ya kunywa nchini;
- q. Kutoza Ushuru wa Forodha wa asilimia 10 badala ya asilimia 0 kwenye Gypsum Powder inayotambulika kwa HS code 2520.20.00 kwa mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kulinda wazalishaji wa Gypsum Powder nchini;
- r. Kutoza Ushuru wa Forodha wa asilimia 35 badala ya asilimia 35 au dola za Marekani 0.40 kwa kila moja kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa kwa mwaka mmoja kwenye mitumba inayotambulika kwa HS Codes 6309.00.10; 6309.00.20; na 6309.00.90 inayointingia kutoka nje. Hatua hii inalenga kutoa unafuu kwa watumiaji wa bidhaa hii hapa nchini;
- s. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwenye malighafi, vifuri na machine vinavyotumika katika kutengeneza viatu nya ngozi na nguo. Lengo la hatua hii ni kuhamasisha ukuaji wa sekta ya nguo na viatu nya ngozi nchini;
- t. Kutoza ushuru wa Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 badala ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye matairi mapya ya pikipiki (new pneumatic tyres of rubber) yanayotambulika kwa HS Code 4011.40.00. Lengo la hatua hii ni kuhamasisha uzalishaji wa matairi hapa nchini kwa kuwa kuna malighafi za kutosha;
- u. Kupunguza Ushuru wa Forodha kutoka asilimia 25 hadi asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye mikebe ya kubebia maziwa (milk cans) inayotambulika kwa HS Codes 7310.10.00 na 7310.29.90. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu wa vifungashio vya kuhifadhi maziwa ili kuwalinda walaji nchini;
- v. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 10 au asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza sabuni (Organic surface-active agents) zinatambulika kwa HS Codes 3402.31.00; 3402.39.00; 3402.49.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa sabuni za unga na maji nchini;
- w. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 au asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kuchakata ngozi zinatambulika kwa HS Codes 3208.20.10; 3208.20.20; 3208.90.20 na 3210.00.10. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa mbolea nchini;
- x. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango asilimia 0 badala ya asilimia 25 au asilimia 10 mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza mbolea zinatambulika kwa HS Codes 2710.99.00, 2528.00.00 na 3505.20.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa mbolea nchini;
- y. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango asilimia 0 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye vifungashio vya tumbaku iliyochochakatwa vinavyotambulika kwa HS Code 5310.10.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wachakataji wa tumbaku nchini;
- z. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango asilimia 0 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye vifungashio vya chai iliyochochakatwa vinavyotambulika kwa HS Codes 4819.20.90, 5407.44.00 na 3923.29.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wachakataji wa chai (tea blenders) nchini;
- aa. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango asilimia 10 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwa waunganishaji wa pikipiki za matairi matatu bila kujumuisha fremu ili ziweze kutengeneza na kuunganishwa hapa nchini (CKD for three-wheel motorcycles excluding chassis and its components) zinatambulika kwa HS Code 8704.21.90. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa waunganishaji wa pikipiki hizo nchini ili kurahisisha usafirishaji wa mizigo;
- bb. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango asilimia 25 au asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza mabomba ya plastiki (glass reinforced plastic pipes) zinatambulika kwa HS Codes 3920.61.10, 7019.39.00, 7019.31.00, 6006.90.00, 7019.12.00, 3920.10.10, 4016.93.00, na 3907.91.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa watengeneza jazi wa mabomba hayo nchini ili kupunguza gharama za uzalishaji na kuwezesha ujenzi wa miundombini ya maji;
- cc. Nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki zimekubaliana kuendelea kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 10 badala ya asilimia 25 au asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza mabomba ya plastiki (glass reinforced plastic pipes) zinatambulika kwa HS Codes 3920.61.10, 7019.39.00, 7019.31.00, 6006.90.00, 7019.12.00, 3920.10.10, 4016.93.00, na 3907.91.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa watengeneza jazi wa mabomba hayo nchini ili kupunguza gharama za uzalishaji na kuwezesha ujenzi wa miundombini ya maji;
- dd. Kutoza Ushuru wa Forodha wa asilimia 10 au dola za Marekani 125 kwa kila tani moja (Metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa kwenye sukari ya matumizi ya viwandani (sugar for industrial use) inayotambulika kwa HS Codes 1701.99.10 na 1701.99.20. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwenye viwanda vinavyotumia bidhaa hii kama malighafi;
- ee. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 35 badala ya asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye taulo za watoto (Baby Diapers) zinatumbulika kwa HS code 9619.00.90. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vinavyozalisha bidhaa hii nchini, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- ff. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 badala ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye nyuzi za pamba (cotton yarn) zinatambulika kwa Headings 52.05, 52.06 na 52.07 isipokwa nyuzi za pamba zinatambulika kwa HS Code 5205.23.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vinavyozalisha bidhaa hiyo na kuongeza thamani ya zao la pamba (value addition) nchini;
- gg. Kutoza Ushuru wa Forodha wa asilimia 35 badala ya asilimia 25 kwenye bidhaa za mbogamboga na matunda zinatambulika kwa HS code 0604.20.00; 0604.90.00; 0808.10.00; 0808.30.00 kwa mwaka mmoja. Hatua hii ni inalenga kilinda wazalishaji wa bidhaa za mbogamboga na matunda hapa nchini;
- hh. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza viongeza ladha kwenye vyakula na vinywaji (food flavors) zinatambulika kwa HS Code 1901.90.10; 3302.10.00; na 3505.10.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa watengeneza jazi wa vyakula na vinywaji nchini;
- ii. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kutoka asilimia 25 au asilimia 10 hadi asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye karatasi zinatambulika kwa HS Codes 4804.39.00; 4805.11.00; 4805.19.00; 4805.24.00; 4805.25.00; zinatumbulika kama malighafi ya kutengeneza vifungashio aina ya maboksi (corrugated boxes). Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa vifungashio hivyo hapa nchini ili wananchi waweze kuipata kwa urahisi na kwa bei naafuu;
- jj. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kutoka asilimia 35 hadi asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza sabuni (toilet soap) zinatambulika kwa HS Code 3401.20.10. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa wazalishaji wa

- sabuni nchini, kuhamasisha uwekezaji, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- kk. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 25 au asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza nyaya za umeme (electrical cables) zinazotambulika kwa HS Codes 7312.10.00; 7217.20.00; 7408.19.00; 7409.11.00; 7605.21.00; 2710.19.56; 3815.90.00; 5402.19.00; 5903.90.00; 7907.00.00; na 2712.10.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwa watengenezaji wa nyaya hizo hapa nchini;
- ll. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 badala ya asilimia 10 kwenye kamba zinazotengeneza kwa nyuzi zenye asili ya plastiki (Twine of other synthetic fibers) zinazotambulika kwa HS Code 5607.50.00 kwa mwaka mmoja. Lengo ni kulinda viwanda vinayozalisha bidhaa mbadala hapa nchini pamoja na kuongeza ajira;
- mm. Kupunguza Ushuru wa Forodha kutoka asilimia 25 hadi asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye kadi janja (smart cards) zinazotambulika kwa HS Code 8523.52.00 zitakaoingizwa nchini na Mamlaka ya Vitambulisho vya Taifa (NIDA). Hatua hii inalenga kupunguza gharama za uingizaji wa kadi hizo ili kurahisisha upatikanaji wa vitambulisho vya Taifa kwa wananchi;
- nn. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 au dola za Marekani 250 kwa kila tani moja ya ujazo (metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya ushuru wa asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye mabati yanayotambulika kwa HS code 7210.30.00. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- oo. Kupunguza Ushuru wa Forodha kutoka kiwango cha asilimia 50 hadi asilimia 35 kwa mwaka mmoja kwenye vitenge vinayotambulika kwa HS Codes 5208.51.10; 5208.52.10; 5209.51.10; 5210.51.10; 5211.51.10; 5212.15.10; 5212.25.10; 5513.41.10; na 5514.41.10. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu kwenye uagizaji wa vitenge ili kulinda walaj;
- pp. Kutoza Ushuru wa Forodha wa asilimia 25 au dola za Marekani 0.25 kwa kila mita moja kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 25 pekee kwa mwaka mmoja kwenye vitambaa vya pamba (cotton grey fabric) vinayotambulika kwa HS Codes 5208.11.00; 5208.12.00; 5208.13.00; 5208.19.00; 5209.11.00; 5209.12.00; 5209.19.00; 5210.11.00; 5210.19.00; 5211.11.00; 5211.12.00; 5211.19.00; 5212.11.00; na 5212.21.00. Lengo la hatua hii ni kuchochaea uzalishaji wa vitambaa hivyo kwa kutumia pamba inayozalisha hapa nchini, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- qq. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 25 badala ya asilimia 10 kwenye karatasi za kutolea risiti za kielektroniki zinazotambulika kwa HS Code 4811.90.00 kwa mwaka mmoja. Lengo la hatua hii ni kulinda viwanda vya ndani vinayozalisha bidhaa hii;
- rr. Kupunguza Ushuru wa Forodha kutoka asilimia 25 hadi asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye mabasi ya abiria yanayotambulika kwa HS Codes 8702.10.99 na 8702.20.99 yanayoingizwa nchini kwa ajili ya mradi wa mabasi ya endayo haraka. Hatua hii inalenga kupunguza gharama za uingizaji wa mabasi hayo ili kurahisisha huduma ya usafiri kwa wananchi;
- ss. Kutoza Ushuru wa Forodha wa asilimia 35 au dola za Marekani 350 kwa kila tani moja ya ujazo (Metric ton) kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa badala ya asilimia 35 pekee kwa mwaka mmoja kwenye misumari zinazotambulika kwa HS code 7317.00.00. Hatua hii inalenga kulinda viwanda vinayozalisha bidhaa hizo nchini, kuhamasisha uwekezaji wa bidhaa za chuma, kuongeza ajira pamoja na mapato ya Serikali;
- tt. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 35 badala ya kiwango cha asilimia 100 au dola za Marekani 460 kwa kila tani moja ya ujazo kutegemea kiwango kitakachokuwa kikubwa kwa mwaka mmoja kwenye sukari ya matumizi ya kawaida (consumption sugar) inayotambulika kwa HS Code 1701.14.90 inayoagizwa kutoka nje ya nchi kwa vibali maalum kwa lengo la kuziba pengo (gap) la uzalishaji hapa nchini;
- uu. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kutoka asilimia 35, asilimia 25 au asilimia 10 hadi asilimia 0 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kuzalisha bidhaa mtaji (capital goods) zinazotumiwa viwandani zinazotambulika kwa headings 72.14; 72.15; 72.16; 32.08; 73.07; 83.11; 85.44; 68.06; 74.19; 72.08; 73.06; 73.12; 73.15; 73.18; 84.82; 84.83; 72.22; 73.04; 84.81; 84.84; 73.25; 40.10; na 76.06. Hatua hii inalenga kutoa unafuu kwa wazalishaji wa bidhaa mtaji hapa nchini ili bidhaa hizo ziweze kupatikana kwa unafuu kwa viwanda vya ndani pamoja na kuchochaea uwekezaji wa kuzalisha bidhaa hizo hapa nchini;
- vv. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 35, asilimia 25 au asilimia 10 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza rejeta (radiators) za vyombo vya moto zinazotambulika kwa HS Codes 7409.11.00; 7409.19.00; 7410.11.00; 7410.12.00; 7409.21.00; 8001.10.00; 3810.90.00. Lengo la hatua hii ni kutoa unafuu pamoja na kuchochaea uwekezaji katika uzalishaji wa rejeta hapa nchini;
- ww. Kutoa unafuu wa Ushuru wa Forodha kwa utaratibu wa Duty Remission kwa kiwango cha asilimia 0 badala ya asilimia 10 au asilimia 25 kwa mwaka mmoja kwenye malighafi za kutengeneza wiring harnesses za vyombo vya moto zinazotambulika kwa HS Codes 8538.90.00; 4016.99.00; 8205.59.00; 8536.10.00; 8536.69.00; 8536.90.00; 8547.20.00; 3926.90.90; 3917.32.00; na 8544.30.00. Hatua hii inalenga kutoa unafuu kwa wazalishaji pamoja na kuchochaea uwekezaji katika uzalishaji wa wiring harnesses nchini; na
- xx. Kutoza Ushuru wa Forodha kwa kiwango cha asilimia 10 kwa mwaka mmoja badala ya asilimia 0 kwenye mafuta ghafi ya soya, karanga, nazi, mnyonyo, haradali n.k yanayotambulika kwa HS codes 1507.10.00; 1508.10.00; 1513.11.00; 1513.21.00; 1514.11.00; 1514.91.00; na 1515.11.00. Lengo la hatua hii ni kuoanisha viwango vya mafuta ghafi haya vifanane na viwango vya mafuta ghafi ya alizeti, pamba, mahindi na mafuta ghafi mengineyo ambayo viwango vyake ni asilimia 10. Aidha, hatua hii pia inalenga kulinda na kuhamasisha uzalishaji wa mbegu za mafuta ya kula nchini, kuongeza ajira pamoja na kulinda fedha za kigeni zinazotumiwa kuagiza mafuta hayo nje ya nchi.
161. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kuanzisha utaratibu wa Serikali kusaini Mikataba ya Utekelezaji (Performance Agreement) na viwanda vinayotambulika na Serikali kwa kupewa unafuu wa kodi ikiwemo Ushuru wa Forodha kuititia utaratibu wa Duty Remission, Kodi ya Ongezeko la Thamani kuititia utoaji wa msamaha au utoaji wa Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa kiwango cha asilimia sifuri (Exemption au Zero Rated) pamoja na viwanda vitakavoyolindwa na Serikali kutoptaka na sera za kuongeza kodi kwenye bidhaa zinazotoka nje ya nchi. Hatua hii inalenga kuhamasisha malengo ya utoaji wa unafuu wa kodi husika yanafikiwa na hatimaye kuleta manufaa tarajiwa katika ukujaji wa uchumi wa nchi.
- Hatua hizi kwa ujumla wake zinatarajiwa kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 205,727.
20. Sheria ya Kudhibiti Uingizwaji wa Bidhaa Nchini, SURA 276
162. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Kudhibiti Uingizwaji wa Bidhaa Nchini, Sura 276 kwa kuanzisha Tozo ya Maendeleo ya Viwanda (Industrial Development Levy) kwa baadhi ya bidhaa zinazoingizwa nchini kama ifuatavyo: kiwango cha asilimia 10 kwenye wire rods zinazotambulika kwa HS Code 7213.91.10 na 7213.91.90; asilimia 10 kwenye bia zinazotambulika kwa heading 22.03 pamoja na mvinyo (wine); asilimia 5 kwenye bia zisizo na kilevi (non-alcoholic beer) zinazotambulika kwa HS Code 2202.91.00; asilimia 5 kwenye vinywaji vya kuongeza nguvu (energy drinks) vinayotambulika kwa HS Code 2202.99.00; asilimia 10 kwenye sabuni za unga (detergents) zinazotambulika kwa HS Code 3402.50.00 na sabuni za maji zinazotambulika kwa HS Code 3402.90.00. Tozo hii haitatowza kwenye bidhaa zinazozalishwa katika nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC Partners States) ambazo zinakidhi vigezo vya uasilia (Rules of Origins). Aidha, Serikali itaendelea kufanya tathmini na tafti kwenye bidhaa nyingine zinazozalishwa kwa wingi nchini kwa lengo la kuzijumuisha katika wigo wa utoaji. Lengo
- la hatua hii ni kuvutia uwekezaji nchini, kuchochaea mauzo nje ya nchi na kulinda uzalishaji wa ndani kwa kuwa bidhaa husika zinazalishwa kwa wingi nchini. Hatua hii inataraajiwa kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 11,147.
21. Sheria ya Usafirishaji Bidhaa Nje ya Nchi, SURA 196
163. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya marekebisho kwenye Sheria ya Usafirishaji wa Bidhaa Nje ya Nchi, Sura 196 kama ifuatavyo:
- a) Kutoza ushuru kwa kiwango cha asilimia 10 kwenye mafuta ghafi ya kula ya alizeti (Crude Sunflower Oil), mashudu yanayotokana na mbegu za alizeti (Sunflower Cake) pamoja na mbegu za alizeti (Sunflower Seeds) zinazosafirishwa kwenda nje ya nchi. Lengo la hatua hii ni kuwezesha upatikanaji wa bidhaa za mafuta kwa bei naunu nchini pamoja na kulinda wazalishaji wa ndani kwa kuhakikisha wanapata mbegu za alizeti za kutosha ambazo zinatukia kama malighafi katika viwanda hivyo. Hatua hii inataraajiwa kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 2,048;
- Hatua hizi kwa ujumla wake zinatarajiwa kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 2,048
22. Maboresho ya Ada na Tozo mbalimbali za Taasisi za Serikali pamoja na Utekelezaji wa Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Kufanya Biashara (Blueprint).
164. Mheshimiwa Spika, Napendekeza kufanya maboresho ya sheria na kanuni mbalimbali, kufuta au kupunguza ada na tozo mbalimbali zinazotozwa na Wizara, Idara na Taasisi zinazojitegemea ili kuleta usimamizi bora wa sekta mbalimbali na kuboresha mazingira ya biashara nchini. Hatua hizi pia ni moja ya sehemu ya mwendelezo wa utekelezaji wa Mpango wa kuboresha Mfumo wa udhibiti wa Biashara (Blueprint for Regulatory Reforms to Improve the Business Environment). Marekebisho hayo ni kama ifuatavyo:
- i. Tume ya nguvu za mionzi Tanzania
Kufanya marekebisho kwenye ada ya Utambuzi wa Mionzi kama ifuatavyo:
a) Kuweka takwa la kutoza kiwango cha asilimia 0.1 ya malipwani kwenye bidhaa za mifugo na chakula inayosafirishwa kwenda nje ya nchi pale ambapo nchi hizo zina sharti la uhitaji wa cheti cha utambuzi wa mionzi au msafirishaji ameomba cheti hicho. Pendekezo hili linaondoa takwa la ulazima wa msafirishaji kulipia tozo hiyo hata pale ambapo cheti cha utambuzi wa mionzi hakihitajiki na nchi zinapopelekwa bidhaa hizo; na
b) Kupunguza ada ya mionzi kutoka asilimia 0.4 ya Malipwani hadi asilimia 0.2 ya malipwani kwa bidhaa za mwisho zinazoingizwa nchini. Lengo la hatua hizi ni kupunguza tozo kero na gharama za biashara na hivyo kuchochaea uzalishaji na kukuziwa uwekezaji nchini sambamba na kupunguza uingizaji wa bidhaa hizo nchini kwa njia ya magendo. Hatua hii inataraajiwa kupunguza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 42.
- ii. Jeshi la Zimamoto na Uokoaji
Kufanya marekebisho ya Sheria ya Jeshi ya Zimamoto na Uokoaji, SURA 427 kwa kupunguza tozo ya mafunzo ya kinga na tahadhari za moto kwa wasimamizi (wardens) kutoza Shilingi 500,000 hadi Shilingi 200,000. Marekebisho haya yanaenda sambamba na kuweka sharti la mafunzo hayo kufanyika kwa msimamizi mmoja na kuendelea kwa kila mwaka badala ya utaratibu wa sasa wa wasimamizi zaidi ya wawili. Lengo la hatua hii ni kupunguza gharama za ufanyakaji wa biashara na uwekezaji nchini.
- iii. Mamlaka ya Usafiri wa Anga Tanzania
Kutoza ada ya kuhuisha leseni za uendeshaji wa ndege za kiusalamu (Air Operators Certificates - AOC) kwa kiwango cha dola za Marekani 600 kwa Kampuni kwa mwaka badala ya kiwango kinachotozwa sasa cha dola za Marekani 600 kwa kila ndege kwa mwaka. Lengo la hatua hii ni kupunguza gharama za ufanyakaji wa biashara na katiaka sekta hiyo na kuchochaea ukujaji wa Anga.
- iv. Wizara ya Maliasili na Utalii
Kufanya marekebisho kwenye Kanuni ya Ada na Tozo za Utalii ya mwaka 2015 kama ifuatavyo:
a) Kutoza ada ya Leseni za Biashara za Utalii Tanzania kwa Shilingi ya Tanzania badala ya dola za Marekani. Mapendekezo haya yanaenda sambamba na kuweka takwa la ada hizo kulipwa katika kipindi cha miezi 12 kuanzia siku ya malipo ya mwisho ya leseni ya biashara

- b) yalipofanyika; na
Kupunguza ada ya Leseni ya Biashara za Utalii Tanzania inayolipuza na wakala wa wapandisha watalii milimani (mountain climbing) kutoka dola za Marekani 2,000 kwa mwaka hadi shilingi milioni 3 kwa mwaka. Aidha, ada hiyo italipwa kwa thamani ya shilingi ya Tanzania.

Lengo la hatua hizi ni kurahisisha mfumo wa ulipaji wa ada za utalii, kupunguza gharama za uendeshaji, kuvutia uwekezaji katika tasnia ya utalii na kuendana na matakwa ya Kifungu cha 26 cha Sheria ya Benki kuu ya Tanzania kinachoelekeza malipo yanayofanywa nchini kutumia shilingi ya Tanzania.

- v. Wizara ya Mifugo na Uvuu
a) Sekta ya Mifugo
Kufanya marekebisho kwenye ada ya kibali cha kusafirisha mifugo katika minada kutoka shilingi 30,000 hadi shilingi 31,000 kwa kila ng'ombe; na shilingi 6,500 hadi shilingi 7,000 kwa kila mbuzi na kondoo. Ongezeko hilo ada litapelekwa Halmashauri kwa lengo la kuongeza usimamizi katika minada husika.

- b) Sekta ya Uvuu
Kufanya marekebisho ya tozo mbalimbali kwenye Sekta ya Uvuu kama ifuatavyo:

- i. Kupunguza ada ya kibali cha kusafirisha samaki na mazao ya uvuu (dagaa, furu) samaki wakavu, wabichi na waliogandishwa kutoka Shilingi 100 kwa kila kilo moja hadi shilingi 50 kwa kila kilo moja. Aidha, Samaki na mazao ya uvuu yaliyokaushwa yenye uzito chini ya kilo 20 pamoja na yale mabichi au yaliyogandishwa yenye uzito chini ya kilo 30 hayatatoza ada hiyo;
- ii. Kupunguza ada ya kibali cha kusafirisha mazao ya mabondo kutoka shilingi 2,500 hadi shilingi 2,000 kwa kilo ya Mabondo mabichi na kutoka shilingi 3,500 hadi shilingi 2,800 kwa kilo ya Mabondo makavu; na
- iii. Kuongeza ushuru wa kusafirisha mabondo nje ya nchi (export royalty) kutoka Dola za Marekani 2.7 hadi Dola za Marekani 3.0 kwa kilo kwa mabondo mabichi na Dola za Marekani 3.3 hadi Dola za Marekani 3.5 kwa kilo kwa mabondo makavu.

Hatua hizi kwa pamoja zinatarajia kuongeza mapato ya Serikali kwa kiasi cha shilingi milioni 554.

165. Mheshimiwa Spika, pamoja na maboresho ya sheria mbalimbali yaliyofanywa na Serikali ili kuboresha mazingira ya uwekezaji na biashara kwa kupunguza mwingiliano wa majukumu baina ya taasisi mbalimbali za udhibiti nchini na kufuta/kupunguza ada na tozo kero, bado kumekuwa na changamoto ya taasisi nyngi za udhibiti zinazosimamia sekta mbalimbali kuongeza kero za ufanyakia biashara na uwekezaji kutokana na ada, tozo na adhabu mbalimbali wanazotoza pamoja na kagazi nyngi na zisizokuwa na tija. Ili kuondoa kero hizo, Serikali ipo katika hatua za kuanzisha mfumo wa pamoja wa ukusanyaji wa ada, tozo na adhabu za taasisi za udhibiti (Single Window Payment System) na kuweka utaratibu kwa taasisi hizo kufanya kagazi kwa namna ambayo haitaleta usumbu na bila kuathiri majukumu ya msingi yanayofanywa na taasisi husika.

23. Marekebisho madogo madogo katika baadhi ya Sheria za Kodi, Sheria nyiningine na Kanuni mbalimbali.

166. Mheshimiwa Spika, napendekeza kufanya marekebisho mengine madogo madogo yasiyo ya kisera katika sheria mbalimbali za kodi, sheria nyiningine pamoja na Kanuni za Sheria mbalimbali ili ziwe sanjari na azma ya kurahisisha itekelezaji wake. Marekebisho haya yataainishwa katika Muswada wa Sheria ya Fedha ya mwaka 2024 na Matangazo ya Serikali (Government Notices).

- Tarehe ya Kuanza Kutekeleza Hatua Mpya za Kodi.
167. Mheshimiwa Spika, hatua hizi za kikodi zinazopendekezwa zitaanza kutekelezwa tarehe 1 Julai, 2024, isipokuwa pale itakapolezwa vinginevyo.

VII. SURA YA BAJETI YA SERIKALI KWA MWAKA 2024/25

168. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2024/25, Serikali inatarajia kukusanya na kutumia jumla ya shilingi triliioni 49.35, sawa na ongezeko la asilimia 11.2 ikilinganishwa na bajeti ya mwaka 2023/24. Ongezeko la bajeti kwa

kiasi kikubwa limetokana na kugharamia: deni la Serikali ambalo limeongezeka kutokana na kushuka kwa thamani ya shilingi, kuongezeka kwa viwango vya riba na kuiva kwa mikopo ya zamani; ajira mpya; ulipaji wa hati za madai; Uchaguzi wa Serikali za Mitaa wa Mwaka 2024; maandalizi ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2025; na maandalizi ya michuano ya mpira wa miguu ya mataifa ya Afrika (AFCON) ya mwaka 2027 ikiwemo ujenzi na ukarabati wa viwanja.

Mapato

169. Mheshimiwa Spika, mapato ya ndani yanakadiriwa kuwa jumla ya shilingi triliioni 34.61, sawa na asilimia 70.1 ya bajeti yote na asilimia 15.7 ya Pato la Taifa. Kati ya mapato hayo, mapato yatakayokusanya na Mamlaka ya Mapato Tanzania yanakadiriwa kuwa shilingi triliioni 29.41, mapato yasiyo ya kodi yatakayokusanya na Wizara, Taasisi na Idara zinazojitegemea shilingi triliioni 3.84 na mapato yatakayokusanya na Mamlaka za Serikali za Mitaa shilingi triliioni 1.36. Mikakati ya kufikia malengo haya ya mapato ni kama nilivyooleza hapo awali.

170. Mheshimiwa Spika, misaada na mikopo nafuu kutoka kwa Washirika wa Maendeleo inakadirwa kuwa shilingi triliioni 5.13. Naomba nizitambue nchi wahisani zilizoahidi kuchangia bajeti ya mwaka 2024/25 ambazo ni pamoja na: Australia, Austria, Canada, China, Denmark, Finland, India, Ireland, Italia, Japan, Korea ya Kusini, Marekani, Norway, Poland, Sweden, Ubelgiji, Ufaransa, Uhispasia, Uholanzi, Uingereza, Ujerumani na Uswisi. Aidha, taasisi na Mashirika ya Kimataifa yaliyaoahidi kuchangia ni pamoja na: Benki ya Dunia; Shirika la Fedha la Kimataifa; Benki ya Maendeleo ya Afrika; Benki ya Kiarabu kwa Maendeleo ya Kiuchumi katika Afrika; Benki ya Uwekezaji ya Ulaya; Mfuko wa Abu Dhabi; Mfuko wa Kuwait; Mfuko wa Kimataifa wa Kusaidia Mapambano Dhidi ya Ukimwi, Kifua Kikuu na Malaria; Mfuko wa OPEC kwa Maendeleo ya Kimataifa; Mfuko wa Mazingira Duniani; Adaptation Fund; Mfuko wa GRMF; Umoja wa Mataifa na mashirika yote yaliyopo chini yake; Umoja wa Ulaya; na Shirikisho la GAVI.

171. Mheshimiwa Spika, kwa dhati kabisa, napenda kuchukua fursa hii kuwashukuru washirika wetu wa maendeleo kwa misaada na mikopo nafuu wanayoendelea kutupatia katika kutekeleza miradi na programu mbalimbali za maendeleo nchini. Ni matarajio yetu kuwa rasilimali zilizoahidiwa na marafiki zetu hawa zitatolewa kwa wakati na kwa kiasi kilichoahidiwa. Nasi, kwa upande wa Serikali tunaahidi kusimamia ipasavyo matumizi ya fedha hizo kama iliyokusudiwa.

172. Mheshimiwa Spika, Serikali inakadiria kukopa shilingi triliioni 6.62 kutoka soko la ndani ambapo shilingi triliioni 4.02 ni kwa ajili ya kulpilia hatifungani na dhamana za Serikali zinazoiwa na shilingi triliioni 2.60 kwa ajili ya kugharamia miradi ya maendeleo. Aidha, Serikali inakadiria kukopa shilingi triliioni 2.99 kutoka soko la nje kwa masharti ya kibashara kwa ajili ya kugharamia miradi ya maendeleo.

173. Mheshimiwa spika, katika kuhakikisha soko la mitaji la ndani linaendelea kuwa chanzo muhimu cha fedha, Serikali itaendelea kutoa hati fungani kizito (benchmark bonds) kwa lengo la kujenga viwango vya bei rejea na shindani katika soko la fedha na mitaji nchini. Aidha, Serikali itaendelea kufungua wigo kwa wawekezaji kutoka nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki na Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika.

Matumizi

174. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2024/25, Serikali imepanga kutumia jumla ya shilingi triliioni 49.35. Kiasi hicho kinajumuisha: shilingi triliioni 15.74 kwa ajili ya ulipaji wa deni la Serikali na gharama nyngine za Mfuko Mkuu; shilingi triliioni 11.77 kwa ajili ya mishahara ikiwemo ajira mpya pamoja na upandishaji wa madaraja kwa watumishi; shilingi triliioni 2.17 kwa ajili ya mifuko ya reli, barabara, maji, REA na TARURA; na ruzuku ya maendeleo ya shilingi triliioni 1.19 kwa ajili ya kugharamia mikopo ya wanafunzi wa elimu ya juu na vyuo vya katil pamoja na Programu ya Elimumsingi na Sekondari bila Ada.

175. Mheshimiwa Spika, sura ya bajeti kwa mwaka 2024/25 ni kama inavyoonekana katika Jedwali Na. 1.

Vihatarishi vya Utekelezaji wa Bajeti

176. Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2024/25 unawenza kuathiriwa na vihatarishi

mbalimbali vinavyohusisha mabadiliko ya sera za uchumi, fedha, bajeti, siasa na mahusiano ya kidiplomasia. Aidha, utekelezaji wa bajeti unawenza kuathiriwa na masuala mtambuka hususan mabadiliko ya tabianchi, majanga ya asili, magonjwa ya mlipuko na athari za vita baina ya mataifa. Vihatarishi katika bajeti ya mwaka 2024/25 ni pamoja na: kudorora kwa uchumi wa dunia; mabadiliko ya bei za bidhaa na huduma; mabadiliko ya riba katika masoko ya fedha ndani na nje ya nchi; mabadiliko ya viwango vya kubadilisha fedha; madeni sanjari; siasa na mahusiano ya kidiplomasia; na mabadiliko ya tabianchi, majanga ya asili na magonjwa ya mlipuko.

177. Mheshimiwa Spika, endapo vihatarishi hiyo vitatokea, athari zinazoweza kujitokeza ni pamoja na: kutukufikiwa kwa lengo la ukusanyaji wa mapato; kasi ndogo ya utekelezaji wa miradi; kuongezeka kwa gharama za bidhaa, malighafi, huduma na utekelezaji wa miradi; kuongezeka kwa gharama za kuhudumia deni la Serikali; na kuongezeka kwa gharama za mikopo ya kibashara katika masoko ya fedha. Athari nyiningine ni: kupungua kwa misaada na mikopo nafuu kutoka kwa Washirika wa Maendeleo; kuongezeka kwa nakisi ya bajeti; kupungua kwa uzalishaji wa mazao ya kilimo; uharibifu wa miundombinu; na kuongezeka kwa madai na madeni ya wazabuni na watoa huduma.

178. Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kuchukua hatua mbalimbali za kukabiliana na vihatarishi vinavyoweza kujitokeza ili kufikia malengo na shabaha za utekelezaji wa Bajeti ya mwaka 2024/25. Hatua hizo ni pamoja na: kuendelea kusimamia sera ya fedha na bajeti; kuimarishe mifumo ya kielektroniki ya ukusanyaji mapato; kuboresha mazingira ya uwekezaji wa ndani na nje; kuendelea kusimamia utekelezaji wa Sheria ya Mikopo, Misada na Dhamana, Sura 134; kuimarishe hifadhi ya chakula ya Taifa; kusimamia utekelezaji wa Mwongozo wa Taifa na Kuandaa na Kusimamia Mfumo wa Usimamizi wa Vihatarishi katika Taasisi za Umma; kuendelea kuimarishe na kusimamia Mfuko wa Taifa wa Maafa; kuimarishe utawala bora na utawala wa sheria; na kutekeleza Mkakati wa Taifa wa Kuimarishe Upatikanaji wa Fedha za Kigeni.

VIII. HITIMISHO

179. Mheshimiwa Spika, ni dhahiri kuwa, Serikali ya Awamu ya Sita chini ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, imepata mafanikio makubwa kutokana na kuwepo kwa sera madhubuti za Serikali ya Chama Cha Mapinduzi zilizolenga kuimarishe uchumi. Katika kipindi cha miaka mitatu ya uongozi wake, Mheshimiwa Rais amedhihirisha kuwa ni kiongozi mwadilifu, msikiu, makini, shupavu, mchapa kazi na aliye na dhamira thabiti ya kuendelea kuimarishe nchi yetu maendeleo makubwa kwa kutekeleza miradi mbalimbali ya kimkakati. Hakika MAMA Mitano Tena! Aidha, niwashukuru wananchi wote wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuendelea kudumisha amani na utulivu hapa nchini ambayo imetusaidia sana kuwatatumikia vyema na kufanikisha mafanikio yaliyopatikana katika kipindi chote cha miaka mitatu ya MAMA.

180. Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyopatikana katika kipindi cha miaka mitatu ya MAMA, bado wananchi wana kiu ya kuona huduma za jamii kama vile barabara, maji, afya, elimu na umeme zinaendelea kuwa bora zaidi. Bajeti ya mwaka 2024/25 inalenga kuwawezesha watanzania kuwa na maisha bora kwa kuendeleza juhudzi za kujenga msingi na uchumi wa viwanda ili kupungan fursa za ajira na kuchochaea ukuaji wa uchumi wa Taifa na ustawi endelevu wa jamii. Katika kufikia malengo hayo, Serikali itaendelea kuchukua hatua madhubuti ikiwemo: kuboresha miundombinu ya nishati, usafiri na usafirishaji; kuimarishe mazingira wezeshi ya biashara na uwekezaji kupitia sera madhubuti ili kuwesheza ushindani huria wa sekta binafsi; kuboresha mifumo ya elimu na mafunzo; na kuunganisha tafti na maendeleo na shughuli za kiuchumi zenye tija.

181. Mheshimiwa Spika, ili kufikia matamano haya, rai yangu kwa Watanzania wenzungu, na hasa sisi viongozi ni lazima tujitoe kujengwa Tanzania kwa kumuunga mkono Rais wetu kwa vitendo. Hiyo, ni lazima tufanye kazi kwa bidii tukijielekeza kutekeleza malengo tuliojiwekeza ya kujengwa uchumi imara unaotengeneza ajira ili kila mtanzania anufaika na matunda ya jasho lake.

182. Mheshimiwa Spika, kama mnavyofahamu, nchi yetu ipo katika mchakato wa kidemokrasia wa kufanya uchaguzi wa serikali za mitaa mwaka 2024 na maandalizi ya uchaguzi mkuu wa mwaka 2025. Nipende kulihakikishia Bunge lako Tukufu na wananchi kwa ujumla kuwa Serikali imejipanga kikamilifu kugharamia mchakato mzima wa chaguzi hizo. Nitoe rai kwa viongozi wa vyama vya siasa na wananchi kwa ujumla kuhakikisha kuwa tunatumia haki yetu ya kikatiba kuchagua au kuchaguliwa kwa amani, undugu na upendo. Aidha, tuhakikishe kuwa viongozi tunaowachagua wawe ni wadilifu, wasikivu, wazalendo, wachapa kazi na wanaotoka ndani ya chama cha siasa kinachotetea maslahi na haki za wanyonge na chama hicho ni Chama Cha Mapinduzi!
183. Mheshimiwa Spika, napenda kutoa pongozi za dhati kwa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa kutimiza miaka mitatu tangu aingie madarakanii mwezi Machi 2021 na kuendelea kuliongoza vyema Taifa letu kwa umahiri mkubwa huku tukishuhudia mafanikio makubwa katika nyanja za kiuchumi, kisiasa na kijamii kama nitakavyoolezea hapo baadae.
184. Mheshimiwa Spika, tunapozungumzia mafanikio ya miaka mitatu ya Serikali ya Awamu ya Sita, hatuwezi kumsahau Mheshimiwa Dkt. Philip Isdor Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Hivyo, naomba nitumie nafasi hii kumpungeza kwa kumsaidia vyema Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania katika kuongoza shughuli za Serikali ambazo matokeo yake yanaonekana na tunajivunia.
185. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kumpungeza Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Rais wa Zanzibar na Mwenyelezo wa Baraza la Mapinduzi, kwa uongozi wake thabiti alionesha tangu kuchaguliwa kwake. Hakika Zanzibar ya Uchumi wa Buluu Inameremeta! Aidha, nitoe pongozi za dhati kwa Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa, Waziri Mkuu ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mbunge wa Jimbo la Ruangwa, pamoja na Mheshimiwa Dkt. Doto Mashaka Biteko, Naibu Waziri Mkuu, Waziri wa Nishati na Mbunge wa Jimbo la Bukombe, kwa kuendelea kuratibu na kusimamia shughuli za Serikali kwa weledi na umahiri mkubwa. Hakika Safu hii Imesheheni Viongozi Makini, Kazi Iendelee!
186. Mheshimiwa Spika, nitumie tena fursa hii kukupungeza wewe binafsi Mheshimiwa Dkt. Tulia Ackson Mwansasu, Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mbunge wa Jimbo la Mbeya Mjini, kwa kuchaguliwa kuwa Rais wa Umoja wa Mabunge Duniani. Kuchaguliwa kwako kumeliletea heshima kubwa Taifa letu kwa kuwa mwanamke wa kwanza kutoka Bara la Afrika kushika wadhifa huo. Hongera sana! Tunakutakia kila la kheri katika majukumu hayo na unapoendelea kulihiheshimisha Taifa letu katika nyanja za siasa za kimataifa. Nikupongeza pia Mheshimiwa Spika pamoja na Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu, Naibu Spika na Mbunge wa Jimbo la Ilala, kwa kuendelea kutekeleza kikamilifu majukumu ya kuliongoza Bunge letu Tukufu. Hakika mmeendelea kuonesha ukomavu, ustahimiliu na weledi wa hali ya juu katika kusimamia na kuendesa shughuli za Bunge.
187. Mheshimiwa Spika, nimpongeze Mheshimiwa Prof. Ibrahim Hamis Juma, Jaji Mkuu wa Tanzania; Mheshimiwa Mustapher Mohamed Siyani, Jaji Kiongozi – Mahakama kuu ya Tanzania; Prof. Elisante Ole Gabriel, Mtendaji Mkuu wa Mahakama na Katibu wa Tume ya Utumishi wa Mahakama; na Mheshimiwa Eva Kiaki Nkya, Msajili Mkuu wa Mahakama ya Tanzania, kwa kazi nzuri ya kuongoza mhimili wa Mahakama.
188. Mheshimiwa Spika, nawapongeza pia waheshimiwa wabunge walioipa heshima ya kuteuliwa kushika nafasi mbalimbali serikalini mwaka 2023/24. Wabunge hao ni: Mheshimiwa Doto Mashaka Biteko (Mb), Naibu Waziri Mkuu na Waziri wa Nishati; Mheshimiwa Deogratius John Ndejembi (Mb), Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu Kazi, Vijana, Ajira na Wenyewe Ulemavu; Mheshimiwa Jerry William Silaa (Mb), Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi; Mheshimiwa Zainab Athuman Katimba (Mb), Naibu Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais – Tawala za Mikoa na Serikali za Mita; Mheshimiwa Stanslaus Haroon Nyongo (Mb), Naibu waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais – Mipango na Uwekezaji; Mheshimiwa Daniel Baran Sillo (Mb), Naibu Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi; Mheshimiwa Judith Salvio Kapinga (Mb), Naibu Waziri wa Nishati; Mheshimiwa David Mwakiposa Kihenzile (Mb), Naibu Waziri Uchukuzi; Mheshimiwa Alexander Pastory Mnyeti (Mb), Naibu waziri Kilimo; na Dunstan Luka Kitandula (Mb), Naibu Waziri Maliasili na Utalii.
189. Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee kabisa nimpongeze Mheshimiwa Balozi Dkt. Emmanuel John Nchimbi kwa kuaminiwa na kuteuliwa kuwa Katibu Mkuu wa Chama cha Mapinduzi. Hakika, uzoefu na umahiri wake katika siasa na diplomasia ya kimataifa hauna shaka yoyote katika kusimamia kwa weledi na umahiri utekelezaji wa mipango ya Serikali na Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2020. Kidumu Chama Cha Mapinduzi!
190. Mheshimiwa Spika, niwapongeze Mheshimiwa Deodatus Philip Mwanyika, Mbunge wa Jimbo la Njombe Mjini, na Mheshimiwa Dkt. Joseph Kizito Mhagama, Mbunge wa Jimbo la Madaba, kwa kuchaguliwa na kuungana na Mheshimiwa Najma Murtaza Giga, Mbunge wa Viti Maalumu, kuwa wenyeviti wa Bunge. Nawatakia utendaji mwema katika majukumu yao. Aidha, nimpongeze Mheshimiwa Oran Manase Njeza, Mbunge wa Jimbo la Mbeya Vijiji, kwa kuteuliwa kuwa Mwenyelezo wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti pamoja na makamu wake Mheshimiwa Twaha Ally Mpembewi, Mbunge wa Jimbo la Kibiti. Ni matumaini yangu wataendeleza ushirikiano na umakini mkubwa katika kupitia, kuchambua na kushauri wakati wote wa maandalizi ya Bajeti ya Serikali. Vilevile, niwashukuru Wenyeviti, Makamu Wenyeviti na Wajumbe wa Kamati zote za Kudumu za Bunge kwa michango yao walioitoa kupitia viako ya Kamati za Kiseka katika kuboresha makadirio ya mapato na matumizi ya wizara mbalimbali na Serikali kwa ujumla.
191. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kuwapongeza na kuwashukuru kwa dhati kabisa wakuu wote wa vyombo vya ulinzi na usalama kwa uzalendo na utumishi wao uliotukuka. Naomba niwatambue kwa majina: Mkuu wa Majeshi ya Ulinzi na Usalama, Jenerali Jacob John Mkunda; Inspeksi Jenerali wa Polisi, Camillus Mongoso Wambura; Mkurugenzi wa Usalama wa Taifa, Balozi Ali Idi Siwa; Kamishna Jenerali wa Magereza, Mzee Ramadhani Nyamka; Kamishna Jenerali wa Uhamiaji, Dkt. Anna Peter Makakala; Kamishna Jenerali wa Zimamoto na Uokoaji, John William Masunga; Mkurugenzi Mkuu wa Taasisi ya Kuzuia na Kupambana na Rushwa, CP Salum Rashid Hamduni; na Kamishna Jenerali wa Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevy, Aretas James Lyimo. Aidha, niwapongeze Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Mheshimiwa Dkt. Eliezer Mbuki Feleshi na Wakili Mkuu wa Serikali Dkt. Boniphace Nalija Luhende kwa kazi zao nzuri za kuwatumikia wananchi.
192. Mheshimiwa Spika, nawapongeza Waheshimiwa Mawaziri wenzangu na Naibu Mawaziri kwa kumsaidia Mheshimiwa Rais katika kutekeleza Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi. Aidha, namshukuru Katibu Mkuu Kiongozi, Makatibu Wakuu, Naibu Makatibu Wakuu, Wakuu wa Taasisi pamoja na wataalam wote wa Serikali na sekta binafsi kwa ushirikiano na michango walioyota katika kila hatua ili kukamilisha bajeti hii.
193. Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru viongozi na watumishi wenzangu wa Wizara ya Fedha kwa ushirikiano mkubwa walionipa na kwa kujituma katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara hususani katika maandalizi ya bajeti hii. Kipekee ninamshukuru Mheshimiwa Hamad Hassan Chande (Mb), Naibu Waziri wa Fedha na Mbunge wa Jimbo la Kojani; Dkt. Natu El-maamry Mwamba, Katibu Mkuu HAZINA na Mlipaji Mkuu wa Serikali pamoja na Naibu Makatibu Wakuu, Amina Khamis Shaaban, Elijah Greenton Mwandumbya na Jenifa Christian Omolo. Aidha, namshukuru Ndugu Emmanuel Mpawe Tutuba, Gavana wa Benki Kuu ya Tanzania, kwa kusimamia sekta ya fedha kwa ustadi. Pia nimshukuru Ndugu Alphayo Japan Kidata, Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania, kwa jitihada kubwa anazofanya za kuongeza ukusanyaji wa mapato ya Serikali. Vilevile, namshukuru CPA Charles Edward Kichere, Mdhibili na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, kwa kazi nzuri ya kukaguwa hesabu za taasisi mbalimbali za Serikali. Nimshukuru pia Dkt. Albina Andrew Chuwa, Mtakwimu Mkuu wa Serikali, kwa kusimamia vizuri Ofisi ya Taifa ya Takwimu.
194. Mheshimiwa Spika, naomba nitumie fursa hii pia kuwashukuru kwa dhati wananchi wa Jimbo langu la Iramba Magharibi kwa kuendelea kuniunga mkono na kutambua wajibu wa kitaifa nilionao na dhamaana
195. Mheshimiwa Spika, niipongeze timu ya Azam kwa kushika nafasi ya pili katika mashindano ya Ligi kuu ya NBC na kufuzu kushiriki mashindano ya Klabu Bingwa ya Afrika. Aidha, niipongeze timu ya Coastal Union kwa kufuzu kushiriki michuano ya Kombe la Shirikisho Afrika baada ya muda mrefu. Kwenye mafanikio ya timu ya Coastal Union, nimpongeze kwa dhati Mheshimiwa Ummy Ally Mwalimu, Mbunge wa Tanga Mjini kwa kujitua kwa hali na mali ikiwa ni pamoja na kuhudhuria katika uwanja wa Mkwakwani na viwanja vingine bila kukosa na kushirikiana na wadada wengine kuiwezesha timu hiyo kufuzu kushiriki mashindano ya Kombe la Shirikisho barani Afrika. Mheshimiwa Spika, ni vyema kuwakumbusha wanatanga walikotoka maana kiubinadamu nyumba ikipendeza kuna wakati sifa huwa zinakwenda kwa fundi rangi tu na kuwasahau aliyechora ramani, aliyejenga msingi imara, ukuta imara na aliyepeaua na kumpa fursa anayepaka rangi akiwa kwenye kivilu.
196. Mheshimiwa Spika, kwa umaalum kabisa nimpongeze GSM kwa uwekezaji mzuri alioufanya ambaou umebadilisha kabisa taswira na uwezo wa kiuchezaji wa timu ya Yanga. Mafanikio hayo yametokana na uwekezaji mzuri uliofanywa na GSM; GSM wewe ni mwamba, ujengewe Sanam/Mnara pale Makao Makuu ya Yanga. Napenda nitoe pongozi kwa Menejimenti Bora ya timu chini ya Eng. Hersi Saidi kwa kuiongoza vyema timu ya wananchi Yanga na kuipeperusha bendera ya nchi yetu katika medani za kimataifa. Kama tunavyofahamu, Tanzania iliingiza timu mbili katika hatua ya robo fainali ya Klabu Bingwa Afrika, ikiwa ni kwa mara ya kwanza katika historia ya soka nchini. Pamoja na kwamba wenzetu Simba walipigwa ndani nje katika hatua hiyo lakini ni sehemu ya kujifunza na kujipanga upya. Kipekee, niipongeze timu ya YANGA kwa kuitoa jasho timu ya Mamelodi Sundowns. Nina hakika siku ile ya mechi ya mwisho kule Afrika Kusini, wale wachezaji wa Mamelodi Sundowns walilala na viatu kufuatia kitu kizito walichokumbana nacho uwanjani.
197. Mheshimiwa Spika, mafanikio haya yamechangiwa kwa kiasi kikubwa na hamasa ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, ambapo amekuwa akitoa shilingi milioni tano kwa kila goli linalofungwa katika hatua ya makundi na shilingi milioni kumi kuanzia hatua ya robo fainali. Hivyo, kwa namna ya pekee naomba nitoe pongozi kwa MAMA yetu kwa ubunifi huo ambaou umeliletea Taifa letu sifa na heshima kubwa katika nyanja ya michezo. Ni rai yangu kuwa tuendeleo kuhamasisha michezo mingine ili nchi yetu iweze kushiriki katika mashindano mbalimbali ya kimataifa na hatimaye kurudi na tuzo au makombe. Aidha, napenda kutumia fursa hii kuipongeza timu ya YANGA kwa kutwa ubingwa wa ligi kuu ya kandanda nchini kwa mara ya tatu mfululizo na Kombe la Shirikisho la Benki ya CRDB. Yanga ni wafalme wa soka la Tanzania, natamani kumshauri Gavana wa Benki kuu kuweka nembo ya klabu ya Yanga kwenye noti ya shilingi 100 kuyaenzi mafanikio haya.
198. Mheshimiwa Spika, kwa namna ya kipekee kabisa nitumie fursa hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kuendelea kunijalia afya njema katika utekelezaji wa majukumu yangu. Naomba pia kumshukuru mke wangu na rafiki yangu kipenzi Bi. Neema Mwigulu Nchemba pamoja na watoto wetu kwa maombi yao na kunipa faraja inayoniwezesha kutekeleza wajibu nilopewa wa kuwatumikia watananza.
199. Mheshimiwa Spika, niwashukuru sana Waheshimiwa Wabunge, Viongozi na Wananchi wote kwa kunisikiliza.
- 200. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.**

JKU, CHIPUKIZI HAPATOSHI FAINALI MICHUANO ZFF CUP

Na Hawa Abdallah, ZAN-ZIBAR

JKU inatarajia kuikabili Chipukizi katika mechii ya fainali ya kuwanzia Kombe la FA Zanzibar (ZFF Cup 2024), itakayochewa leo kwenye Uwanja wa Gombani ulioko Pemba.

Mbingwa watetezi wa mashindano hayo ni JKU na mshindi wa mchezo huo atajinyakulia zawadi ya Sh. milioni 30.

Akizungumza na gazeti hili jana, Kocha Mkuu wa JKU, Salum Ali, alisema licha ya timu yake kuongoza katika

msimamo wa Ligi Kuu Zanzibar, bado anapambana kuhakikisha anafanikiwa kutetea taji la michuano hiyo ya FA.

Ali alisema amekiandaa vyema kikosi chake kucheza soka la ushindani dhidi ya wapinzani wao ambao wamekuwa pia na msimu huu katika michezo yao mbalimbali ya Ligi Kuu Zanzibar.

Kocha huyo alisema siku zote mechii ya fainali huwa ngumu na wenyewe ushindani kwa sababu kila upande un-auchukilia 'uzito mkubwa' mchezo huo.

"Siku zote mechii ya fainali ni ngumu, sio mchezo rahisi

kutokana na kila upande unaupa thamani kubwa, tunau-chukulia kwa uzito mkubwa na wa kipekee. Tutashuka uwanjani kutimiza moja ya mpango wetu wa msimu huu wa kutetea taji la FA, hivyo tumejiandaa kuwakabili wapinzani wetu kwenye dimba la Gombani," alisema Ali.

Naye Kocha Mkuu Chipukizi FC, Mohamed Ayoub, amesema lengo lake kubwa ni kuhakikisha msimu huu wanapambana na konyaku-wa kombe hilo.

Ayoub alisema kwa misimu mitatu mfululizo timu yake imeshindwa kufanya vi-zuri katika mchezo wa fainali hivyo msimu huu amejipan-

ga kurekebisha makosa kwa kuondoka na ushindi.

Aliongeza fainali hiyo kuchezwa Pemba kwake ni faida na anaamini vijana wake watawapa furaha mashabiki wao.

"Mchezo huu kuchezwa nyumbani katika dimba la Gombani itsasidha kwa kiasi kikubwa kutimiza lengo letu kutokana na hamasa kubwa tutakayoipata kutoaka kwa mashabiki wetu, tunaamini kesho (leo), tutapata ushindi," Ayoub alisema.

Bingwa wa mashindano hayo atapata tiketi ya kui-wakilisha Zanzibar katika mchakato wa kimataifa ya Kombe la Shirikisho Afrika.

Mchezaji wa Mapinduzi Queens kutoka Njombe (kushoto), akiwania mpira dhidi ya nyota wa Mkwawa Queens ya Iringa katika mechii ya Ligi Daraja la Kwanza Wanawake iliochezwu kwenye Uwanja wa Fountain Gate jijini, Dodoma jana. Mkwawa ilishinda bao 1-0. **PICHA: TFF**

BMT yamfungia promota Kimbau

Na Shufaa Lyimo

BARAZA LA Michezo la Taifa (BMT), limewataka mapromota kufuata kanuni na taratibu za zilizowekwa na Kamisheni ya Ngumi Tanzania (TPBRC), ili kuepusha sintofahamu kwa wadau wa mchezo huo, im-elezeza.

Kauli hiyo imetolewa baada ya BMT kutangaza kuifungia Taasisi ya GoldenBoy Boxing Promotion iliyopo chini ya promota maarufu, Shomari Kimbau, kutofanya kazi za ngumi kwa muda wa miaka miili.

Aliongeza BMT haikuri-dhishwa na maelezo aliyoata baada ya pambano hilo kutofanyika na kusema Kimbau hakuwa makini na majukumu yake.

Alisema hawatakuwa na humura na mtu ambaye atafanya kitendo kwa kuwachukulia hatua kali za kinidhamu ili iwe fundisho kwa wengine.

"Rais Samia Suluhu Hassan anapambana kuhakikisha nchi yetu inakua kuititia michezo, hivyo hatutawavumilia watu wenye lengo la kuharibia maendeleo," Najaha aliongeza.

Namungo kusajili nyota wapya sita

Na Shufaa Lyimo

UONGOZI wa Namungo FC umesema unatarajia kusajili wachezaji wapya sita kwa ajili ya kuboresha kikosi chao kuelekea msimu ujao wa Ligi Kuu Tanzania Bara.

Ofisa Habari wa Namungo, Kindamba Namila, aliliambia gazeti hili wachezaji watakaosajiliwa ni wa nafasi ya ulinzi, ushambuliaji na viungo.

"Kwa mujibu wa ripoti ya kocha wetu mkuu (Mwinyi Zahera), safu hizo ndio tunakwenda kuzifanyia maboresho ili tuwe na timu imara itakayochenza soka la ushindani," alisema Kindamba.

Aliongeza mchakato wa kufanya nyota watakaosajiliwa na timu hiyo utafanyika wiki ijayo ili mashabiki wao na Watanzania wengine wafahamu kila kitu kina-choendelea.

"Timu yetu itaingia kambini mapema Julai ili kuanza maandalizi ya msimu ujao, kikosi chetu kita-pata nafasi ya kuchezwa michezo mbalimbali ya kirafiki, malengo yetu ni kujenga kikosi imara kitakachotupatia matokeo chanya, tunatarajia pia msimu huo utakuwa na ushindani," alisema ofisa huyo.

Prisons, KenGold zamtaka Chobwedo

Na Adam Fungamwango

USAJILI wa wachezaji kuelekea msimu mpya ukiwa umepamba moto kwa timu za Ligi Kuu, hali hiyo sasa imehamia pia kwa timu za Ligi ya Championship ambapo Prisons na KenGold FC zinatajwa kumwania straika wa TMA Stars, Ramadhani Chobwedo.

Habari kutoka ndani ya Prisons zinasema timu hizo zote mbili zeny maskani yake Mbeya, zinamwania mchezaji huyo mrefu mwenye nguvu na mwenye kisu kikali ndiye atakayekula nyama.

"Tunamtaka straika huyu, ni mzuri, ana ngumu, mrefu, anajua kukaa na mpira, anawatengenezea viungo na wachezaji wengine na-fasi za kufunga kwa sababu yeye inabidi akabwe na mabeki wawili. Sasa hili tumewaachia wakubwa zetu, mabosi wetu ndiyo wana-oshughulika, likikamilika tutakuwa naye msimu ujao, lakini tuko kwenye vita kali na KenGold nao wanamtolea macho sana," alisema mtoaa taarifa huyo.

Aliongeza KenGold ndio ilianza kumwania nyota huyo, lakini Prisons wakailingia kati dili hilo na kutengeneza mvutano uliopandi-sha dau.

Chobwedo alionyesha kiwango kizuri katika mechii zote na alimaliza Ligi ya Championship msimu uliomalizika akiwa na mabao matano na 'asisti' 12.

HABARI MICHEZO

ZISIKUPITE

BAYERN YAMTAKA GOMEZ

BAYERN Munich imeonyesha nia ya kumsajili beki wa Liverpool, Joe Gomez, 27. (*Mirror*)

GALLAGHER ANUKIA CHELSEA

CHELSEA inafikiria kumpa ofa mpya kiungo wa Timu ya Taifa ya England, Conor Gallagher, mwenye umri wa miaka 24, ambaye pia anawindwa na Aston Villa pamoja na Tottenham. (*Guardian*)

FONSECA KUTUA MILAN

KOCHA wa zamani wa Lille na AS Roma, Paulo Fonseca, anajiandaa kutangazwa kuwa kocha mpya wa AC Milan. (*Sky Sports*)

OLISE AKARIBIA CHELSEA

CHELSEA imefikia makubaliano ya kibinasi na winga wa Timu ya Taifa ya Ufaransa ya vijana wa umri chini ya miaka 21, Michael Olise, na wanatazamia kupanga malipo ili kutimiza masharti yake ya kuondoka Crystal Palace. (*Givemesport*)

KUIKAMUA BAYERN

KLABU ya Fulham inakadiria thamani ya kiungo wa kati wa Ureno, Joao Palhinha, mwenye umri wa miaka 28, kuwa mara mbili ya dau la pauni milioni 30 lililowasilishwa na Bayern Munich. Barcelona na Manchester United pia wanavutiwa nyota huyo. (*Sky Sports*)

UNITED, SPURS VITANI

KLABU ya Manchester United na Tottenham Hotspur zinatarajiwa kumenyana katika kinyang'anyiro cha usajili wa winga wa Crystal Palace ambaye ni raia wa England, Eberechi Eze, mwenye miaka 25. (*Football Insider*)

PEREZ ATAKIWA WEST HAM

WEST Ham ni mionganoni mwa klubu zinazowania kumsajili beki wa Timu ya Taifa ya Argentina, Nehuen Perez, mwenye umri wa miaka 23 kutoka Udinese. (*Gianluca Di Marzio*)

HURZELER RASMI BRIGHTON

BRIGHTON inatarajia kumtangaza Fabian Huzsler, ambaye aliongoza St Pauli kupanda daraja hadi Bundesliga mwezi uliopita, kama kocha wao mpya wiki hii. (*Guardian*)

COLWILL KUTUA BAYERN

KLABU ya Bayern Munich inavutiwa na mlinzi wa Chelsea, Levi Colwill, mwenye umri wa miaka 21 na mazungumzo ya awali ya kumsajili mchezaji huyo wa kimataifa wa England tayari yamefanyika. (*Sky Germany*)

HOJBJERG AFUATWA

ATLETICO Madrid imefufua nia yao ya kumnunua kiungo wa Denmark, Pierre-Emile Hojbjerg, mwenye umri wa miaka 28 baada ya uhamisho wa pauni milioni 15 kutoka Tottenham Hotspur kugonga mwamba msimu uliopita. (*Mail*)

DONDODA ZA SOKA MAGAZETI YA ULAYA

MESSI KUSTAAFIA RASMI MAREKANI

MIAMI, Marekani

LIONEL Messi amesema Inter Miami itakuwa "klabu yangu ya mwisho" na akakiri "sina muda mwingu uliobaki" katika maisha yake ya soka.

Messi mwenye umri wa miaka 36, alijuunga na Inter Miami msimu uliopita wa joto, na kuhitimisha miaka 20 ya kucheza Ulaya ambapo alichezea Barcelona na Paris Saint-Germain.

Mshindi huyo mara nane wa Ballon d'Or amefunga mabao 14 katika mashindano yote kwa Inter Miami ambayo ni kinara wa Ukanda wa Mashariki katika Ligi ya Marekani.

Messi ameungana na wachezaji wenzake wa zamani wa Barcelona, Luis Suárez, Sergio Busquets na Jordi Alba huko Miami na aliiambia ESPN Argentina katika mahojiano ya kipekee anadhani "itakuwa klubu

Asema Inter Miami itakuwa klabu ya mwisho, aongeza ilikuwa 'utukufu'...

yangu ya mwisho."

Messi ndiye mfungaji bora wa Barcelona akiwa amefunga mabao 672 na kufunga magoli 32 na kusajili mabao 35 katika misimu yake miwili PSG.

Katika maisha yake ya soka ambayo yamemfanya kushinda mataji 40 kwa klubu na nchi yake -- ikiwa ni pamoja na Ligi ya Mabingwa Ulaya mara nne na taji la Copa America -- utukufu wake ni Kombe la Duniya aliloshinda akiwa na Argentina mwaka 2022.

Messi aliiambia ESPN kwenye matangazo ya mahojiano Jumatano ushindi huko Qatar ulimpa mtazamo mpya juu ya maisha yake.

"Nimefanya hivi maisha yangu yote; napenda kucheza mpira. Ninafurahia maelezo hayo madogo ambayo najua nitakosa nikiacha kucheza."

kila siku. Ndiyo, kuna hofu kidogo, yote yanaisha. Daima iko. Ilikuwa ni hatua ngumu kuondoka Ulaya kuja hapa Miami," alisema.

"Ukweli tulishinda Kombe la Duniya ulisaidia, ilisaidia sana, kuona mambo kwa njia nyingine. Lakini ninajaribu kutofkiria juu yake. Ninajaribu kufurahia. Ninafanya hivyo zaidi kwa sasa kwa sababu ninajua hakuna muda mwingu ume-salia. Kwa hivyo nina wakati mzuri na klabu, nikiwa na bahati kuwa na wachezaji wenzangu na marafiki wazuri kando yangu.

"Ninafurahia wakati wangu na timu ya taifa, ambapo pia nina marafiki wazuri, pia, na mengi. Ninafurahia maelezo hayo madogo ambayo najua nitakosa nikiacha kucheza."

ALVAREZ AITAKA REAL MADRID

MANCHESTER, England

JULIAN Alvarez anapenda kuhamia Real Madrid endapo ataondoka Manchester City, kwa mujibu wa ripoti.

Nyota huyo raia wa Argentina amekuwa akihusishwa kuondoka kwenye Uwanja wa Etihad huku kukiwa na wasiwasi kuhusu muda wake wa kucheza, akiwa nyuma ya Erling Haaland katika orodha ya mshambuliaji.

Alikuwa akihusishwa na Atletico Madrid, Paris Saint-Germain na Chelsea, lakini The Athletic limefichua chaguo bora la Alvarez ni miamba ya Hispania, Real Madrid.

Alvarez alihamia kikosi cha Pep Guardiola msimu wa joto wa 2022 baada ya kufurahia kipindi kizuri cha miezi sita nyuma kwa mkoopo katika klubu yake ya utotonu ya River Plate kabla ya kuwa kiungo muhimu katika kikosi cha City.

Mara nyingi amekuwa akiombwa kuongenza kasi wakati Haaland na Kevin De Bruyne wakiwa majeruhiwa, lakini pia ametumia muda mwingu kwenye benchi.

Licha ya matatizo katika muda wake wa kucheza, Alvarez bado alicheza mechili 54 katika michuano yote wakati wa kampeni ya City ya kushinda taji msimu wa 2023/24, aki-funga mabao 19 na kutoa pasi 13.

Pia amethibitisha ana furaha ndani ya kikosi cha Guardiola, licha ya tetesi zinazomhusisha kwingine.

Akizungumza na ESPN akiwa katika majukumu ya kimataifa na Argentina, Alvarez alisema: "Haya ni mambo yanayosemwa, lakini mimi ni mtulivu. Niko vizuri na nina furaha City. Tutaona kitakachotokea."

Kwa sasa, Alvarez lazima azingatii michuano ya Copa America, huko Argentina ikitafuta konyakua taji lao la 16 na kuwa taifa lililopambwa zaidi Amerika Kusini.

Mabingwa watetezi wa Kombe la Dunia watamenyana na Canada Juni 21, mwaka huu katika michezo wao wa kwanza wa hatua ya makundi, kabla ya kumenyana na Chile na Peru.

Kompany amtaka Gomez Bayern

MUNICH, Ujerumani

KOCHA wa Bayern Munich, Vincent Kompany, ameweka wazi moja ya wachezaji anaowahitaji katika kikosi chake ni beki kiraka wa Liverpool, Joe Gomez.

Taarifa kutoka jarida la 'Mirror' zinaeleza, Kompany amedhamiria kumsajili Gomez katika kipindi cha majira ya kiangazi kwa sababu lengo kuu la klubu hiyo ni kuboresha kwanza safu ya ulinzi.

Gomez ambaye kwa sasa anajandaa kuitumikia England kwa ajili ya michuano ya Euro 2024, alikuwa mwenye kiwango bora msimu uliopita katika timu yake chini ya Jurgen Klopp akicheza michezo 51 katika mashindano yote.

Imeleezwa Kompany amevutiwa zaidi na Gomez mwenye umri wa miaka 27 kwa uwezo wake wa kucheza nafasi tofauti tofauti.

Bayern pia wako katika mbio za kuwania saini ya beki wa Chelsea pamoja na mlinzi wa Bayer Leverkusen, Jothan Tah.

Katika harakati hizo za kuboresha kikosi, Bayern watarajia kuwauza wachezaji sita ambaao ni pamoja na Matthijs De Light, Joshua Kimmich, Leon Goretzka, Kingsley Coman, Serge Gnabry na Noussair Mazraoui.

Ndombele atemwa rasmi Spurs

LONDON, England

KLABU ya Tottenham Hotspur imethibitisha kumalizana na nyota raia wa Jamhuri ya Kidermokrasi ya Congo (DRC), Tanguay Ndombele.

Nyota huyo alijiunga na Spurs Julai mwaka, 2019 kwa ada iliyovunja rekodi ya klubu hiyo wakati huo ambayo ni pauni milioni 65.

Ndombele alitumikia

kwa mkoopo kwenye katika kikosi cha Galatasaray huko nchini Uturuki lakini hakuonesha uwezo ambaao ungemfanya timu hiyo imbakize hapo.

Kupitia tovuti yao, Spurs imeandika "Klabu inathibitisha kuondoka kwa Tanguay Ndombele kufuatia makubaliano ya pande zote mbili, na hii itafanya kazi baada ya Juni 30, mwaka huu baada ya kuhitimisha kipindi

chake cha mkoopo kwa sasa."

Ndombele alijunga na Tottenham akitokea Olympique Lyonnais ya nchini Ufaransa na ameichezea timu hiyo michezo 91 akiifungia magoli 10.

Kutokana na kiwango chake kutoridhisha, alitolewa kwa mkoopo katika klubu yake ya zamani Lyon mara mbili, Napoli na hivi karibuni Galatasaray.

HABARI MICHEZO

Simba Queens kukabidhiwa kombe leo

Na Somoe Ng'itu

MABINGWA wapya wa Ligi Kuu ya Wanawake Tanzania msimu wa 2023/2024, Simba Queens, wanatarajia kukabidhiwa kombe la ubingwa wa ligi hiyo leo kwenye Uwanja wa Azam Complex, Dar es Salaam, imefahamika.

Simba Queens itakabidhiwa kombe hilo baada ya kumalizika kwa mechii yao ya mwisho ya msimu dhidi ya Geita Gold Queens, itakayochewza kuanzia saa 10:00 jioni.

Ofisa Habari wa Shirikisho la Soka Tanzania (TFF), Clifford Ndimbo, alisema jijini, jana maandalizi kwa ajili ya sherehe za kukabidhi kombe hilo yamekamilika na anawaomba waduwa soka la wanawake kutoka sehemu mbalimbali kujitokeza kwa wingi uwanjani.

Ndimbo alisema tayari Simba Queens imeshatangazwa kuwa mabingwa wapya baada ya kujikusanya pointi 49 ambazo hazitafikiwa na timu nyingine msimu huu.

JKT Queens yene pointi 40 ili-potea katika mbio za kuwania taji hilo baada ya kukubali kichapo cha mabao 2-0 katika mechii ya mzunguko wa pili huku ikikatwa pointi tano baada ya kutofika uwanjani kwenye mchezo wa mzunguko wa kwanza.

Alliance Girls na Bunda Queens ziko katika hatari ya kushuka daraja kuungana na Geita Gold Queens.

Mkwasa awapigia debe

INATOKA UKURASA 24

kuanza kuimrisha kikosi chao kama alivyoagiza Mo Dewji.

Habari kutoka ndani ya Simba zinasema maskauti maalumu wa Wekundu wa Msimbazi tayari wako Zambia ili kukamiliha mazungumzo ya kumsajili nyota huyo.

"Muda wowote kuanzia sasa waliokuwa Zambia watamsajili Mutale, winga mzuri sana ambaye msimu uliopita alifunga mabao name katika Ligi Kuu yao, lengo letu kuelekea msimu ujao ni kumpata winga mwenye uw-

ezo wa hali ya juu kama yeye, na pia mfunga mabao, kilichotuua msimu uliopita hatukuwa na mawinga wafungaji. Huyu tunamwamini kwa sababu tumemshuhudia katika mechii nyingi, kiliongeza chetu.

Mutale, raia wa Zambia, ali-wachachafya mabeki wa Simba, katika mechii ya Tamasha la Simba Day iliyochewza Agosti 6, mwaka jana kwenye Uwanja wa Benjamin Mkapa, wenyeji wakashinda mabao 2-0, lakini pia alionyesha kiwango bora katika mchezo wa raundi ya kwanza, Ligi ya Mabingwa Afrika.

MKWASA AWAPIGIA DEBE MOROCCO, MGUNDA STARS

Na Adam Fungamwango

KOCHA wa zamani wa Timu ya Taifa (Taifa Stars), Charles Mkwaswa, amependekeza makocha wa sasa na kikosi hicho, Hemed Morocco na Juma Mgunda, kupewa mikataba rasmi ya kuino timu hiyo badala ya kuleta walimu wapya kutoka nje ya nchi.

Mkwasa amesema hayo siku chache baada ya Stars kuifunga Zambia bao 1-0, katika mchezo wa Kundi E wa kusaka tiketi ya kufuzu Fainali za Kombe la Dunia zitaka-

zochewza mwaka 2026 huko Marekani, Mexico na Canada.

**Kocha huyo amelishauri
Shirikisho la Soka
Nchini (TFF), kuwapa
makocha hao wazawa
ajira ya kudumu badala
ya kukaimu nafasi hizo.**

"Nadhani sasa imefika wakati wa kuwaamini makocha wazawa, unaona katika mechii ile, wachezaji walicheza kwa maelekezo sahihi ya walimu wao. Una-jua wakati mwingine hawa makocha kutoka nje na wachezaji wetu wanakosana kwenye lugha, ni kweli mpi-

ra una lugha yake," alisema Mkwasa ambaye pia alikuwa nahodha na kiungo mshambuliaji wa Yanga.

Morocco anakaimu na-fasi iliyochewza na Adel Amrouche, raia wa Algeria ambaye amefungiwa na Shirikisho la Mpira wa Miguu Afrika (CAF) mechi nane.

Kwa miaka kadhaa sasa Stars imekuwa chini ya makocha wa kigeni, baadhi yao wakiwa ni Marcio Maximo, Mbriali aliyekaa kati ya mwaka 2006 hadi 2010, Jan Paulsen, raia wa Denmark (2010 - 2012), Kim Paulsen

(2012 - 2014), Mholanzi, Mart Noor (2014 - 2015).

Amrouche alijiunga na Stars akichukua mikoba iliyochewza na Mnigeria, Emmanuel Amunike.

Baada ya ushindi wa Ju-manne, Stars imepaa hadi nafasi ya pili katika Kundi E ikifikisha pointi sita sawa na vinara Morocco wakati Niger wanashika nafasi ya tatu wakiwa wamejikusanya pointi tatu sawa na Zambia wakati DRC ambayo haina pointi hata moja ni ya tano na Eritrea inaburuza mkia katika kundi hilo.

Wanachama wa Yanga kutoka matawi mbalimbali nchini wakifurahia jambo ndani ya mukutano mkuu wa mwaka wa klubu hiyo uliofanyika Jumapili iliyopita jijini, Dar es Salaam. **PICHA: MTANDAO**

Serikali yafuta kodi kuingiza VAR

INATOKA UKURASA 24

Stars) kufuzu kucheza mashindano ya WAFCON ambayo yatafanyika mwaka 2024 Morocco.

"Kufuatia jitihada za makusudi za Rais Samia Suluhu Hassan katika kuimrisha sekta ya mchezo nchini, Tanzania itakuwa mwenyeji wa michuano ya AFCON mwaka 2027 kwa kushirikiana na nchi za Ugandan Kenya.

"Nipende kuwahakikishia kuwa serikali imejipanga vyema juu ya maandalizi ya michuano hiyo ikiwamo ujenzi wa Uwanja wa Samia

jijini Arusha kama alivyowasilisha Waziri wa Utamaduni, Sanaa na Michezo," alisema.

Alitoa rai kwa Shirikisho la Mpira wa Miguu Tanzania (TFF) kuanza maandalizi ya Taifa Stars mapema ili hatimaye

kombe hilo libaki nyumbani.

"Maandalizi ya timu yanahitaji kuwapo vi-wanja bora. Serikali imejienda kujenga vi-wanja vipyta na kukarabati baadhi ya viwanja vilivyo. Kuhusu ubora wa kiwanja (pitch) kwenye viwanja mbalimbali, tayari serikali ilitunga sheria inayotoa msamaha kwenye uingizaji nyasi bandia na vifaa vyake," alisema.

Ijumaa Juni 14, 2024

Nipashe

Kompany amtaka Gomez

UKURASA 22

Mangungu ayala 'matapishi' yake

Afunguka Mo Dewji ni jasiri, ameruhusu demokrasia huku...

Na Adam Fungamwango

SAA chache baada ya Mwenyekiti wa Simba, Murtaza Mangungu, kuitambaa klubu ina uwezo wa kusajili na kuijendesha bila ya kutegemea msaaada, ameibuka na kumsifu Mwekezaji wa klubu hiyo, Mohamed Dewji 'Mo Dewji' ambaye amerejea katika nafasi yake ni mtu jasiri.

Mo Dewji alitangaza kurejea katika nafasi ya Mwenyekiti wa Bodi ya Wakurugenzi na kumteua tena, Salim Abdallah 'Try Again' kuwa mjambe wa bodi hiyo na kumaliza sintofahamu ya nani atawaongoza Wekundu wa Msimbazi kuelekea kwenye maandalizi ya msimu mpya.

Mangungu pia amekanusha tetesi yeze ni mwanachama wa Pan African ilioundwa mwaka 1975 na baadhi ya wachezaji na viongozi waliokuwa Yanga.

Akizungumza jijini jana, Mangungu alisema Mo Dewji ni mtu anayetumia nguvu na fedha zake kuisaidia Simba wakati bado mchakato wa mabadiliko ya uendeshaji wa klubu haujukamilika.

Alisema bado hajashindwa kuiongoza Simba kama baadhi ya wanachama na mashabiki wanavyotaka ajiuzulu, alisema hamchukulii Mo Dewji kama mwekezaji pekee bali ni kiongozi anayetumia nguvu na fedha zake kuhudumia shughuli za kila siku za klubu hiyo.

"Mimi simchukulii Mo kama mwekezaji pekee, namchukulia kama mtu jasiri am-baye anatumia nguvu na pesa zake kui-

saidia Simba, hapa ni yeze na moyo wake amechagua kufanya hivyo, ingekuwa mtu mwingine angesubiri hadi mchakato ukamlike.

Ameruhusu demokrasia ndani ya klubu yetu, kuna timu zingine hapa hapa nchini mtu mmoja tu anaamua kila kitu akiwa amekaa nyumbani wake, nani afanye nini, nani aende wapi kwa sababu tu anatoa pesa zake," alisema Mangungu.

Kiongozi huyo alikanusha tuhuma kuhusu kuwa mwanachama wa Pan African na kusisitiza yeze ni mwanachama halali wa Simba ambaye alipata kadi mwaka 1993.

"Unajua sisi watu wa mjini tunujuana, haiwezekani ukawa huku ukaamia kwingine wasikujue, mimi nimepata kadi yangu ya uanachama mwaka 1993, sasa tangu wakati huo, leo niye kuihujumu? Halafu wengine wanaonishutumu hata kadi ha-wana," Mangungu alioneza.

Kuhusu kufeli usajili wa wachezaji, Mangungu alisema hata baadhi ya timu kubwa Ulaya huwa zinakosea katika mchakato huo lakini akaongeza wapo nyota walio-wasajili ambao walionyesha kiwango bora.

"Wanasema Ismail Sawadogo na Pa Omari Jobe, bahati mbaya Sawadogo wakati anakuja 'pre season' alikuwa majeruhi, lakini alikuwa anatoka katika Timu ya Taifa ya Burkina Faso, sio mchezaji wa kiwango kidogo," alisema.

Wakati huo huo, Simba inatajwa kuwa katika hatua za mwisho kumnsa winga wa kushoto wa Power Dyanamos ya Zambia, Joshua Mutale, katika mikakati ya

INAENDELEA UKURASA 23

Kocha Mkuu wa Yanga, Miguel Gamondi akiwa na Kombe la Ligi Kuu Tanzania Bara (kushoto) na Kombe la Michuano ya FA. PICA: MTANDAO

Serikali yafuta kodi ya kuingiza VAR nchini

Na Mwandishi Wetu, DODOMA

SERIKALI imependekeza kutoa msamaha wa kodi katika uingizaji mashine za mfumo wa video za kusaidia marefa kutoa uamu-zizahihi uwanjani (VAR).

Waziri wa Fedha, Dk. Mwigulu Nchemba, ali-yasema hayo bungeni jana jijini hapa alipowasilisha mapendekezo ya Bajeti ya Serikali kwa Mwaka 2024/25, akisisitiza kuwa

VAR itaondoa malalamiko ya timu kupendelewa na marefa.

"Msimu ujao wa Ligi Kuu ya Tanzania Bara tutaanza kutumia "VAR" ili kuhakikisha matokeo yanayopati-kana uwanjani yanakuwa ya haki maana kuna timu zimezidi - msimu mmoja penati 10, halafu ziki-fungwa zenyewe magoli yanakataliwa.

"Na ili tuwe na "VAR" za kutosha katika viwanja vyote, ninaleta pendekizo

la kutoa msamaha kwe-nye uingizaji mashine za "VAR" na vifaa vyake kwa ufanuzi utakaotolewa hapo baadaye. Inawezeke-na!" Dk. Mwigulu alisitisiza.

Waziri huyo pia alise-ma serikali inatambua umuhimu wa michezo, sanaa na burudani katika kukuza ajira hususani kwa vijana. Kwa kuzingatia hilo, imeendelea kuun-ganisha wasanii wa Tan-zania na soko la kimataifa kupitia mikutano na

matamasha mbalimbali na kuhakikisha kuwa kazi za ubunifu wao zinalindwa.

Alisema serikali imeen-delea kujengaji misingi ya uibuaji na uendelezaji vipaji kuanzia shulen am-bayo imesaidia kuongeza ajira na kipato kwa wachezaji wanaosajiliwa katika timu mbalimbali ndani na nje ya nchi.

"Kufuatia hatua hiyo ya uendelezaji vipaji, im-evezesha timu ya taifa ya mpira wa miguu (Taifa

Stars) kushiriki mashinda-no ya Kombe la Mataifa ya Afrika (AFCON) kwa mara ya tatu katika historia ya taifa letu na Timu ya Taifa ya Wanawake (Twiga

INAENDELEA UKURASA 23

